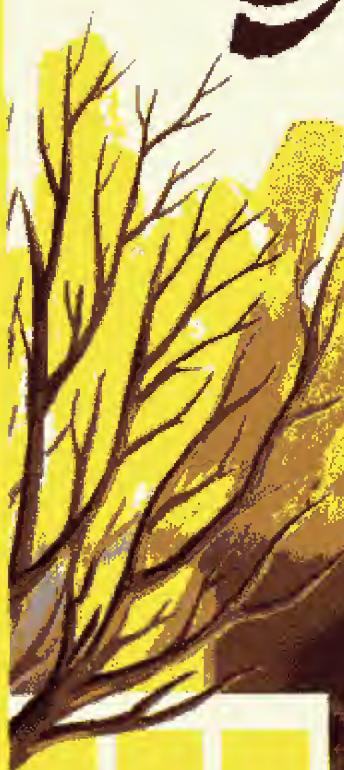

ਪਾਪ-ਛਾਂਡ

(ਉਹਦੂ ਗਜ਼ਲਾਂ)

ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ

ਧੂਪ ਛਾਓਂ

(ਉਰਦੂ ਗਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਰਚਨਾਵਾਂ

ਮੌਲਿਕ:

ਖੰਡਰ, ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਤੇ ਰਾਤ (ਗਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ-2002)
ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ (ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ-2006)
ਟੁਕੜਾ ਟੁਕੜਾ ਵਰਤਮਾਨ (ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ-2007)
ਬਹਾਦਰ ਬਾਂਦਰ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮੇ (ਬਾਲ ਨਾਵਲੈੱਟ)
ਜਾਸੂਸ ਲੁੰਬੜੀ (ਜਾਸੂਸੀ ਬਾਲ ਕਹਾਣੀਆਂ)
ਸੁਨਹਿਰੀ ਮਹਿਲ ਦਾ ਰਹੱਸ (ਬਾਲ ਨਾਵਲੈੱਟ)

ਅਨੁਵਾਦ ਤੇ ਲਿਪੀਅੰਤਰ:

ਤਿੰਨ ਚਿਹਰਿਆਂ ਵਾਲਾ ਰੱਕਾਸ (ਉਰਦੂ ਤੋਂ ਅਨੁਵਾਦ ਕਵਿਤਾ-2001)
ਸ਼ਬਰੀ (ਇਫ਼ਤਿਖ਼ਾਰ ਨਸੀਮ ਦੀਆਂ ਉਰਦੂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ-2005)
ਰੇਤ ਕਾ ਆਦਮੀ (ਉਰਦੂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਦਾ ਲਿਪੀਅੰਤਰ-2007)

ਸੰਪਾਦਨ:

ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ (ਗੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਬੈਦਵਾਨ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ-2008)

ਧੂਪ ਛਾਓਂ

(ਉਰਦੂ ਗ਼ਜ਼ਲ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)

ਸ਼ਾਇਰ-ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ

ਲਿੱਪੀ ਪਰਤਾਈ-ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ

ਸੁੰਦਰ ਬੁੱਕ ਡਿਪੋ

ਮਾਈ ਹੀਰਾਂ ਗੇਟ

ਜਲੰਧਰ

Dhoop Chhaon

(URDU GHAZALS)

By: *Manmohan Aalm*
28 Blackbird Lane,
Levittown NY 11756

Ph: (516) 513-0371

Transcribed by: Surinder Sohal
surindersohal@hotmail.com

Printed in India

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ : 2009

ਮੁੱਲ : 150/ਰੁਪਏ (ਸਜਿਲਦ)
60/ਰੁਪਏ (ਪੇਪਰ ਬੈਕ)

ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ

ਸਰਵਰਕ : ਸੁਖਵੰਤ (0181-205057)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਸੁੰਦਰ ਬੁੱਕ ਡਿਪੋ
ਮਾਈ ਹੀਰਾਂ ਗੇਟ, ਜਲੰਧਰ

ਸਬਦ-ਜੜਤ : ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ

ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼ : ਸਹਿਗਲ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼
ਕਿਸ਼ਨਪੁਰਾ ਚੌਕ, ਜਲੰਧਰ

ਸਮਰਪਣ
ਵੱਡੇ ਭਰਾ
ਪ੍ਰੋ. ਬੀ ਐਮ ਭੱਲਾ
(ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ)
ਦੇ ਨਾਮ

ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧੰਨਵਾਦ

ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ ਜੀ ਦਾ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਲਿੱਪੀਅੰਤਰ ਕਰਨ ਦੀ
ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ

ਉਸਤਾਦ ਗ਼ਜ਼ਲਗੋਅ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਅਤੇ

ਲੇਖਕ-ਪੱਤਰਕਾਰ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦਰ ਦਾ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਲਿੱਪੀਅੰਤਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕਈ
ਜੁਗਤਾਂ ਸਮਝਾਈਆਂ।

ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰ ਦਾ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਲਿੱਪੀਅੰਤਰ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਸਲਾਹਿਆ
ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਵੀ ਹਾਮੀ ਭਰੀ।

ਤਤਕਰਾ

ਲਫਜ਼ਾਂ ਦਾ ਰਹਿਬਰ-ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰ/11

ਮੇਰੇ ਲੀਏ ਸ਼ਾਇਰੀ-ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ/17

1. ਪੁਰਾਨੀ ਕਦਰੋ-ਕੀਮਤ ਕਾ ਸਿਲਾ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਲਗਤਾ/21
2. ਕਹਾਨੀ ਕਾ ਪਸੇ-ਮੰਜ਼ਰ ਭੀ ਤੋ ਅਕਸਰ ਕਹਾਨੀ ਹੈ/22
3. ਮੇਰੀ ਬਾਤੋਂ ਪਰ ਕਭੀ ਤੁਮ ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਸੋਚਨਾ/23
4. ਕਿਸੀ ਸੇ ਹਮਨੇ ਉਂਮੀਦੋਂ ਕੇ ਲਸ਼ਕਰ ਬਾਂਧ ਰੱਖੇ ਹੋ/24
5. ਜ਼ਮੀਰ ਅਪਨਾ ਵਹੀ ਰਖਤੇ ਅਦਾ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਲੇਤੇ/25
6. ਸਕੂੰ ਜਬ ਸੇ ਹੁਆ ਦਿਲ ਕੋ ਮੇਰੇ, ਸਾਰੀ ਫ਼ਜ਼ਾ ਚੁਪ ਹੈ/26
7. ਖੁਦਾ ਕਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਂ ਤਰਜਮਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੇ ਹੋਤਾ ਹੈ/27
8. ਇਤਨਾ ਭੀ ਅਪਨੇ ਆਪ ਮੇਂ ਸੀਧਾ ਨਹੀਂ ਹੂੰ ਮੈਂ/28
9. ਆਜ ਖੁਦ ਸੇ ਭੀ ਹੂੰ ਅਨਜਾਨ, ਅਗਰ ਸਚ ਪੂਛੋ/29
10. ਵੇ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਵੇ ਜ਼ਮਾਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਾ/30
11. ਜੋ ਦਿਲ ਮੇਂ ਹੈ ਤੇਰੇ, ਮੈਂ ਵਹੀ ਸੋਚ ਰਹਾ ਹੂੰ/31
12. ਹਕੀਕਤ ਏਕ ਥੀ ਲੇਕਿਨ ਨਾ ਵੇ ਯਕਸਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਈ/32
13. ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਮੇਂ ਅਗਰ ਵੇ ਖਵਾਬ ਸੋਤਾ ਮਰ ਗਿਆ ਹੋਤਾ/33
14. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਾ ਗਰ ਮੇਂ ਤੋ ਕਿਆ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਾ/34
15. ਇਸ ਗੁਜ਼ਰਤੇ ਵਕਤ ਕੀ ਯੇ ਤਰਜਮਾਨੀ ਦੇਖਨਾ/35
16. ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀ ਅਜੀਬ ਲਗਤੀ ਹੈ/36
17. ਜਜ਼ਬਾਤ ਕੇ ਧਾਰੋਂ ਪਰ ਬੈਠੇ/37
18. ਕਹੂੰ ਕਿਆ ਬਾਤ ਕਲ ਸ਼ਬ ਕੀ/38
19. ਦਿਲ ਕੀ ਆਂਖੋਂ ਮੇਂ ਦੇਖ ਕਰ ਪਾਨੀ/39
20. ਲਾਜ਼ਮੋ-ਮਲਜ਼ੂਮ ਹੈਂ ਦੋਨੋਂ ਕਜ਼ਾ ਔਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ/40
21. ਗੁਨਾਹ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਸਵਾਬ ਅਪਨਾ ਅਪਨਾ/41
22. ਕਬ ਤਲਕ ਰਹਤੀ ਜਵਾਨੀ ਰਕਸ ਮੇਂ/42
23. ਜੀਨਾ ਕੁਛ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਥਾ/43
24. ਇਕ ਦੀਆ ਬੁਝਤਾ ਨਹੀਂ ਔਰ ਦੂਸਰਾ ਜਲ ਜਾਏ ਹੈ/44
25. ਅੰਧੇਰਾ ਹੈ ਐਸੇ ਮੇਂ ਕਿਆ ਦੇਖੀਏਗਾ/45
26. ਸੋਈ ਹੁਈ ਹੈ ਦੁਨੀਆ ਦਿਲ ਬੇਕਰਾਰ ਜਾਗੇ/46
27. ਯੇ ਮੇਰੇ ਚਾਰੋਂ ਤਰਫ਼ ਛਾਇਆ ਹੁਆ ਵੀਰਾਨਾ/47
28. ਦੇਖ ਕੇ ਫਿਰ ਨਾ-ਦਨਿਸਤਾ ਦਿਲ ਕਾ ਚਿਹਰਾ ਨੀਂਦ ਮੇਂ/48
29. ਅਸ਼ਕੋਂ ਕੀ ਜ਼ਬਾਂ ਸੇ ਕਿਆ ਕਹਿਤੇ/49
30. ਬਾਵਕਤੇ ਮਰਗ ਹੈ ਦਿਲ ਮੇਂ ਸਕੂਤੇ-ਜਾਵਿਦਾਂ ਬਾਕੀ/50
31. ਪੱਤੇ ਹੀ ਕਿਆ, ਖਿਜਾਂ ਮੇਂ ਬਿਖਰਤੇ ਚਲੇ ਗਏ/51
32. ਆਜ ਇਸ ਰਾਮ ਕੇ ਬਰਾਬਰ ਔਰ ਕਿਆ ਮਿਲਤਾ ਮੁਝੇ/52
33. ਇਕ ਜਾਲ ਸਾ ਬੁਨ ਕਰ ਲਫਜ਼ੋਂ ਕਾ/53
34. ਕਭੀ ਕਭੀ ਮੁਝ ਕੋ ਲਗਤਾ ਹੈ/54
35. ਯੂੰ ਤੋ ਕਿਸੀ ਸੇ ਭੀ ਮੇਰੀ ਅਨਬਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ/55
36. ਕਲ ਕੀ ਬਾਤ ਰਹੇ ਕਲ ਤਕ ਹੀ/56
37. ਸੁਨਤੇ ਸੁਨਤੇ ਉਸ ਕਾ ਸ਼ਿਕਵਾ/57
38. ਉਠੇ ਹੋਂ ਹਾਥ ਮੇਰੇ ਆਜ ਫਿਰ ਦੁਆ ਕੇ ਲੀਏ/58

39. ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੋ ਨਕਾਬ ਸੇ ਦੇਖਾ/59
40. ਅਭੀ ਦਿਲ ਮੇਂ ਰੰਜੋ-ਮਲਾਲ ਔਰ ਭੀ ਹੈਂ/60
41. ਤਲਾਤਮ ਬੇਜ਼ ਮੌਜੋਂ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈਂ ਅਬ ਸਫ਼ੀਨੇ ਸੇ/61
42. ਜੁਸਤਜੂ ਥੀ ਮੇਰੀ ਜਾਵਿਦਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ/62
43. ਜਾਨੇ ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ ਲਗੇਗੀ ਦਿਲ ਕੋ ਯੇ ਸਮਝਾਨੇ ਮੇਂ/63
44. ਫਲਕ ਕੀ ਬਾਤ ਮਤ ਛੋੜੋ ਜਮੀਂ ਤਕ ਬਾਤ ਰਹਿਨੇ ਦੋ/64
45. ਤੇਰੇ ਬਗ਼ੈਰ ਕੌਨ ਹੈ ਮੇਰਾ, ਮੁਝੇ ਨਾ ਛੋੜ/65
46. ਆਗ ਲਗਾਨੇ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜੋ ਆਗ ਬੁਝਾਨੇ ਵਾਲਾ ਭੀ/66
47. ਜ਼ਖ਼ਮ ਭਰ ਜਾਨੇ ਪਰ ਭੀ ਕੁਛ ਦਰਦ ਸਾ ਬਾਕੀ ਰਹਾ/67
48. ਹਮ ਅਪਨੀ ਤਲਖ਼ ਯਾਦੋਂ ਕੋ ਭੀ ਦਫ਼ਨਾਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਤੇ/68
49. ਹਮ ਜਿਸੇ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਅਪਨੀ ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀ ਆਜ ਕਲ/69
50. ਰੋਨੇ ਵਾਲੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ/70
51. ਹਰਿਕ ਆਇਆ ਗਿਆ ਖੁਸ਼ ਥਾ/71
52. ਜੋ ਪਰਖ ਲੇ ਮੁਝ ਕੋ ਐਸਾ ਕੋਈ ਪੈਮਾਨਾ ਨਹੀਂ/72
53. ਹੈ ਦਿਲ ਕਾ ਵੋ ਭੀ ਤੋ ਚਿਹਰਾ ਜੋ ਅਪਨਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ/73
54. ਹਰ ਵਕਤ ਹੀ ਕਹਿਤੇ ਹੈ ਕਿ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ/74
55. ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਕੋ ਤੋ ਯੇ ਗ਼ਮ ਹੈ/75
56. ਜੋ ਰੰਗ ਹੈਂ ਦੁਨੀਆ ਕੇ ਸੰਭਲਨੇ ਨਹੀਂ ਦੇਤੇ/76
57. ਖਵਾਬ ਲੇਨੇ ਕਾ ਸਰੋ-ਸਾਮਾਂ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿ ਗਿਆ/77
58. ਮੇਰਾ ਗ਼ਮ ਸੇ ਵੋ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ ਜੋ ਮਛਲੀ ਕਾ ਪਾਨੀ ਸੇ/78
59. ਵਕਤ ਕਾ ਥਾ ਯਾ ਕਿਸੀ ਕਾ ਥਾ ਤਕਾਜ਼ਾ ਫ਼ੈਸਲਾ/79
60. ਜਿਸ ਕੋ ਮੈਂ ਜੀਨਾ ਕਹਿਤਾ ਹੂੰ ਵੋ ਲਮਹੇ ਦੋ ਚਾਰ ਮਿਲੇ/80
61. ਜਾਨੇ ਕਿਆ ਚਾਹਾ ਥਾ ਮੈਨੇ ਜਾਨੇ ਕਿਆ ਮਿਲਤਾ ਰਹਾ/81
62. ਇਕ ਰਾਜ਼ ਹੂੰ ਜੋ ਆਖ਼ਿਰ ਉਰੀਆਂ ਹੁਏ ਬਗ਼ੈਰ/82
63. ਕੱਲ ਹੋਗਾ ਪਤਾ ਕਯਾ, ਮਤ ਪੂਛੋ/83
64. ਹੋਤਾ ਹੈ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਭੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਖਵਾਂ ਕਭੀ ਕਭੀ/84
65. ਖ਼ਿਜ਼ਾਂ ਮੇਂ ਸ਼ਾਖ਼ ਸ਼ਾਖ਼ ਪਰ ਗੁਲਾਬ ਢੂੰਡਤੇ ਰਹੇ/85
66. ਜੀਨੇ ਸੇ ਦਿਲ ਟੂਟ ਗਿਆ ਹੋ ਔਰ ਮਰਨਾ ਦੁਸ਼ਵਾਰ ਲਗੇ/86
67. ਖੁਦਾ ਜਾਨੇ ਵੋ ਅਪਨੇ ਦਿਲ ਮੇਂ ਕਿਆ ਕਿਆ ਸੋਚ ਲੇਤੇ ਹੈਂ/87
68. ਮੈਂ ਰਾਹੋਂ ਦੇਖਤਾ ਚੁਪ ਥਾ/88
69. ਹੈ ਖੁਸ਼ੀ ਕਾ ਗ਼ਮ ਸੇ ਵੋ ਰਿਸ਼ਤਾ ਜੋ ਦਿਨ ਕਾ ਰਾਤ ਸੇ/89
70. ਭੁਲਾ ਦੇਤੇ ਅਗਰ ਉਸ ਕੋ ਤੋ ਹਮ ਫਿਰ ਯਾਦ ਕਿਆ ਕਰਤੇ/90
71. ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਜੀ ਕਹਾਂ ਪਾਯਾ ਮੁਝੇ ਜਿਤਨਾ ਖ਼ਿਆਲ ਆਇਆ/91
72. ਤੁਮ ਆ ਕੇ ਮੇਰੀ ਜੁਅੱਰਤੇ ਇਨਕਾਰ ਦੇਖਨਾ/92
73. ਮੁਝੇ ਦੀਵਾਰ ਪੇ ਲਟਕੀ ਹੁਈ ਤਸਵੀਰ ਮਤ ਸਮਝੋ/93
74. ਆਂਖੋਂ ਮੇਂ ਜੋ ਪਾਨੀ ਹੈ ਨਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ/94
75. ਪਿਆਰ ਕੋ ਰੁਸਵਾ ਕਲਮ ਕਬੀਲਾ ਕਰ ਦੇਗਾ/95
76. ਕਬ ਹੈ ਅੱਛਾ ਆਜ ਕਲ ਕੁਛ ਭੀ ਕਿਸੀ ਸੇ ਪੂਛਨਾ/96
77. ਆਰਜ਼ੂ-ਏ-ਵਸਾਲ ਕਿਆ ਕਰਤੇ/97
78. ਮੁਝ ਸੇ ਜਬਰਨ ਫਿਰ ਸੇ ਵੋ ਹਕ ਬਾਤ ਮਨਵਾਨੇ ਲਗੇ/98
79. ਚੰਦ ਯਾਦੋਂ ਕੀ ਲਗਾਈ ਆਗ ਮੇਂ/99
80. ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੇ ਦਿਲ ਕਾ ਮੁੱਦਾ ਕਹਿਨੇ ਕਾ ਵਕਤ ਆਇਆ/100

81. ਰਹਿ ਕੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਮੇਂ ਹਮ ਰੰਗੀਨ ਖਵਾਬੋਂ ਮੇਂ ਜੀਏ/101
82. ਲੇਕਰ ਇਹਸਾਸ ਨੀਮ ਖਵਾਬੀ ਸੇ/102
83. ਪਲ ਡਰ ਮੇਂ ਜੋ ਟੂਟ ਗਿਆ ਥਾ/103
84. ਮੰਜ਼ਰ ਹਰ ਇਕ ਜਬ ਪਸੇ-ਪਰਦਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇ/104
85. ਗਮ ਕੋ ਬਹਿਲਾਨੇ ਕਾ ਮੇਂ ਖੁਦ ਕੋਈ ਸਾਮਾਂ ਕਿਉਂ ਕਰੂੰ/105
86. ਰਹੇ ਹੋ ਯੂੰ ਤੋ ਵੇ ਮੁੜ ਸੇ ਬ-ਜਾਹਰ ਸਰਗਰਾਂ ਬਰਸੋਂ/106
87. ਉਨ ਸੇ ਦਿਲ ਕਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਆ ਕਰਤੇ/107
88. ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੋਂ ਮਕਾਂ ਲੇਕਿਨ ਹੈਂ ਘਰ ਟੂਟੇ ਹੁਏ/108
89. ਮੇਰੇ ਇਹਸਾਸੇ-ਜਨੂੰ ਕਾ ਤਰਜਮਾ ਹੋਨਾ ਹੀ ਥਾ/109
90. ਜਹਾਂ ਮੇਂ ਡੂਬਤੇ ਸੂਰਜ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕੌਨ ਕਰਤਾ ਹੈ/110
91. ਮੁੜ ਕੋ ਤਕਦੀਰ ਅਗਰ ਅਪਨੀ ਬਨਾਨੀ ਆਤੀ/111
92. ਐ ਦਿਲੇ ਵੀਰਾਂ ਤੇਰੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਪਰ ਰੋਤੇ ਰਹੇ/112
93. ਕਿਸੀ ਕਾ ਦਿਲ ਅਗਰ ਬਦਲੇ, ਚਲਨ ਬਦਲੇ, ਨਜ਼ਰ ਬਦਲੇ/113
94. ਤਕਾਜ਼ਾ ਉਮਰ ਕਾ ਭੀ ਹੈ ਜੋ ਅਬ ਹਾਲਾਤ ਕਾ ਡਰ ਹੈ/114
95. ਬੀਤੇ ਕੁਛ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੇ ਦਿਨ/115
96. ਵੇ ਸਮਝੇ ਬੇਵਫ਼ਾ ਹਮ ਕੋ ਹਮ ਉਨ ਕੋ ਬੇਵਫ਼ਾ ਸਮਝੇ/116
97. ਮਰ ਭੀ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਪੁਰਾਨੇ ਰਿਸ਼ਤੇ/117
98. ਕੌਨ ਦੁਨੀਆ ਮੇਂ ਬੁਰਾ ਹੈ ਔਰ ਅੱਛਾ ਕੌਨ ਹੈ/118
99. ਹੋ ਨਾ ਹੋ ਦਿਲ ਕੋ ਹੈ ਮੇਰੇ ਕੋਈ ਖਦਸ਼ਾ ਦੂਰ ਕਾ/119
100. ਉਸ ਕੋ ਮੇਰਾ ਤੋ ਮੁੜੇ ਉਸਕਾ ਸਹਾਰਾ ਨਾ ਮਿਲਾ/120
101. ਕਿਸੇ ਹੈ ਕਿਤਨਾ ਕਿਸੀ ਕਾ ਖਿਆਲ ਮਤ ਪੂਛੋ/121
102. ਲਗਾ ਕਰ ਆਗ ਖੁਦ ਹੀ ਅਪਨੇ ਅਰਮਾਨੋਂ ਕੀ ਬਸਤੀ ਮੇਂ/122
103. ਖੁਸ਼ੀ ਕੇ ਗੀਤ ਲਿੱਖੂ ਯਾ ਫ਼ਸਾਨਾ ਦਰਦ ਕਾ ਲਿੱਖੂ/123
104. ਮੁੜ ਕੋ ਜਾਤਾ ਦੇਖ ਕਰ ਐ ਯਾਰ! ਆਵਾਜ਼ੋਂ ਨਾ ਦੇ/124
105. ਵੀਰਾਂ ਮੇਂ ਢੂੰਡਤਾ ਹੈ ਨਕੂਸ਼ੇ-ਬਹਾਰ ਦਿਲ/125
106. ਲਿਖਾ ਥਾ ਜਿਸ ਪੇ ਵੇ ਪਰਚਾ ਕਹੀਂ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਗਾ/126
107. ਯਾਦ ਹੈਂ ਵੇ ਭੀ ਤੋ ਲਮਹੇ ਨਾਚਤੇ ਗਾਤੇ ਹੁਏ/127
108. ਜੋ ਦਿਲ ਮੇਂ ਥਾ ਵੇ ਮੈਨੇ ਕਹਿ ਦੀਆ ਆਗੇ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ/128
109. ਕਹਿਨੇ ਕੋ ਯਹਾਂ ਸਾਹਿਬੇ-ਈਮਾਨ ਬਹੁਤ ਹੈਂ/129
110. ਨਾ ਜਾਨੇ ਕਿਉਂ ਇਕ ਉਲਝਨ ਦਿਲ ਮੇਂ ਹਰਦਮ ਪਾਈ ਜਾਤੀ ਹੈ/130
111. ਸਬੋ-ਰੋਜ਼ ਅਪਨਾ ਜਲਾਏ ਜਵਾਨੀ/131
112. ਸੋਇਆ ਹੁਆ ਬਦਨ ਥਾ ਜ਼ਿਹਨ ਜਾਗਤਾ ਹੁਆ/132
113. ਹੋ ਕੇ ਗੁੰਮ ਮੇਲੇ ਮੇਂ ਰਸਤਾ ਢੂੰਡਨਾ ਅੱਛਾ ਲਗਾ/133
114. ਹਮੇਂ ਹਰ ਮਰਹਲਾ ਜੋ ਥਾ ਨਯਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ/134
115. ਯੇ ਭੀ ਹੈ ਮੇਰਾ ਗਮ ਕਿ ਮੇਂ ਉਸਕਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਾ/135
116. ਮੁੜ ਕੋ ਹੈ ਕਸਮ ਤੇਰੇ ਸਰ ਕੀ, ਹਰ ਬਾਤ ਮੁੜੇ ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ/136
117. ਵੇ ਫਿਰ ਨਿਕਲੇ ਹੈਂ ਘਰ ਸੇ ਆਜ ਰੁਖ ਪੇ ਡਾਲ ਕਰ ਪਰਦਾ/137
118. ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਤਾਰ ਕੋ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰੱਖੇ/138
119. ਬਿਆਂ ਤੋ ਉਸ ਕਾ ਥਾ ਲੇਕਿਨ ਖਿਆਲ ਮੇਰਾ ਥਾ/139
120. ਬਨ ਬਨ ਕੇ ਬਿਗੜਤੇ ਹੁਏ ਹਾਲਾਤ ਮੁਸੱਲਸਲ/140
121. ਵੇ ਭੀ ਘਰ ਮਨਹੂਸ ਹੈ ਕੋਈ ਜਹਾਂ ਦਸਤਕ ਨਾ ਦੇ/141
122. ਵੇ ਜਿਸ ਕੋ ਦੇਖ ਕਰ ਕਹਿਤੀ ਥੀ ਦੁਨੀਆ ਕਿਆ ਕਿਆਮਤ ਹੈ/142

123. ਇਕ ਅਜਬ ਸੀ ਖਾਮਸ਼ੀ ਥੀ ਰਾਤ ਕੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਮੇਂ/143
 124. ਦਿਲ ਕੋ ਅਬ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ/144
 125. ਖੁਦਾ ਜਾਨੇ ਕਿ ਆਖਿਰ ਬੂਠ ਕਯਾ ਹੈ ਔਰ ਕਯਾ ਸਚ ਹੈ/145
 126. ਕਹਾਂ ਵਸੀਲਾ ਬਨ ਪਾਇਆ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਕਾ/146
 127. ਅਸਾਸਾ ਇਸ ਜਹਾਂ ਕਾ ਹੈ ਫਕਤ ਇਨਸਾਨ ਕਾ ਮਾਜ਼ੀ/147
 128. ਬੁਰਾ ਹੋਤਾ ਭਲਾ ਹੋਤਾ ਮਗਰ ਕੁਛ ਫੈਸਲਾ ਹੋਤਾ/148
 129. ਚੰਦ ਲਫਜ਼ੋਂ ਕੇ ਜਾਲ ਮੇਂ ਰੱਖਾ/149
 130. ਹਮਾਰੇ ਚਾਹਨੇ ਸੇ ਤੋ ਕਹੀਂ ਕੁਛ ਭੀ ਕਹਾਂ ਬਦਲਾ/150

ਲਫਜ਼ਾਂ ਦਾ ਰਹਿਬਰ

ਹਰ ਲਫਜ਼ ਤੋਲ ਕਰ ਕਹਿਤਾ ਹੂੰ,

ਮੈਂ ਹੂੰ ਇਕ ਰਹਿਬਰ ਲਫਜ਼ੋਂ ਕਾ।

ਹਰ ਲਫਜ਼ ਮੁਕੱਦਸ ਹੋਤਾ ਹੈ,

ਫੈਂਕੋ ਨਾ ਯੇ ਜੋਹਰ ਲਫਜ਼ੋਂ ਕਾ।

ਇਹ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦਾ ਰਹਿਬਰ, ਨਿਊਯਾਰਕ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਸ਼ਾਇਰ ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ ਹੈ। ਉਹ ਕੇਵਲ ਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਆਲਮ ਨਹੀਂ, ਲਫਜ਼ਾਂ ਦਾ ਵੀ ਆਲਮ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ, ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਉਡਾਣ, ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਸਾਦਗੀ ਅਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਅੰਦਾਜ਼ੇ-ਬਿਆਂ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਮੰਨਵਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਸਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਇਸ਼ਕ ਮਜਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਇਸ਼ਕ ਹਕੀਕੀ ਵੱਲ ਪੜਾਅ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਸਫ਼ਰ ਆਰੰਭ ਹੀ ਇਸ਼ਕ ਹਕੀਕੀ ਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ—

ਮੁਹੱਬਤ ਮੇਂ ਨਾਮੇ ਖੁਦਾ ਢੂੰਡਤਾ ਹੂੰ,

ਕਭੀ ਆ ਕੇ ਮੇਰੀ ਸਦਾ ਦੇਖੀਏਗਾ।

ਇਸ ਲਈ ਉਸਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚ ਜੁਲਫ਼, ਰਿੰਦ, ਸਾਕੀ, ਮੇਖਾਨਾ ਵਰਗੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਚੇਤ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਗਾਇਬ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਰਹਿੰਦੀ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਗੁੰਝਲਾਂ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਹੋਈ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਪਹਾੜੀ ਚਸ਼ਮੇ ਵਰਗੀ ਰਵਾਨਗੀ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ।

ਰਾਈਕਰਜ਼ ਆਈਲੈਂਡ ਵਿਚ ਬਣੀ ਕੁਰੈਕਸ਼ਨ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ ਸਾਈਕੋ-ਥੈਰੇਪਿਸਟ ਹੈ, ਜੋ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਨੋ-ਬਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਕੁਝ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਹਲਕੇ ਸ਼ੌਂਕ, ਸਸਤੀ ਸੁਹਰਤ ਅਤੇ ਦਕੀਆਨੂਸੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠਾ ਕੇ ਵੱਡੀਆਂ ਤੇ ਅਣਕਥੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਸਫ਼ਰ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਇਕ ਸੁਖਦ ਜਿਹਾ ਸਕੂਨ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦਾ ਉਸਦਾ ਇਕ ਪੱਧਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਡਿੱਗਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਦੁਹਰਾਓ ਤਾਂ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਲਕਾ ਸ਼ਿਅਰ ਕਹਿਣਾ ਉਸਨੂੰ ਕਦਾਚਿਤ ਗਵਾਰਾ ਨਹੀਂ।

ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨਾਲੋਂ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਸੇ-ਮੰਜ਼ਰ, ਪਸੇ-ਪਰਦਾ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਵਾਰ ਵਾਰ ਉਸਦੀਆਂ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਉਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਨਿਗੂਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਮਨੋਬਿਰਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਹਰ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਕੁਲ ਵਾਪਰੇ ਦਾ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਹਿੱਸਾ

ਹੀ ਕਲਮ-ਬੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੇ ਅੰਸ਼ ਬਦੋ-ਬਦੀ ਰਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਆਮ ਕਰਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਸੰਪੂਰਨ ਤੇ ਸ਼ੁਧ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਕੂਮਤਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਥੱਲੇ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਇਤਿਹਾਸ। ਜਿਹੜੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸਿਰਫ਼ ਬੁੱਤ ਹੀ ਸਿਰਜਦੇ ਹਨ, ਆਲਮ ਉਹਨਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕਰਦਾ ਹੈ-

ਜ਼ਮਾਨਤ ਕੌਨ ਦੇ ਇਸ ਕੀ ਹੈ ਇਸ ਮੇਂ ਬੂਠ-ਸੱਚ ਕਿਤਨਾ,
ਮੁਅੱਰਖ ਨੇ ਜੋ ਲਿਖਾ ਥਾ ਵੋ ਲੇ ਦੇ ਕਰ ਕਹਾਨੀ ਹੈ।

ਦਰਸ਼ਨ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਡੂੰਘਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਜਿੰਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਾਇਰ ਦੀ ਪਕੜ ਹੋਵੇਗੀ, ਉੰਨੀ ਹੀ ਵੱਡੀ ਕਵਿਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਖੁਰਾਕ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੀ ਹੈ? ਵਰਗੇ ਔਖੇ ਤੇ ਵੱਡੇ ਫਲਸਫ਼ਾਨਾ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਬਣੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਤੀ ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੈ-

ਨਾ ਪੂਛੋ ਕਿ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿਆ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਾ,
ਸਵਾਲ ਏਕ ਹੀ ਹੈ ਜਵਾਬ ਅਪਨਾ ਅਪਨਾ।

ਆਲਮ ਇਸ ਸਵਾਲ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੀ ਹੈ? ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਧੀਆ ਕਿਵੇਂ ਜੀਵੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਉਸਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਲੰਮਾ ਤਜਰਬਾ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਪਲ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰਤਾ ਨਾਲ ਮਾਣੋਂ, ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਮੌਤ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰਾ ਰੁਕ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਲਮਹਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀ ਲੈਣ ਦੇ। ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਕਰੇ ਕਿੱਦਾਂ? ਜਦੋਂ ਉਸਨੂੰ ਮੁਸੀਬਤਾਂ, ਫ਼ਿਕਰਾਂ, ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਆਦਿ ਨੇ ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਰ ਮੁਤਾਬਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੋਈ ਉਲਝੀ ਹੋਈ ਪਹੇਲੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੋਚ ਸੋਚ ਕੇ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਇਕ ਤਮਾਸ਼ਾ ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਗੁੰਮ ਕਰ ਦਿਓ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਮਸਤ-ਮੌਲੇ ਹੋ ਕੇ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਟੱਕਰੋ। ਫਿਰ ਦੇਖਣਾ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿੰਨੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਲੱਗੇਗੀ-

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹਰ ਹਾਲ ਮੇਂ ਹੈ ਖੂਬਸੂਰਤ ਇਸ ਕਦਰ,
ਤੁਮ ਕਭੀ ਇਸ ਕੀ ਸਦਾਕਤ ਬੇਖੁਦੀ ਸੇ ਪੂਛਨਾ।

ਸਾਡੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਗ਼ਮ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਣੇ ਹੀ ਨੇ, ਚਾਹੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਸ ਕੇ ਕਬੂਲ ਕਰੀਏ ਚਾਹੇ ਰੋ ਕੇ। 'ਮੁਝੇ ਯੇ ਗ਼ਮ ਨਾ ਹੋਤਾ ਗਰ, ਤੋ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਹੋਤਾ' ਫਿਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੱਸ ਕੇ ਹੀ ਕਬੂਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਗ਼ਮ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦੀ ਬੱਚਿਆਂ ਵਰਗੇ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਹਨ, ਸਾਡੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਇਕ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਾਇਰ ਆਪਣੇ ਗ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਏਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ-

ਆਪ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਗ਼ਮ ਹੈ ਤੋ ਇਲਾਜੇ-ਗ਼ਮ ਭੀ ਹੈ,

ਪਰ ਯੇ ਮੇਰਾ ਦਰਦ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸਕਾ ਦਰਮਾਂ ਕਿਉਂ ਕਰੂੰ।

ਉਹ ਆਪਣੇ ਗ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕਬੂਲ ਕਰਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਹਮਦਰਦੀ ਜਿਤਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਸੂਖਮ ਝਾਤ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ-

ਮੇਰਾ ਗ਼ਮ ਪੂਛਨੇ ਵਾਲੇ,

ਤੁਝੇ ਕਿਸ ਬਾਤ ਕਾ ਗ਼ਮ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਰੱਬ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਅੰਦਰ, ਰੱਬੀ ਧਰਵਾਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਇਹਸਾਸ ਹੈ। ਉਹ ਰੱਬ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਸਿਰਫ਼ ਰਿਵਾਇਤੀ ਜਿਹਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਫਲਸਫ਼ਾਨਾ ਦਲੀਲਾਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ-

ਹੈ ਪਸੇ-ਨਜ਼ਮੇ-ਅਨਾਸਰ ਕੋਈ ਪੋਸ਼ੀਦਾ ਜ਼ਰੂਰ,

ਬਾਗ਼ ਹੈ ਦੁਨੀਆ ਅਗਰ ਤੋ ਬਾਗ਼ਬਾਂ ਹੋਨਾ ਹੀ ਬਾ।

ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਰੱਬੀ ਧਰਵਾਸ ਦੇ ਇਹਸਾਸ ਦਾ ਹੱਥ ਜਦੋਂ ਬੰਦੇ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਸੇ ਬੇਖ਼ੁਦੀ ਦੇ ਆਲਮ ਵਿਚ ਜਿਊਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਸੁਆਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਜਣੇ-ਖਣੇ ਨੂੰ 'ਜੀ ਜੀ' ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। 'ਜੁਅਰੱਤੇ ਇਨਕਾਰ' ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਵੱਡਾ ਲੱਛਣ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-

ਮੁਝੇ ਦੀਵਾਰ ਪੇ ਲਟਕੀ ਹੁਈ ਤਸਵੀਰ ਮਤ ਸਮਝੋ।

ਹਰ ਇਨਸਾਂ ਕੋ ਰਿਝਾਨਾ ਤੋ ਮੇਰੀ ਤਕਦੀਰ ਮਤ ਸਮਝੋ।

ਖ਼ੁਦਦਾਰੀ ਏਨੀ ਕਿ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ 'ਹੱਕ ਗੱਲ' ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਵਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਕਰਵਾ ਲਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਟੁੱਟਦਾ-ਭੱਜਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ-

ਮੁਝ ਸੇ ਜਬਰਨ ਫਿਰ ਸੇ ਵੇ ਹੱਕ ਬਾਤ ਮਨਵਾਨੇ ਲਗੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇ ਭੀ ਵੇ ਬਰਬਾਦੀ ਮੇਰੀ ਲਾਨੇ ਲਗੇ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਿਰਮਾਣਤਾ ਏਨੀ ਕਿ ਆਪਣੀ ਗ਼ਲਤੀ ਲਈ ਖ਼ੁਦ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ-

ਅਗਰ ਤੁਮ ਗ਼ੌਰ ਫਰਮਾਓ ਤੋਂ ਮੈਂ ਇਕ ਇਲਤਜ਼ਾ ਲਿੱਖੂੰ।

ਕਿ ਤੁਮ ਮੇਰੀ ਖ਼ਤਾ ਲਿੱਖੋ ਤੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਲਿੱਖੂੰ।

ਧਰਮ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵਸ ਕੁਝ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਮਨੁੱਖ ਕੋਲ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਉਹ ਮਹਿਜ਼ ਇਕ ਹਾਦਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸਦਾ ਮੁਕੱਦਰ? ਕਰਮ ਫਿਲਾਸਫੀ ਵੀ ਏਸੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵੱਡੇ ਸਵਾਲ ਸ਼ਾਇਰ ਬੜੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਾਠਕਾਂ ਅੱਗੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਦਾ ਹੈ-

ਕਿਆ ਬਤੌਰੇ-ਹਾਦਸਾ ਮਿਲਤਾ ਰਹਾ ਜੋ ਭੀ ਮਿਲਾ,

ਯਾ ਮੁਝੇ ਅਪਨੇ ਮੁਕੱਦਰ ਕਾ ਲਿਖਾ ਮਿਲਤਾ ਰਹਾ?

ਉਹ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਵੀ ਉਭਾਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਹਰ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬੁਰੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਹੋਂਦ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ? ਕੀ ਨੇਕੀ, ਸੱਚ, ਪੁੰਨ ਆਦਿ ਬਦੀ, ਝੂਠ, ਪਾਪ ਕਰਕੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਰੱਖਦੇ ਹਨ? ਰੱਬ ਦੀ ਵੱਡੀ ਖੇਡ ਅੰਦਰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਸਥਾਨ ਹੈ?—

ਜ਼ਰੂਰੀ ਥਾ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਮੇਂ ਕੋਈ ਸ਼ੈਤਾਨ ਭੀ ਹੋਤਾ,
ਵਗਰਨਾ ਧੀਰੇ ਧੀਰੇ ਹਰ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਾ ਮਰ ਗਿਆ ਹੋਤਾ।

ਸ਼ਾਇਰ ਮੁਤਾਬਕ ਰੱਬ ਜਾਂ ਰੱਬ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਰਹੱਸਾਂ, ਗੁਹਜਾਂ, ਇਹਸਾਸਾਂ ਦਾ ਤਰਜਮਾ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਪਗ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੈ। ਰੂਹਾਨੀ ਇਹਸਾਸ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ, ਮਨੁੱਖੀ ਇਹਸਾਸਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹਸਾਸਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਲਈ ਸ਼ਬਦ-ਕੋਸ਼ ਅਧੂਰੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਸਾਸ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਾਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਕਲ ਦੇ ਘੇਰੇ ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਅਕਲ ਥਾਣੀ ਲੰਘਾ ਲੰਘਾ ਕੇ ਵੇਖੀ ਜਾਣਾ ਵੀ ਇਕ ਰੋਗ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—

ਵੇ ਫ਼ਕਤ ਇਹਸਾਸ ਹੈ, ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਉਸੇ,
ਸੋਚ ਕਰ ਕੁਛ ਔਰ ਅਬ ਦਿਲ ਕੋ ਪਸ਼ੇਮਾਂ ਕਿਉਂ ਕਰੂੰ!

ਕਹਾਂ ਇਹਸਾਸ ਹੋਤਾ ਹੈ ਖ਼ਿਰਦ ਯੇ ਮੁਝ ਕੋ ਬਤਲਾਏ,
ਮੁਝੇ ਅਲਫ਼ਾਜ਼ ਕੀ ਜ਼ੰਜੀਰ ਜਬ ਪਹਿਨਾਈ ਜਾਤੀ ਹੈ।

ਧਰਮ ਦਾ ਅਜੋਕਾ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਜਿਹਾ ਰੂਪ ਜੋ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰੂਹਾਨੀ ਇਹਸਾਸ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਲੋਕ ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਰੋਗੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੇ ਅੰਸ਼ ਇਸ ਵਿਚ ਰਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਰੂਹਾਨੀ ਤਜਰਬੇ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਟੀਆ ਸਭਿਆਚਾਰ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਜਿਸਮਾਨੀ ਸੁਖ-ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਹਰ ਫ਼ਰਮਾਇਸ਼ ਪੂਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਰੂਹ ਦੀ ਖ਼ੁਰਾਕ ਦਾ ਕੋਈ ਪਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਕਮਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰੂਹ ਦੀ ਖ਼ੁਰਾਕ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਪਦਾਰਥਵਾਦ ਉਸ ਵਿਚ ਬੇਹੱਦ ਸੁਖਮਤਾ ਨਾਲ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੈ। ਇੰਝ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਅਨੋਖੀ ਖੇਡ ਖੇਡੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ—

ਜਿਸਮ ਕੀ ਪੂਰੀ ਹੁਈ ਹਰ ਏਕ ਫ਼ਰਮਾਇਸ਼ ਮਗਰ,
ਰੂਹ ਕੇ ਹਰ ਦਰਦ ਕਾ ਦਰਮਾਂ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਬਣਤਰ ਉਸਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਤੋਂ ਕਿਸ ਕਦਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੈ ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ ਇਕ ਸ਼ਿਅਰ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ—

ਮੇਰੇ ਬਸ ਮੇਂ ਕਹਾਂ ਥਾ ਕਿ ਮੁਝੇ ਕੈਸਾ ਖ਼ਿਆਲ ਆਏ,
ਮੇਰਾ ਮਾਹੌਲ ਜੈਸਾ ਥਾ ਮੁਝੇ ਵੈਸਾ ਖ਼ਿਆਲ ਆਇਆ।

ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ ਜਿੱਥੇ ਰੂਹਾਨੀ, ਮਾਨਸਿਕ, ਧਰਮ, ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੀ, ਕਿਵੇਂ, ਕਿਉਂ ਜਿਹੇ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਵੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਦ ਰੋਟੀ ਵਰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਮਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਠਦੇ ਤੂਫ਼ਾਨਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ ਪਾਲਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਰ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ, ਕਲਮਕਾਰਾਂ, ਦਾਨਿਸ਼ਵਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਫੜ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਯਾਦ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਦਾ ਮਾਣ ਰੱਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੁਆਲੇ ਲਿਪਟੀ ਫ਼ਾਲਤੂ ਬੋਝਾਂ ਦੀ ਗਰਦ ਝਾੜ ਕੇ, ਆਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਡੌਲ, ਇਕ ਵਧੀਆ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਮਾਡਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਿਕ ਕਿੱਤੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਘੋਖਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੂਖਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਨਕਸ਼ ਉਹ ਕੇਵਲ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਤਹਿ 'ਚ ਪਏ ਜਜ਼ਬਿਆਂ, ਘਟਨਾਵਾਂ, ਕਾਰਨਾਂ, ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਚੁੱਭੀ ਮਾਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਵੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਉਸਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਲਾਜਵਾਬ ਹੈ—

ਬਿਨਾ ਸੋਚੇ ਭੀ ਤੋ ਜੀਨਾ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ,
ਮੁਝੇ ਫਿਰ ਸੋਚ ਲੇਨੇ ਦੇ ਕਿ ਯੇ ਕੈਸਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ।

ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਹੀਂ ਮੁਝ ਕੋ, ਤੁਝੇ ਯੇ ਬਾਤ ਸਮਝਾਨੀ,
ਮਗਰ ਇਸ ਵਕਤ ਮੁਝ ਕੋ ਬਸ ਤੇਰੀ ਔਕਾਤ ਕਾ ਡਰ ਹੈ।

ਮੁਝੇ ਅੱਛਾ ਲਗੇ ਯਾ ਨਾ ਲਗੇ ਅਬ ਇਸ ਕੇ ਕਿਆ ਮਾਈਨੇ,
ਕਿ ਜੋ ਅੱਛਾ ਲਗਾ ਵੋ ਭੀ ਸਦਾ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਲਗਤਾ।

ਸ਼ਿਕਵਾ ਤੋ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੁਝ ਸੇ ਉਸੇ ਮਗਰ,
ਉਲਝਨ ਉਸੇ ਹੈ ਕਿ ਮੁਝੇ ਉਲਝਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਗਜ਼ਲ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਨਾਮ 'ਧੂਪ-ਛਾਓ' ਇਕ ਸੂਤਰ ਵਾਂਗ ਗਜ਼ਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਬਾਹਰ ਪਰੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਦੁੱਖਾਂ-ਸੁੱਖਾਂ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ-ਗ਼ਮੀਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣ ਕੇ ਉਭਰਦਾ ਹੈ।

ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਹਾਂ। ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹ ਬੇਹੱਦ ਮਿਲਾਪੜਾ, ਗੰਭੀਰ, ਚਿੰਤਨਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਸਾਦਾ ਤਬੀਅਤ ਇਨਸਾਨ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਪਿੱਛੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਓਹਲੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀ ਰੁਬਾਈ

ਸੁਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗੰਭੀਰ ਸੁਭਾਅ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਚੰਚਲ, ਸ਼ੋਖ ਤੇ ਹੱਸਮੁਖ ਮਨਮੋਹਨ
ਆਲਮ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ—

ਰੋਜ਼ ਚਾਵਲ ਉਬਾਲ ਰੱਖਤੀ ਹੈ।

ਸਾਥ ਮੂੰਗੀ ਕੀ ਦਾਲ ਰੱਖਤੀ ਹੈ।

ਬਾਜ਼ੋ-ਕਾਤ ਸੋਚਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਤੁਮ,

ਮੇਰਾ ਕਿਤਨਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਤੀ ਹੈ।

ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰ (ਯੂ ਐਸ ਏ)

ਮੇਰੇ ਲੀਏ ਸ਼ਾਇਰੀ

ਮੇਰੇ ਲੀਏ ਸ਼ਾਇਰੀ ਇਕ ਜ਼ਾਤੀ ਜੁਸਤਜੂ ਸੇ ਕਮ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੀ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਕੇ ਮਹਿਸੂਸਾਤੀ ਸਫ਼ਰ ਮੇਂ ਜਬ ਭੀ ਤਨਹਾਈ ਮੇਂ ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਆਪ ਸੇ ਹਮ-ਕਲਾਮ ਹੁਆ ਤੋ ਸ਼ਿਅਰ ਤਖ਼ਲੀਕ ਹੁਆ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਪੰਚਤੰਤਰ ਮੇਂ ਕਹਾ ਗਯਾ ਹੈ ਕਿ ਜਬ ਨਜ਼ਮ ਯਾ ਬੇਟੀ ਵਜੂਦ ਮੇਂ ਆਤੀ ਹੈ ਤੋ ਅੰਦੇਸ਼ੋਂ ਔਰ ਸ਼ੁਬਹਾਤ (ਸ਼ੱਕ) ਕੀ ਤਰਫ਼ ਲੇ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਇਨ ਅੰਦੇਸ਼ੋਂ ਸੇ ਕਈ ਸਵਾਲ ਦਿਲ ਮੇਂ ਜਨਮ ਲੇਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਯੇ ਸਹੀ ਹਾਥੋਂ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਭੀ ਪਾਏਗੀ ਯਾ ਨਹੀਂ। ਕਿਆ ਵੇ ਉਸ ਮੁਸੱਰਤ (ਖੁਸ਼ੀ) ਕੀ ਮੁਸਤਹੱਕ (ਹੱਕਦਾਰ) ਹੋਗੀ ਜੋ ਉਸਕਾ ਮੁਕਾਮ ਹੈ। ਔਰ ਜਾਨੇ ਤਨਕੀਦ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਉਸ ਕੋ ਕਯਾ ਮੁਕਾਮ ਦੇਂਗੇ। ਕੁਛ ਇਨ ਹੀ ਮਿਲੇ-ਜੁਲੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਕੇ ਸਾਥ ਯੇ ਮਜ਼ਮੂਆ ਕਾਰੀਆਨ ਕਰਾਮ ਕੀ ਨਜ਼ਰ ਹੈ।

ਅਬ ਨਿਊਯਾਰਕ ਕੋ ਭੀ ਉਰਦੂ ਸ਼ਿਅਰੋ-ਸ਼ਾਇਰੀ ਕਾ ਇਕ ਮਰਕਜ਼ ਕਰਾਰ ਦੀਆ ਜਾਨੇ ਲਗਾ ਹੈ। ਯਹਾਂ ਉਰਦੂ ਮੇਂ ਛਾਇਆ ਹੋਨੇ ਵਾਲੇ ਰਿਸਾਲੇਂ ਔਰ ਅਖ਼ਬਾਰੋਂ ਕੀ ਗਿਨਤੀ ਭੀ ਅੱਛੀ ਖ਼ਾਸੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਗ਼ਜ਼ਲੇਂ ਗਾਹੇ-ਬ-ਗਾਹੇ 'ਖ਼ਯਾਬਾਨ' ਔਰ 'ਜ਼ਾਵੀਆ' ਮੇਂ ਛਾਯਾ ਹੋਤੀ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਜੋ ਆਜ ਕਲ ਨਹੀਂ ਛਪ ਰਹੇ। ਇਨ ਕੇ ਇਲਾਵਾ 'ਉਰਦੂ ਟਾਈਮਜ਼' ਔਰ 'ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੋਸਟ' ਬਗ਼ੈਰਾ ਅਖ਼ਬਾਰੋਂ ਮੇਂ ਭੀ ਛਾਯਾ ਹੋਤੀ ਰਹੀ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਇਨ ਸਭ ਕਾ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹੂੰ, ਜਿਹਨੋਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਗ਼ਜ਼ਲੇਂ ਕੋ ਅਖ਼ਬਾਰ ਯਾ ਰਿਸਾਲੇ ਮੇਂ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ। ਯਹਾਂ ਉਰਦੂ ਅਦਬ ਕੀ ਕਈ ਤਨਜ਼ੀਮੇਂ ਸਰਗਰਮ ਹੈਂ, ਜੋ ਬਾਕਾਇਦਗੀ ਸੇ ਮੁਸ਼ਾਇਰੇ ਔਰ ਅਦਬੀ ਨਸ਼ਿਸ਼ਤੋਂ ਕਾ ਇਹਤਮਾਮ ਕਰਤੀ ਰਹਿਤੀ ਹੈਂ। ਇਨ ਮੇਂ ਏਕ ਮੁੱਦਤ ਸੇ ਮੇਰੀ ਸ਼ਿਰਕਤ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ 'ਅਦਬੀ ਸੰਗਮ', 'ਗਹਿਵਾਰਾ ਅਦਬ', ਹਲਕਾ-ਏ-ਅਰਬਾਬੇ ਜ਼ੋਕ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕੈਡਮੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਟਰੇਰੀ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਔਰ ਇਨ ਕੇ ਜੁਮਲਾ ਅਰਾਕੀਨ ਕਾ ਭੀ ਮਮਨੂਨ ਹੂੰ ਜਿਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਕੋ ਸਰਾਹਾ ਔਰ ਮੇਰੀ ਹੌਸਲਾ ਅਫ਼ਜ਼ਾਈ ਕੀ। ਹਲਕਾ-ਏ-ਅਰਬਾਬੇ ਜ਼ੋਕ ਕੋ ਨਿਊਯਾਰਕ ਕੇ ਜਾਨੇ-ਪਹਿਚਾਨੇ ਸਹਾਫ਼ੀ (ਦਾਨਸ਼ਮੰਦ) ਔਰ ਤਨਕੀਦ-ਨਿਗਾਰ (ਆਲੋਚਕ) ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਸੂਫ਼ੀ ਕੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹਾਸਿਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਗਰਚੇ ਸੂਫ਼ੀ ਸਾਹਿਬ ਬਿਜ਼ਨੈਸਮੈਨ ਹੈਂ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹੇ ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਸੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਿਅਰੋ-ਅਦਬ ਮੇਂ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਔਰ ਦੁਪਹਿਰ ਕੇ ਬਾਦ ਉਨ ਕਾ ਦਫ਼ਤਰ ਭੀ ਇਕ ਛੋਟੀ ਸੀ ਅਦਬੀ ਨਸ਼ਿਸ਼ਤ ਕਾ ਮਰਕਜ਼ ਬਨ ਜਾਤਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਯਹਾਂ ਕਈ ਸ਼ਾਇਰ ਔਰ ਅਦੀਬ ਤਸ਼ਰੀਫ਼ ਲਾਤੇ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਸੂਫ਼ੀ ਸਾਹਿਬ ਔਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਦੀਬ ਜੋ ਇਨ ਛੋਟੀ ਸੀ ਨਸ਼ਿਸ਼ਤੋਂ ਕਾ ਹਿੱਸਾ ਰਹੇ ਹੈਂ, ਮੇਰੀ ਗ਼ਜ਼ਲੇਂ ਪਰ ਬੇਲਾਗ ਤਬਸਰਾ ਕਰਤੇ ਰਹੇ ਔਰ ਜਿਨ ਸੇ ਮੁਝੇ ਹੌਸਲਾ ਅਫ਼ਜ਼ਾਈ ਭੀ ਮਿਲੀ।

ਮੇਰੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਔਰ ਇਸ ਕੀ ਅਛਾਇਤ ਮੇਂ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਪੋ. ਆਨੰਦ ਭੱਲਾ ਕੀ ਗਹਿਰੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰਹੀ ਹੈ ਔਰ ਮੇਰੀ ਸ਼ਰੀਕੇ ਹਯਾਤ ਪਰਮਜੀਤ, ਜਿਸ ਕਾ ਏਕ ਸ਼ਾਇਰ ਕੇ ਸਾਥ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਿਭਾਹ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਥਾ, ਫਿਰ ਵੀ ਵੋਹ ਹਰ ਅਦਬੀ ਨਸ਼ਿਸ਼ਤ ਮੇਂ ਮੇਰੇ ਸਾਥ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਇਨ ਦੋਨੋਂ ਕਾ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹੂੰ ਜਿਸ ਸੇ ਮੁਝੇ

ਲਗਾਤਾਰ ਲਿਖਤੇ ਰਹਿਨੇ ਕਾ ਸ਼ਰਫ਼ ਹਾਸਿਲ ਹੁਆ।

ਆਖਿਰ ਮੈਂ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸ਼ਾਇਰ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ ਕਾ ਬੇਹੱਦ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕੇ ਸਾਥ ਮੇਰੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਕੋ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਮੇਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਆ। ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰ ਕਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਕੀਏ ਬਗ਼ੈਰ ਯੇਹ ਇਬਾਰਤ ਅਧੂਰੀ ਰਹਿ ਜਾਏਗੀ। ਭਿੰਡਰ ਸਾਹਿਬ ਸੇ ਮੈਂ ਕੁਝੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਾ, ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਕੀ ਰੂਹ ਕੋ ਅਲਗ ਅਲਗ ਜ਼ਵੀਏ ਸੇ ਪੜ੍ਹਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਖੂਬਸੂਰਤ ਅਲਫ਼ਾਜ਼ ਸੇ ਨਵਾਜ਼ਾ ਭੀ।

ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ

ਇਹ ਸ਼ਾਇਰੀ

ਛਾਲੀ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਦੇ ਪੱਤੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਪੱਤਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹੋਏ ਡੂੰਘੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੀ ਨੀਝ ਵੀ ਬਖ਼ਸ਼ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹਸਾਸ ਦੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਨਮੋਹਨ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਪਾਣੀ ਤੇ ਬੁਲਬੁਲੇ, ਸੱਚ ਤੇ ਝੂਠ, ਦਿਸ਼ਟ ਅਤੇ ਅਦਿਸ਼ਟ ਦਰਮਿਆਨ ਲਟਕਦੇ ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਇਸ ਉਲਝਨ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਹਕੀਕਤ ਜੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸੁਪਨਾ।

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ

ਸ਼ਾਇਰੀ ਮਾਯੂਸੀ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਪਕੜਨ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚ ਬੜੇ ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਹਸਨ ਮੁਹੱਬਤੀ

ਪੁਰਾਨੀ ਕਦਰੋ-ਕੀਮਤ ਕਾ ਸਿਲਾ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਲਗਤਾ।
ਮਗਰ ਹੈ ਆਜ ਕਲ ਜੋ ਭੀ ਨਯਾ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਲਗਤਾ।

ਮੁਝੇ ਅੱਛਾ ਲਗੇ ਯਾ ਨਾ ਲਗੇ ਅਬ ਇਸ ਕੇ ਕਯਾ ਮਾਈਨੇ,
ਕਿ ਜੋ ਅੱਛਾ ਲਗਾ ਵੋ ਭੀ ਸਦਾ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਲਗਤਾ।

ਮੇਰੀ ਹਰ ਸੋਚ ਤੋ ਸਭ ਕੋ ਬੜੀ ਅੱਛੀ ਲਗੀ ਆਖਿਰ,
ਮਗਰ ਤਰਜ਼ੇ ਅਮਲ ਹੈ ਜੋ ਮੇਰਾ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਲਗਤਾ।

ਖਿਆਲ ਆਯਾ ਮੁਝੇ ਯੇ ਭੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਸੋਚਤਾ ਹੂੰ ਯੇ,
ਕਿ ਅੱਛਾ ਉਨ ਕੋ ਕਿਆ ਲਗਤਾ ਹੈ ਕਿਆ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਲਗਤਾ।

ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਨੇ ਕਹਾ ਜੋ ਭੀ ਮੁਝੇ ਅੱਛਾ ਲਗਾ ਲੇਕਿਨ,
ਮੁਹੱਬਤ ਮੇਂ ਖਿਰਦ¹ ਕਾ ਫੈਸਲਾ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਲਗਤਾ।

ਵੋ ਮੇਰੀ ਜੁਰਅੱਤੇ ਇਨਕਾਰ ਸੇ ਭੀ ਤੋ ਪਰੇਸ਼ਾ ਹੈ,
ਉਨ੍ਹੇ ਯੇ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਕਾ ਹੋਸਲਾ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਲਗਤਾ।

ਅਨਾ² ਮੇਰੀ ਨਾ ਜਾਨੇ ਕਿਉਂ ਉਨ੍ਹੇ ਅੱਛੀ ਨਹੀਂ ਲਗਤੀ,
ਉਨ੍ਹੇ ਰਿਸ਼ਤਾ ਇਧਰ ਖੁਦ ਸੇ ਮੇਰਾ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਲਗਤਾ।

ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਕੋ ਯਕੀਂ ਦਰਕਾਰ³ ਹੈ ਹਰ ਬਾਤ ਕੋ ਲੇਕਰ,
ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਕੋ ਗੁਮਾਂ ਕੋਈ ਜ਼ਰਾ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਲਗਤਾ।

ਨਾ ਗਮ ਕੋਈ ਮੁਝੇ ਹੈ ਔਰ ਨਾ ਕੋਈ ਖੁਸ਼ੀ ਮੁਝ ਕੋ,
ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਮੇਂ ਜੋ ਹੈ ਅਬ ਯੇ ਖਲਾਅ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਲਗਤਾ।

1. ਅਕਲ 2. ਅਣਖ, ਗ਼ੈਰਤ 3. ਲੜੀਦਾ

ਕਹਾਨੀ ਕਾ ਪਸੇ-ਮੰਜਰ¹ ਭੀ ਤੋ ਅਕਸਰ ਕਹਾਨੀ ਹੈ।
ਵੋ ਦੁਨੀਆ ਕੀ ਹਕੀਕਤ ਸੇ ਜ਼ਰਾ ਹਟ ਕਰ ਕਹਾਨੀ ਹੈ।

ਸੁਨੇ ਯਾ ਨਾ ਸੁਨੇ ਕੋਈ ਮਗਰ ਹਕ ਬਾਤ ਤੋ ਯੇ ਹੈ,
ਅਧੂਰੀ ਰਹਿ ਗਈ ਜੋ ਵੋ ਭੀ ਐ ਦਿਲਬਰ ਕਹਾਨੀ ਹੈ।

ਜਮਾਨਤ ਕੌਨ ਦੇ ਇਸ ਕੀ ਹੈ ਇਸ ਮੇਂ ਝੂਠ-ਸਚ ਕਿਤਨਾ,
ਮੁਅੱਰਖ² ਨੇ ਜੋ ਲਿੱਖਾ ਥਾ ਵੋ ਲੇ ਦੇ ਕਰ ਕਹਾਨੀ ਹੈ।

ਸਮਝਨੇ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿ ਹੈ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨੇ ਕੀ,
ਬੜੀ ਗਮਗੀ ਕਿਤਾਬੇ-ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੀ ਹਰ ਕਹਾਨੀ ਹੈ।

ਨਾ ਘਬਰਾ ਜਾਏਂ ਵੋ ਸੁਨ ਕਰ ਕਹੀਂ ਅਬ ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਕੋ,
ਕਿ ਮੈਨੇ ਕਹਿ ਦੀਆ ਉਨ ਸੇ- ਖੁਦਾ ਪਰਵਰ ਕਹਾਨੀ ਹੈ।

ਲਬੋਂ ਪਰ ਰਕਸ ਕਰਤੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਪਰ ਨਾ ਜਾ ਹਮਦਮ,
ਪਸੇ-ਪਰਦਾ³ ਗਮੋਂ ਸੇ, ਆਂਸੂਓਂ ਸੇ ਤਰ ਕਹਾਨੀ ਹੈ।

ਅਜ਼ਲ⁴ ਕੀ ਨੀਂਦ ਸੋ ਜਾਏਂਗੇ ਹਮ ਸੁਨਤੇ ਹੁਏ ਜਿਸ ਕੋ,
ਹਮਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭੀ ਏਕ ਨੀਂਦ-ਆਵਰ⁵ ਕਹਾਨੀ ਹੈ।

1. ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇ ਪਿੱਛੇ 2. ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ 3. ਪਰਦੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ 4. ਹਮੇਸ਼ਾ 5. ਸੁਲਾਉਣ ਵਾਲੀ

ਮੇਰੀ ਬਾਤੋਂ ਪਰ ਕਭੀ ਤੁਮ ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਸੋਚਨਾ।
ਐਨ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਬਦਲ ਜਾਏ ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ ਸੋਚਨਾ।

ਬਾਤ ਕਰਨੀ ਸਹਿਲ ਹੈ ਜਾਤੀ ਜ਼ਰਾ ਕੁਛ ਔਰ ਭੀ,
ਤੁਮ ਬਦਲ ਦੇਤੇ ਅਗਰ ਜੋ ਹੈ ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ ਸੋਚਨਾ।

ਫ਼ਾਸਲਾ ਮੇਰੇ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਦਰਮਿਆਂ ਕੈਸੇ ਬੜਾ,
ਮੈਂ ਭੀ ਸੋਚੂੰਗਾ ਜ਼ਰਾ ਤੁਮ ਭੀ ਖੁਦਾਰਾ¹ ਸੋਚਨਾ।

ਸੋਚ ਕਰ ਦੇਖਾ ਹੈ ਹਮਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਂ ਬਾਰਹਾ²,
ਕਿਸ ਕਦਰ ਮਹਿਦੂਦ³ ਹੋਤਾ ਹੈ ਹਮਾਰਾ ਸੋਚਨਾ।

ਆਓ ਮਿਲ ਕਰ ਹਮ ਕਰੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਫਿਰ ਸੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ,
ਹੈ ਚਲਾ ਹੋਨਾ ਥਾ ਜੋ ਮੇਰਾ ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ ਸੋਚਨਾ।

ਮੇਰੀ ਉਲਝਨ ਬੜ ਗਈ ਮੈਂ ਸੋਚਨੇ ਜਬ ਸੇ ਲਗਾ,
ਆਪ ਇਸ ਕਾ ਕੋਈ ਹਲ, ਤਦਬੀਰ⁴, ਚਾਰਾ ਸੋਚਨਾ।

ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚੇ ਕੋਈ ਯੇ ਭੀ ਤੋਂ ਹੈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸਵਾਲ,
ਹੈ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਜੋ ਨਹੀਂ ਦਿਲ ਕੋ ਗਵਾਰਾ ਸੋਚਨਾ।

1. ਰੱਬ ਦੇ ਵਾਸਤੇ 2. ਵਾਰ ਵਾਰ 3. ਸੀਮਤ 4. ਤਰੀਕਾ

ਕਿਸੀ ਸੇ ਹਮਨੇ ਉਮੀਦੋਂ ਕੇ ਲਸ਼ਕਰ ਬਾਂਧ ਰੱਖੇ ਹੈਂ।
ਕਿ ਯੇ ਭੀ ਦਿਲ ਨੇ ਬਰਬਾਦੀ ਕੇ ਤੇਵਰ ਬਾਂਧ ਰੱਖੇ ਹੈਂ।

ਜੋ ਉੜਨੇ ਕੀ ਹੈ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉਸੀ ਸੇ ਡਰ ਗਯਾ ਹੋਗਾ,
ਪਰਿੰਦੇ ਨੇ ਤੋ ਅਪਨੇ ਆਪ ਹੀ ਪਰ ਬਾਂਧ ਰੱਖੇ ਹੈਂ।

ਵੋ ਮੰਜ਼ਿਲ ਆਜ ਅਪਨੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚਨੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਤੀ,
ਸਫ਼ਰ ਮੇਂ ਦਿਲ ਫ਼ਰੇਬ ਉਸਨੇ ਮਨਾਜ਼ਰ¹ ਬਾਂਧ ਰੱਖੇ ਹੈਂ।

ਜੋ ਹੈ ਮੇਰੀ ਹਕੀਕਤ ਵੋ ਕਹੀਂ ਸਪਨਾ ਨਾ ਬਨ ਜਾਏ,
ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਨੇ ਕੁਛ ਐਸੇ ਭੀ ਕਈ ਡਰ ਬਾਂਧ ਰੱਖੇ ਹੈਂ।

ਮੇਰੀ ਇਸ ਬੇਬਸੀ ਮੇਂ ਖ਼ੁਦਪ੍ਰਸਤੀ ਕਾ ਮੇਰਾ ਆਲਮ,
ਭਰਮ ਕਿਆ ਕਿਆ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਨੇ ਬਰਾਬਰ ਬਾਂਧ ਰੱਖੇ ਹੈਂ।

ਹਕੀਕਤ ਬਦਨੁਮਾ ਕਿਤਨੀ ਹੈ ਫਿਰ ਭੀ ਤੋ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਨੇ,
ਤਸੱਵਰ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਔਰ ਬਿਹਤਰ ਬਾਂਧ ਰੱਖੇ ਹੈਂ।

ਯੇ ਦੁਨੀਆ ਏਕ ਮਹਿਫ਼ਲ ਹੈ ਯਹਾਂ ਸੇ ਕੌਨ ਕਬ ਉੱਠੇ,
ਸਭੀ ਕੇ 'ਉਸ' ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਸੇ ਹੀ ਨੰਬਰ ਬਾਂਧ ਰੱਖੇ ਹੈਂ।

1. ਦ੍ਰਿਸ਼, ਮੰਜ਼ਰ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ

ਜ਼ਮੀਰ ਅਪਨਾ ਵਹੀ ਰਖਤੇ ਅਦਾ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਲੇਤੇ।
ਕਿ ਮੰਜ਼ਿਲ ਨਾ ਬਦਲਤੇ ਰਾਸਤਾ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਲੇਤੇ।

ਸਕੂਨੇ-ਦਿਲ ਭੀ ਮਿਲਤਾ ਆਖਰਿਤ¹ ਭੀ ਜ਼ੋਰ² ਨਾ ਹੋਤੀ
ਪ੍ਰਸਤਿਸ਼³ ਤੋ ਨਹੀਂ, ਹਰਫ਼ੇ-ਦੁਆ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਲੇਤੇ।

ਹਰਿਕ ਅੰਜਾਮ ਪਹਿਲੇ ਸੇ ਨਿਹਾਇਤ ਮੁਖਤਲਿਫ਼⁴ ਹੋਤਾ,
ਅਗਰ ਆਗਾਜ਼ ਕਾ ਹਮ ਸਿਲਸਿਲਾ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਲੇਤੇ।

ਯੇ ਮੁਮਕਿਨ ਥਾ ਕਿ ਮੰਜ਼ਰ⁵ ਔਰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਦਿਲ-ਨਸ਼ੀ ਹੋਤਾ,
ਅਗਰ ਹਮ ਦੇਖਨੇ ਕਾ ਜ਼ਾਵੀਆ⁶ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਲੇਤੇ।

ਬਦਲ ਲੇਤੇ ਅਗਰ ਹਮ ਲੋਗ ਅੰਦਾਜ਼ੇ-ਬਿਆਂ ਅਪਨਾ,
ਤੋ ਮੁਮਕਿਨ ਥਾ ਕਿ ਵੇ ਅਪਨਾ ਕਹਾ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਲੇਤੇ।

ਕਹਾਂ ਚਾਹਾ ਥਾ ਹਮਨੇ ਪਰ ਜੋ ਹੋਨਾ ਥਾ ਹੁਆ ਆਖਿਰ,
ਤਕਾਜ਼ਾ ਵਕਤ ਕਾ ਹਮ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਲੇਤੇ।

ਮੁਕੱਦਰ ਕਾ ਲਿਖਾ, ਮਜ਼ਬੂਰੀਏ ਹਾਲਾਤ, ਅਨਾ⁷ ਅਪਨੀ,
ਮੈਂ ਕਿਆ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਲੇਤਾ ਵੋਹ ਕਿਆ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਲੇਤੇ।

1. ਅਗਲਾ ਜਨਮ 2. ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਅੱਖਰ ਦੇ ਹੇਠ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਥੋੜ੍ਹੇ ਫਿਰਾਣਾ, ਬਰਬਾਦ ਹੋਣਾ 3. ਪ੍ਰਸ਼ਾ 4. ਵੱਖਰਾ 5. ਦ੍ਰਿਸ਼ 6. ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ 7. ਗ਼ੈਰਤ

ਸਕੂੰ ਜਬ ਸੇ ਹੁਆ ਦਿਲ ਕੋ ਮੇਰੇ, ਸਾਰੀ ਫਜ਼ਾ ਚੁਪ ਹੈ।
ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਬੇਜ਼ਬਾਨ ਹੈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੀ ਹਰ ਅਦਾ ਚੁਪ ਹੈ।

ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ ਸੇ ਕਹੂੰ ਕੁਛ ਭੀ,
ਯੇ ਵੋ ਮੰਜ਼ਿਲ ਹੈ ਉਲਫ਼ਤ ਕੀ ਜਹਾਂ ਹਰ ਹਮਨਵਾ¹ ਚੁਪ ਹੈ।

ਖ਼ਬਰ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਉੜਾਏਗੀ ਕਲੀ ਕੇ ਫੂਲ ਬਨਨੇ ਕੀ,
ਚਟਕਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਬੇਤਾਬ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜ਼ਰਾ ਚੁਪ ਹੈ।

ਦਿਲੇ ਨਾ-ਆਸ਼ਨਾ² ਪਹਿਲੂ ਮੇਂ ਮੇਰੇ ਸ਼ੌਰ ਹੈ ਕਿਤਨਾ,
ਮੁਹੱਬਤ ਮੇਂ ਮਗਰ ਡੂਬੀ ਨਿਗਾਹੇਂ ਆਸ਼ਨਾ³ ਚੁਪ ਹੈ।

ਜ਼ਬਾਂ ਫੂਲੋਂ ਕੋ ਮੈਂ ਦੂੰਗਾ, ਸਬਾ⁴ ਕੋ ਰੂਪ ਤੁਮ ਦੇਨਾ,
ਹਮਾਰੇ ਰੰਗ ਮੇਂ ਸਾਰਾ ਚਮਨ ਡੂਬਾ ਹੁਆ ਚੁਪ ਹੈ।

1. ਦੋਸਤ 2. ਜਿਸਨੂੰ ਲਗਾਓ ਨਾ ਹੋਵੇ 3. ਲਗਾਓ ਹੋਣਾ

4. ਹਵਾ

ਖੁਦਾ ਕਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਂ ਤਰਜਮਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੇ ਹੋਤਾ ਹੈ।
ਯੇ ਹੈ ਵੋ ਰਾਜ਼ ਜੋ ਦਿਲ ਪਰ ਅਯਾਂ¹ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੇ ਹੋਤਾ ਹੈ।

ਹਕੀਕਤ ਦੇਖ ਕੇ ਇਸ ਦਿਲ ਕੋ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਪਸੰਦ ਆਈ,
ਕਿ ਹਰ ਇਹਸਾਸੇ-ਰੂਹਾਨੀ ਬਿਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੇ ਹੋਤਾ ਹੈ।

ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੇ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਜਹਾਂ ਮੇਂ ਹਮ-ਜ਼ਬਾਂ ਕੋਈ,
ਕਿਸੀ ਦਿਲ ਪਰ ਕੋਈ ਦਿਲ ਮਿਹਰਬਾਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੇ ਹੋਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਇਹਸਾਸੇ ਮੁਹੱਬਤ ਕੀ ਭੀ ਤਰਬੀਅਤ² ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ,
ਕਿ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਯੇ ਜਜ਼ਬਾ ਜਵਾਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੇ ਹੋਤਾ ਹੈ।

ਮਿਲਨ ਕੀ ਰਾਤ ਹੈ ਤਾਰੇ ਉਤਰ ਆਏ ਹੈਂ ਧਰਤੀ ਪਰ,
ਮਗਰ ਪੁਰਨੂਰ ਯੇ ਦਿਲ ਕਾ ਜਹਾਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੇ ਹੋਤਾ ਹੈ।

ਮੁਯੱਸਰ³ ਹੋ ਭੀ ਜਾਏ ਗੋ⁴ ਸਕੂਨੇ ਦਿਲ ਕਾ ਇਕ ਲਮਹਾ,
ਤੋ ਵੋ ਲਮਹਾ ਸਕੂਂ ਕਾ ਜਾਵਿਦਾਂ⁵ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੇ ਹੋਤਾ ਹੈ।

1. ਪਰਗਟ 2. ਪਰਵਰਿਸ਼, ਪਾਲਣਾ-ਪੋਸ਼ਣ 3. ਮੁਹੱਈਆ 4. ਭਾਵੇਂ, ਤਾਂ ਵੀ 5. ਸਦੀਵੀ, ਹਮੇਸ਼ਾ, ਅਕਾਲ

♦♦

ਇਤਨਾ ਭੀ ਅਪਨੇ ਆਪ ਮੇਂ ਸੀਧਾ ਨਹੀਂ ਹੂੰ ਮੈਂ।
ਐਸਾ ਨਾ ਸੋਚੀਏਗਾ ਕਿ ਜੈਸਾ ਨਹੀਂ ਹੂੰ ਮੈਂ।

ਮੈਂ ਜਾਨਤਾ ਹੂੰ ਜਿਤਨੇ ਭੀ ਪਾਨੀ ਮੇਂ ਆਪ ਹੈਂ,
ਕਹਿਤਾ ਨਹੀਂ ਹੂੰ ਕੁਛ ਮਗਰ ਅੰਧਾ ਨਹੀਂ ਹੂੰ ਮੈਂ।

ਹੈ ਕਿਆ ਵੇ ਜਿਸ ਪੇ ਆਪ ਹੈਂ ਪਰਦਾ ਕੀਏ ਹੂਏ,
ਐਸਾ ਤੋ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਜਿਸੇ ਸਮਝਾ ਨਹੀਂ ਹੂੰ ਮੈਂ।

ਕਿਸ ਨੇ ਕਹਾ ਥਾ ਮੁਝ ਸੇ ਅਕੇਲੇ ਮੇਂ ਯੂੰ ਮਿਲੇ,
ਤੁਮ ਕੋ ਪਤਾ ਤੋ ਥਾ ਕਿ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਹੂੰ ਮੈਂ।

ਅੱਛਾ ਹੈ ਮੁਝ ਕੋ ਆਪ ਸਮਝ ਤੋ ਗਏ ਹਜ਼ੂਰ,
ਸਚ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੈਂ ਆਪ ਕਿ, ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਹੂੰ ਮੈਂ।

ਦਿਲ ਕੇ ਸਿਵਾ ਕਿਸੀ ਸੇ ਮੁਹੱਬਤ ਨਹੀਂ ਮੁਝੇ,
ਫਿਰ ਭੀ ਮੁਝੇ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪਨਾ ਨਹੀਂ ਹੂੰ ਮੈਂ।

ਆਜ ਖੁਦ ਸੇ ਭੀ ਹੂੰ ਅਨਜਾਨ, ਅਗਰ ਸਚ ਪੂਛੋ।
ਮੇਰੀ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਹਿਚਾਨ, ਅਗਰ ਸਚ ਪੂਛੋ।

ਮੁਝ ਸੇ ਨਾਰਾਜ਼ ਬਹੁਤ ਹੈਂ ਵੋ ਮਗਰ ਸਚ ਯੇ ਹੈ,
ਵੋ ਤੋ ਖੁਦ ਸੇ ਹੈਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ, ਅਗਰ ਸਚ ਪੂਛੋ।

ਤੁਮ ਸੇ ਰਗਬਤ¹ ਹੈ ਬਹੁਤ ਮੁਝ ਕੋ ਮਗਰ ਨਫਰਤ ਭੀ,
ਯੇ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਾਨ, ਅਗਰ ਸਚ ਪੂਛੋ।

ਕਿਤਨੀ ਵੀਰਾਨ ਹੈ ਯੇ ਰਾਤ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ,
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਤਨੀ ਹੈ ਬੇਜਾਨ ਅਗਰ ਸਚ ਪੂਛੋ।

ਅਬ ਯੇ ਦੁਸ਼ਵਾਰ ਹੈ ਮਰਨਾ ਭੀ ਅਗਰ ਮੈਂ ਚਾਹੂੰ,
ਔਰ ਜੀਨਾ ਨਹੀਂ ਆਸਾਨ ਅਗਰ ਸਚ ਪੂਛੋ।

ਅਪਨੀ ਹਸਤੀ ਕੋ ਖੁਦਾਵੰਦ² ਸਮਝਨੇ ਵਾਲਾ,
ਕਿਤਨਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ ਇਨਸਾਨ, ਅਗਰ ਸਚ ਪੂਛੋ।

1. ਮੁਰੱਬਤ 2. ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰੱਬ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ

ਵੇ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਵੇ ਜ਼ਮਾਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਾ।
ਜੋਸ਼ੇ-ਜਨੂੰ ਵੇ ਥਾ ਜੋ ਪੁਰਾਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਾ।

ਦਸਤੇ¹ ਅਰੂਸੇ² ਦਿਲ ਪੇ ਵੇ ਮਹਿੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਗੀ,
ਦਿਲ ਕਾ ਵੇ ਖਵਾਬ ਥਾ ਜੋ ਸੁਹਾਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਾ।

ਗਮ ਯੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਾਤ ਨਾ ਪੂਛੀ ਉਨੋਂ ਨੇ ਤਬ,
ਗਮ ਹੈ ਅਬ ਉਨ ਕੀ ਬਾਤ ਪਰ ਜਾਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਾ।

ਯਾਦੋਂ ਕਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਵੇ ਹੁਆ ਜਬ ਤਮਾਮ³ ਸ਼ੁਦਾ⁴,
ਨੈਨੋਂ ਮੇਂ ਆਸੂਓਂ ਕਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਾ।

ਹੋਟੋਂ ਪੇ ਉਨ ਕੇ ਭੀ ਤੋ ਤਬੱਸੁਮ⁵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਬ,
ਮੇਰੇ ਜਨੂੰ ਕਾ ਭੀ ਤੋ ਠਿਕਾਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਾ।

ਪਰਖੋਂਗੇ ਆਪ ਮੇਰਾ ਕਿਰਦਾਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ,
ਜੋ ਥਾ ਕਭੀ ਵੇ ਆਜ ਪੈਮਾਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਾ।

ਕਰਤੇ ਥੇ ਅਹਿਲੇ⁶ ਜ਼ਰਫ਼⁷ ਸਦਾਕਤ⁸ ਕੀ ਬਾਤ ਜਬ,
ਵੇ ਦੌਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਫ਼ਸਾਨਾ, ਨਹੀਂ ਰਹਾ।

1. ਹੱਥ 2. ਦੁਲਹਨ 3. ਖਤਮ 4. ਸਾਰਾ 5. ਵਾਲੇ 6. ਸਮਝ, ਅਕਲ 8
ਸੱਚਾਈ

ਜੋ ਦਿਲ ਮੇਂ ਹੈ ਤੇਰੇ, ਮੈਂ ਵਹੀ ਸੋਚ ਰਹਾ ਹੂੰ।
ਕੁਛ ਪੁਛ ਨਾ ਮੁਝ ਸੇ ਕਿ ਅਭੀ ਸੋਚ ਰਹਾ ਹੂੰ।

ਸੋਚਾ ਥਾ ਕਿ ਮਰ ਜਾਊਂਗਾ ਮੈਂ ਤੁਮ ਸੇ ਬਿਛੜ ਕਰ,
ਕਿਉਂ ਜ਼ਿੰਦਾ ਅਭੀ ਤਕ ਹੂੰ, ਯਹੀ ਸੋਚ ਰਹਾ ਹੂੰ।

ਮਿਲ ਕਰ ਤੁਝੇ ਕਿਆ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕਿਆ ਖੋਇਆ ਬਿਛੜ ਕਰ,
ਇਸ ਵਕਤ ਅਕੇਲੇ ਮੇਂ ਯਹੀ ਸੋਚ ਰਹਾ ਹੂੰ।

ਦਿਲ ਮੇਂ ਹੈ ਖੁਸ਼ੀ ਕੋਈ ਨਾ ਬਾਕੀ ਹੈ ਕੋਈ ਗ਼ਮ,
ਹੈ ਵਕਤ ਕੀ ਹੀ ਫ਼ਿਤਨਾਗਿਰੀ¹ ਸੋਚ ਰਹਾ ਹੂੰ।

ਤਸਵੀਰ ਤੇਰੀ ਦਿਲ ਮੇਂ ਹੈ ਮੰਦਰ ਮੇਂ ਕੋਈ ਬੁਤ,
ਦੋਨੋਂ ਮੇਂ ਹੈ ਕਿਆ ਫ਼ਰਕ ਯਹੀ ਸੋਚ ਰਹਾ ਹੂੰ।

ਰਹਿਤੀ ਥੀ ਬਦਨ ਸੇ ਜੋ ਲਿਪਟ ਕਰ ਅਬੀ ਕਲ ਤਕ,
ਖੁਸ਼ਬੂ ਵੇਂ ਕਹਾਂ ਉੜ ਕੇ ਗਈ ਸੋਚ ਰਹਾ ਹੂੰ।

1. ਸ਼ਰਾਰਤੀਪਨ, ਮੁਸ਼ਕਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ

ਹਕੀਕਤ ਏਕ ਥੀ ਲੇਕਿਨ ਨਾ ਵੇ ਯਕਸਾਂ¹ ਨਜ਼ਰ ਆਈ।
ਕਭੀ ਪਿਨਹਾਂ² ਲਗੀ ਮੁਝ ਕੋ ਕਭੀ ਉਰੀਆਂ³ ਨਜ਼ਰ ਆਈ।

ਖੁਸ਼ੀ ਮੇਂ ਔਰ ਗ਼ਮ ਮੇਂ ਫ਼ਰਕ ਮਿਟਤਾ ਸਾ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ,
ਮੁਝੇ ਯੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਬ ਮੌਤ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਨਜ਼ਰ ਆਈ।

ਸਭੀ ਨੇ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਜ਼ਾਵੀਏ⁴ ਸੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇਖੀ,
ਉਸੇ ਦਿਲਕਸ਼ ਲਗੀ ਲੇਕਿਨ, ਮੁਝੇ ਵੀਰਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਈ।

ਸਿਮਟ ਕਰ ਅਪਨੇ ਮਰਕਜ਼⁵ ਪਰ ਮੁਹੱਬਤ ਆਈ ਹੈ ਜਬ ਭੀ,
ਤੋ ਅਪਨੀ ਉਸ ਹਕੀਕਤ ਮੇਂ ਵੇ ਮੁਝ ਕੋ ਮਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਈ।

1. ਇਕ 2. ਛੁਪੀ ਹੋਈ 3. ਪਰਗਟ, ਜਾਹਿਰ 4. ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ 5. ਕੇਂਦਰ-ਬਿੰਦੂ

ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਮੇਂ ਅਗਰ ਵੋ ਖਵਾਬ ਸੋਤਾ ਮਰ ਗਿਆ ਹੋਤਾ।
ਤੋ ਕਿਤਨਾ ਜੀ ਰਹਾ ਹੋਤਾ ਮੈਂ ਕਿਤਨਾ ਮਰ ਗਿਆ ਹੋਤਾ।

ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਭੂਲ ਜਾਨਾ ਭੀ ਗ਼ਨੀਮਤ¹ ਹੈ ਮੁਝੇ, ਵਰਨਾ,
ਮੈਂ ਕਿਆ ਕਿਆ ਯਾਦ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਕਭੀ ਕਾ ਮਰ ਗਿਆ ਹੋਤਾ।

ਜ਼ਰੂਰੀ ਥਾ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਮੇਂ ਕੋਈ ਸ਼ੈਤਾਨ ਭੀ ਹੋਤਾ,
ਵਗਰਨਾ ਧੀਰੇ ਧੀਰੇ ਹਰ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਾ ਮਰ ਗਿਆ ਹੋਤਾ।

ਕਿਸੀ ਕੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਨੇ ਅਤਾ² ਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਰਨਾ,
ਮੈਂ ਕਬ ਕਾ ਆਤਸ਼ੇ-ਉਲਫ਼ਤ³ ਮੈਂ ਜਲਤਾ ਮਰ ਗਿਆ ਹੋਤਾ।

ਯੇ ਮਾਨਾ ਮੇਰੇ ਜੀਨੇ ਕਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ,
ਮੁਝੇ ਉਤਨਾ ਤੋ ਜੀਨੇ ਦੋ ਮੈਂ ਜਿਤਨਾ ਮਰ ਗਿਆ ਹੋਤਾ।

ਖ਼ੁਦਾ ਕਾ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਤੁਮ ਸਾਥ ਹੋ ਮੇਰੇ ਵਗਰਨਾ ਮੈਂ,
ਅਕੇਲੇਪਨ ਸੇ ਘਬਰਾ ਕਰ ਅਕੇਲਾ ਮਰ ਗਿਆ ਹੋਤਾ।

1. ਸ਼ੁਕਰ 2. ਦੇਣਾ 3. ਮੁਹੱਬਤ ਦੀ ਔਗ

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਾ ਗਰ ਮੈਂ ਤੋਂ ਕਿਆ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਾ।
ਮੈਂ ਕਿ ਜੀਨੇ ਕਾ ਸਬਬ ਹੀ ਢੂੰਡਤਾ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਾ।

ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਹਤ ਮਿਲੇਗੀ ਹਮ ਯੇ ਪੂਛੇਗੇ, ਅਗਰ,
ਇਸ ਮਸ਼ੀਨੀ ਦੌਰ ਮੇਂ ਰਹਿ ਕਰ ਖੁਦਾ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਾ।

ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰ ਲੀ ਕਿਸੀ ਨੇ ਜਾਨੇ ਕਿਆ ਕਿਆ ਸੋਚ ਕਰ,
ਮੈਂ ਨਾ ਜਾਨੇ ਦਿਲ ਮੇਂ ਕਿਆ ਕਿਆ ਸੋਚਤਾ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਾ।

ਹੈ ਮੁਝੇ ਯੇ ਡਰ ਨਾ ਜਾਨੇ ਕਲ ਕੋ ਕਿਆ ਹੋ, ਕਿਆ ਨਾ ਹੋ,
ਯਾ ਮੈਂ ਬੀਤੇ ਕਲ ਮੇਂ ਹੀ ਡੂਬਾ ਹੁਆ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਾ।

ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਤੇਗਾ ਕਲ ਤੇਰੇ ਚਲੇ ਜਾਨੇ ਕੇ ਬਾਦ,
ਆਜ ਤਕ ਤੋਂ ਮੈਂ ਤੁਝੀ ਕੋ ਦੇਖਤਾ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਾ।

ਇਸ ਗੁਜਰਤੇ ਵਕਤ ਕੀ ਯੇ ਤਰਜਮਾਨੀ ਦੇਖਨਾ।
ਮੈਂ ਜਅਈਫੀ¹ ਦੇਖਤਾ ਹੂੰ ਤੁਮ ਜਵਾਨੀ ਦੇਖਨਾ।

ਕਿਸ ਕਦਰ ਹੈ ਨਾਤਵਾਂ² ਕਿ ਏਕ ਤਿਨਕੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾ,
ਵਕਤ ਕੇ ਦਰਿਆ ਮੇਂ ਬਹਿਤੀ ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀ ਦੇਖਨਾ।

ਆਜ ਫਿਰ ਆਵਾਰਗੀ ਮੇਂ ਸੁਏ³ ਸਹਿਰਾ⁴ ਖੋ ਗਿਆ,
ਆਪ ਇਸ ਕੀ ਆਜ ਕਿਸਮਤ ਆਜਮਾਨੀ ਦੇਖਨਾ।

ਹਮ ਸਮਝਤੇ ਹੈਂ ਮੁਹੱਬਤ ਕਾ ਹੈ ਜੋ ਮਤਲਬ ਮਗਰ,
ਦਿਲ ਯੇ ਕਹਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਫਿਰ ਇਸ ਕੇ ਮੁਆਨੀ⁵ ਦੇਖਨਾ।

ਮੈਂ ਤੁਮ੍ਹਾਰੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਦੇਖਨੇ ਆ ਜਾਊਂਗਾ,
ਤੁਮ ਕਭੀ ਆ ਕਰ ਮੇਰੀ ਆਂਖੋਂ ਮੇਂ ਪਾਨੀ ਦੇਖਨਾ।

1. ਬਜ਼ਰਗੀ 2. ਕਮਜ਼ੋਰ 3. ਤਰਫ 4. ਮਾਰੂਥਲ
5. ਮਾਇਨੇ, ਅਰਥ

ਜਿੰਦਗਾਨੀ ਅਜੀਬ ਲਗਤੀ ਹੈ।
ਯੇ ਕਹਾਨੀ ਅਜੀਬ ਲਗਤੀ ਹੈ।

ਮੁਸਤਕਿਲ¹ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਯਹਾਂ ਹਰ ਸ਼ੈਅ,
ਆਨੀ ਜਾਨੀ ਅਜੀਬ ਲਗਤੀ ਹੈ।

ਤਬ ਜਅਈਫੀ² ਅਜੀਬ ਲਗਤੀ ਥੀ,
ਅਬ ਜਵਾਨੀ ਅਜੀਬ ਲਗਤੀ ਹੈ।

ਬੇਰੁਖੀ ਤੋ ਸਮਝ ਗਏ ਲੇਕਿਨ,
ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਅਜੀਬ ਲਗਤੀ ਹੈ।

ਸੋਚਤਾ ਹੂੰ ਨਾ ਜਾਨੇ ਕਿਉਂ ਮੁਝ ਕੋ,
ਸ਼ਾਦਮਾਨੀ³ ਅਜੀਬ ਲਗਤੀ ਹੈ।

ਤਾਕਤ ਆਖਿਰ ਅਹਿਮ ਤੋ ਹੈ ਲੇਕਿਨ,
ਆਜ਼ਮਾਨੀ ਅਜੀਬ ਲਗਤੀ ਹੈ।

ਅਪਨੇ ਇਹਸਾਸ ਕੀ ਮੁਝੇ ਅਬ ਦੋਸਤ,
ਤਰਜਮਾਨੀ ਅਜੀਬ ਲਗਤੀ ਹੈ।

1. ਸਦੀਵੀ 2. ਬਜ਼ੁਰਗੀ 3. ਮੁਸ਼ੀ

ਜਜ਼ਬਾਤ ਕੇ ਧਾਰੋਂ ਪਰ ਬੈਠੇ ।
ਕਿਆ ਸੋਚਾ ਥਾ ਕਿਆ ਕਰ ਬੈਠੇ ।

ਸਭ ਕੋ ਆਵਾਜ਼ੇ ਦੇਤੇ ਹੈਂ,
ਹਰ ਮੌੜ ਪੇ ਚਾਰਾਗਰ¹ ਬੈਠੇ ।

ਜਿਸ ਕੋ ਖੁਦ ਪੇ ਹੋ ਨਾਜ਼ ਇਤਨਾ,
ਵੋ ਜਾ ਕਰ ਅਪਨੇ ਘਰ ਬੈਠੇ ।

ਜਾਨੇ ਕੈਸਾ ਡਰ ਹੈ ਲੇਕਿਨ,
ਖਾਮੋਸ਼ ਹੈਂ ਦਾਨਸ਼ਵਰ² ਬੈਠੇ ।

ਹਮ ਭੀ ਦੁਨੀਆ ਮੇਂ ਹੈਂ ਆਖਿਰ,
ਨੀਚੇ ਦੇਖੋ, ਉਪਰ ਬੈਠੇ ।

ਵਾਪਸ ਕਬ ਆਏਂ ਬੀਤੇ ਪਲ,
ਹਮ ਆਜ ਪਕੜ ਕਰ ਸਰ ਬੈਠੇ ।

1. ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ

2. ਵਿਦਵਾਨ

ਕਹੂੰ ਕਿਆ ਬਾਤ ਕਲ ਸਬ ਕੀ।
ਕਿ ਯਾਦ ਆਈ ਤੇ ਕਬ, ਕਬ ਕੀ।

ਇਸੀ ਮੈਂ ਹੈ ਖੁਸ਼ੀ ਮੇਰੀ,
ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਰਬ ਕੀ।

ਮੈਂ ਕਰਤਾ ਅਪਨੇ ਦਿਲ ਕੀ ਹੂੰ,
ਮਗਰ ਸੁਨਤਾ ਹੂੰ ਮੈਂ ਸਬ ਕੀ।

ਕਿ ਮਾਨੀ ਬਾਤ ਵੋ ਉਸਨੇ,
ਜੋ ਥੀ ਹੀ ਉਸ ਕੇ ਮਤਲਬ ਕੀ।

ਨਾ ਰਾਸ ਆਈ ਮੁਝੇ ਆਖਿਰ,
ਵੋ ਥੀ ਜੋ ਬਾਤ ਮਕਤਬ¹ ਕੀ।

ਕਿ ਮਿਲਤੀ ਹੋ ਜੋ ਮਸ਼ਰਕ² ਸੇ,
ਕਹੋ ਵੋ ਬਾਤ ਮਗਰਬ³ ਕੀ।

ਕਹਾਂ ਸਮਝੀ ਹੈ ਦੁਨੀਆ ਨੇ,
ਮੁਦੱਲਲ⁴ ਬਾਤ ਮਹਜਬ ਕੀ।

1. ਕਿਤਾਬਾਂ 'ਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ 2. ਪੂਰਬ

3. ਪੱਛਮ 4. ਅਕਲ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਉਤਰਨ ਵਾਲੀ

ਦਿਲ ਕੀ ਆਖੋਂ ਮੈਂ ਦੇਖ ਕਰ ਪਾਨੀ।
ਫਿਰ ਗਿਆ ਮੇਰੀ ਆਸ ਪਰ ਪਾਨੀ।

ਏਕ ਤੋਂ ਰੇਗਜ਼ਾਰ¹ ਰਾਹ ਗੁਜ਼ਰ,
ਔਰ ਆਤਾ ਨਹੀਂ ਨਜ਼ਰ ਪਾਨੀ।

ਪੀ ਗਏ ਅਸ਼ਕ ਹਮ ਸਰੇ ਮਹਿਫਲ,
ਫੈਲ ਜਾਤਾ ਇਧਰ ਉਧਰ ਪਾਨੀ।

ਪਾਨੀ ਪਾਨੀ ਵੋਂ ਹੋ ਗਏ ਆਖਿਰ,
ਮੇਰੀ ਆਖੋਂ ਮੈਂ ਦੇਖ ਕਰ ਪਾਨੀ।

ਪਿਆਸ ਕੇ ਮਾਰੇ ਮਰ ਗਿਆ ਕੋਈ,
ਕੋਈ ਲਾਇਆ ਨਾ ਓਕ² ਭਰ ਪਾਨੀ।

ਏਕ ਸੂਖਾ ਹੁਆ ਸ਼ਜਰ³ ਨਾ ਖਿਲਾ,
ਗੋਂ ਬਹੁਤ ਥਾ ਇਧਰ ਉਧਰ ਪਾਨੀ।

ਕਿਆ ਉਸੇ ਭੀ ਮੈਂ ਅਬ ਕਹੂੰ ਦਰਿਆ,
ਉੜ ਗਿਆ ਜਿਸ ਕਾ ਸੂਖ ਕਰ ਪਾਨੀ।

1. ਰੇਗਸਿਤਾਨੀ 2. ਖੁੱਕ 3. ਦਰਖਤ

ਲਾਜਮੋ-ਮਲਜੂਮ¹ ਹੈਂ ਦੋਨੋਂ ਕਜਾ² ਔਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ।
ਏਕ ਹੀ ਰੁਖ ਕੋ ਹੈਂ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਖੁਦਾ ਔਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ।

ਫਰਕ ਦੋਨੋਂ ਮੇਂ ਕੋਈ ਮੁਝ ਕੋ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ ਨਹੀਂ,
ਹੈਂ ਮੇਰੇ ਦੇਖੇ ਹੁਏ ਹੁਸਨੋ-ਅਦਾ ਔਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ।

ਇਨ ਬਦਲਤੇ ਮੌਸਮੋਂ ਕੇ ਮੁਖਤਲਿਫ³ ਰੰਗੋਂ ਕਾ ਰਕਸ,
ਮੇਰੇ ਅਪਨੇ ਦਿਲ ਕੀ ਹੈ ਆਬੋ-ਹਵਾ ਔਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ।

ਵਕਤ ਕੀ ਬਾਤੋਂ ਹੈਂ ਯੇ ਅਬ ਦੇਖ ਕਰ ਹੈਰਾਂ ਨਾ ਹੋ,
ਰੋ ਰਹੇ ਹੈਂ ਆਜ ਦੋਨੋਂ ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਔਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ।

ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਤਾ ਸਫ਼ਰ ਪੂਛਾ ਤੋ ਸਭ ਨੇ ਯੇ ਕਹਾ-
ਧੂਪ ਔਰ ਛਾਓਂ ਕਾ ਰਸਤਾ, ਕਾਫ਼ਲਾ ਔਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੇ ਤੋ ਖ਼ਫ਼ਾ ਹੂੰ ਪਰ ਕਜਾ ਸੇ ਖੌਫ ਹੈ,
ਔਰ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਬੁਲਾਤੇ ਹੈਂ, ਕਜਾ ਔਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ।

ਮੈਨੇ ਜੋ ਪੂਛਾ ਕਿ ਰਾਹਤ ਢੂੰਡਨੇ ਜਾਊਂ ਕਹਾਂ,
ਚੁਪ ਰਹੇ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਮੇਰਾ ਹਮਨਵਾ⁴ ਔਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ।

1. ਜ਼ਰੂਰੀ 2. ਮੌਤ 3. ਅਲਗ ਅਲਗ 4. ਦੋਸਤ, ਇਕੋ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ

ਗੁਨਾਹ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਸਵਾਬ¹ ਅਪਨਾ ਅਪਨਾ।
ਕਿਤਾਬ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਅਜ਼ਾਬ² ਅਪਨਾ ਅਪਨਾ।

ਮੁਕੱਦਰ ਕਾ ਰੋਨਾ ਹੈ ਕੈਸਾ ਕਿ ਸਭ ਨੇ,
ਕੀਆ ਥਾ ਅਗਰ ਇੰਤਖ਼ਾਬ³ ਅਪਨਾ ਅਪਨਾ।

ਭਰਮ ਭੀ ਹੈ ਦਰਕਾਰ⁴ ਜੀਨੇ ਕੋ ਸ਼ਾਇਦ,
ਕਿ ਸਵਾਬ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ, ਸਰਾਬ⁵ ਅਪਨਾ ਅਪਨਾ।

ਨਕਾਬ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਲਗਾ ਕੇ ਸਭੀ ਨੇ,
ਛੁਪਾਇਆ ਸਭੀ ਨੇ ਅਜ਼ਾਬ ਅਪਨਾ ਅਪਨਾ।

ਮਿਲਾ ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀ ਮੇਂ ਕਿਆ, ਨਾ ਮਿਲਾ ਕਿਆ,
ਲਗਾਇਆ ਸਭੀ ਨੇ ਹਿਸਾਬ ਅਪਨਾ ਅਪਨਾ।

ਨਾ ਪੂਛੋ ਕਿ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿਆ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਾ,
ਸਵਾਲ ਏਕ ਹੀ ਹੈ ਜਵਾਬ ਅਪਨਾ ਅਪਨਾ।

1. ਪੁੰਨ 2. ਦੁੱਖ 3. ਚੋਣ 4. ਜ਼ਰੂਰੀ 5. ਮ੍ਰਿਗ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ

ਕਬ ਤਲਕ ਰਹਤੀ ਜਵਾਨੀ ਰਕਸ¹ ਮੇਂ।
ਵਕਤ ਕੀ ਭੀ ਥੀ ਰਵਾਨੀ ਰਕਸ ਮੇਂ।

ਦੇਖ ਕਰ ਭੀ ਰਕਸ ਵੇਂ ਸਮਝੇ ਨਹੀਂ,
ਜੋ ਕਹੀ ਹਮਨੇ ਕਹਾਨੀ ਰਕਸ ਮੇਂ।

ਜਿਸਮ ਕੀ ਅਪਨੀ ਜ਼ਬਾ ਕੇ ਸਿਹਰ² ਮੇਂ,
ਜ਼ੋਰ ਪਰ ਥੀ ਬੇਜ਼ਬਾਨੀ ਰਕਸ ਮੇਂ।

ਬੁਝ ਗਏ ਸਾਰੇ ਦੀਏ ਪਰ ਰੌਸ਼ਨੀ,
ਮੁਸਕਰਾਈ ਗ਼ੈਰ-ਫ਼ਾਨੀ³ ਰਕਸ ਮੇਂ।

ਮੌਤ ਕੇ ਸਾਏ ਮੇਂ ਹੀ ਪਲਤੀ ਹੁਈ,
ਹਮ ਨੇ ਦੇਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀ ਰਕਸ ਮੇਂ।

1. ਨਾਚ 2. ਜਾਦੂ 3. ਖ਼ਤਮ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ

♦♦

ਜੀਨਾ ਕੁਛ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਥਾ।
ਮੈਂ ਕੋਈ ਸੁਲਤਾਨ ਨਹੀਂ ਥਾ।

ਆਪ ਭੀ ਉਸ ਸੇ ਮਿਲ ਸਕਤੇ ਥੇ,
ਮੈਂ ਉਸ ਕਾ ਦਰਬਾਨ ਨਹੀਂ ਥਾ।

ਅਪਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਸੇ ਆਏ ਵੇ,
ਮੁਝ ਪੇ ਯੇ ਇਹਸਾਨ ਨਹੀਂ ਥਾ।

ਨਜ਼ਰੇਂ ਮਿਲਨਾ ਤੋ ਆਸਾਂ ਥਾ,
ਦਿਲ ਮਿਲਨਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਥਾ।

ਤੇਰਾ ਮੇਰਾ ਪਾਸ ਨਾ ਹੋਤਾ,
ਐਸਾ ਤੋ ਇਮਕਾਨ¹ ਨਹੀਂ ਥਾ।

ਦੇਨਾ ਪੜਤਾ, ਮਾਂਗਾ ਜਾਤਾ,
ਆਖ਼ਿਰ ਪਿਆਰ ਲਗਾਨ ਨਹੀਂ ਥਾ।

ਜੈਸਾ ਜੈਸਾ ਤੁਮ ਨੇ ਸੋਚਾ,
ਵੈਸਾ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਨਹੀਂ ਥਾ।

1. ਸੰਭਾਵਨਾ

ਇਕ ਦੀਆ ਬੁਝਤਾ ਨਹੀਂ ਔਰ ਦੂਸਰਾ ਜਲ ਜਾਏ ਹੈ।
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂਰੇ-ਨਸ਼ਾਤੇ¹ ਸੁਬਹ ਮੇਂ ਢਲ ਜਾਏ ਹੈ।

ਫਿਰ ਉਮੰਗੋਂ ਪਰ ਜਵਾਨੀ ਫਿਰ ਚਮਨ ਮੇਂ ਰੰਗੋ-ਬੂ,
ਲੇ ਕੇ ਫਿਰ ਪੈਗਾਮ ਦਿਲ ਕਾ ਉੜ ਕੇ ਬਾਦਲ ਜਾਏ ਹੈ।

ਉਸ ਤਰਫ਼ ਉਠਤਾ ਹੈ ਦਿਲ ਮੇਂ ਏਕ ਸਾ ਮੁਬਹਮ² ਖਿਆਲ,
ਇਸ ਤਰਫ਼ ਇਸ ਕਾ ਮੁਝੇ ਫੌਰਨ ਪਤਾ ਚਲ ਜਾਏ ਹੈ।

ਰਕਸ ਕਰਤੀ ਹੈ ਹੰਸੀ ਆਂਬੋਂ ਮੇਂ ਉਨ ਕੀ ਏਕ ਪਲ,
ਦੂਸਰੇ ਪਲ ਉਨ ਕਾ ਦੇਖੋ ਬਹਿ ਕੇ ਕਾਜਲ ਜਾਏ ਹੈ।

ਏਕ ਪਲ ਤੋ ਜਾਵਿਦਾਂ³ ਹੋਨੇ ਦੇ ਐ ਮੇਰੇ ਅਜਲ⁴,
ਹਾਥ ਸੇ ਮੇਰੇ ਫਿਸਲ ਕਰ ਏਕ ਏਕ ਪਲ ਜਾਏ ਹੈ।

1. ਸੁਖ-ਸਾਂਤੀ ਦਾ ਨੂਰ 2. ਹਲਕਾ, ਧੀਮਾ 3. ਹਮੇਸ਼ਾ 4. ਮੌਤ

***

ਅੰਧੇਰਾ ਹੈ ਐਸੇ ਮੇਂ ਕਿਆ ਦੇਖੀਏਗਾ।
ਜਲਾ ਕਰ ਦੀਆ ਪਿਆਰ ਕਾ ਦੇਖੀਏਗਾ।

ਜਨੂੰਨੇ ਮੁਹੱਬਤ ਕੀ ਤਫ਼ਸੀਰ¹ ਕਿਆ ਹੈ,
ਕਭੀ ਹੋ ਕੇ ਖੁਦ ਆਸ਼ਨਾ² ਦੇਖੀਏਗਾ।

ਅਗਰ ਦੇਖਨਾ ਹੋ ਕਭੀ ਰੂਪ ਅਪਨਾ,
ਤੋਂ ਆਖੋਂ ਮੇਂ ਮੇਰੀ ਜ਼ਰਾ ਦੇਖੀਏਗਾ।

ਹਵਸ ਕਾ ਮੁਹੱਬਤ ਸੇ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੀ ਕਿਆ ਹੈ,
ਕਭੀ ਮੁਝ ਕੋ ਆਪ ਆਜ਼ਮਾ ਦੇਖੀਏਗਾ।

ਮੁਹੱਬਤ ਮੇਂ ਨਾਮੇ ਖੁਦਾ ਦੁੰਡਤਾ ਹੂੰ,
ਕਭੀ ਆ ਕੇ ਮੇਰੀ ਸਦਾ ਦੇਖੀਏਗਾ।

ਜ਼ਮੀਂ ਪੇ ਕਦਮ ਹੈਂ ਫ਼ਲਕ ਪੇ ਨਿਗਾਹੇਂ,
ਗਿਰਾ ਮੈਂ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਅਦਾ ਦੇਖੀਏਗਾ।

1. ਵਿਸਥਾਰ 2. ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਗਾਓ ਹੋਵੇ

ਸੋਈ ਹੁਈ ਹੈ ਦੁਨੀਆ ਦਿਲ ਬੇਕਰਾਰ ਜਾਗੇ ।
ਜਜਬੇ ਦਿਲੇ ਹਸੀਂ ਕੇ ਬੇਇਖਤਿਆਰ¹ ਜਾਗੇ ।

ਤੇਰੀ ਹਰਿਕ ਅਦਾ ਕਾ ਮਤਲਬ ਹੀ ਮੁਖਤਲਿਫ਼² ਹੈ,
ਕਭੀ ਏਤਬਾਰ ਟੂਟੇ ਕਭੀ ਏਤਬਾਰ ਜਾਗੇ ।

ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਹੀਂ ਥਾ ਕੁਛ ਭੀ ਆਗੇ ਕਦਮ ਬੜਾਨਾ,
ਉਸ ਲਮਹਾ ਦਿਲ ਮੇਂ ਲੇਕਿਨ ਖਦਸ਼ੇ ਹਜ਼ਾਰ ਜਾਗੇ ।

ਤੁਮ ਸੇ ਤੋ ਕਿਆ ਗਿਲਾ ਹੋ ਐ ਸ਼ਬ³ ਤੇਰੀ ਅਦਾ ਹੈ,
ਕੋਈ ਸਕੂਂ ਸੇ ਸੋਏ, ਇਕ ਬੇਕਰਾਰ ਜਾਗੇ ।

ਤਨਹਾ ਹੂੰ ਸ਼ਾਮੇ ਗ਼ਮ ਹੈ, ਜਾਗ ਐ ਮੇਰੇ ਤਖੱਈਅਲ,
ਖੁਸ਼ਬੂ ਵਹੀ ਹੋ ਜਿਸ ਸੇ ਦਿਲ ਕਾ ਖੁਮਾਰ ਜਾਗੇ ।

ਮੇਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੀ ਅਪਨੀ ਹਰ ਇਕ ਖੁਸ਼ੀ ਲੁਟਾ ਦੂੰ,
ਲਬ ਪੇ ਤੇਰੇ ਤਬੱਸੁਮ⁴ ਗਰ ਏਕ ਬਾਰ ਜਾਗੇ ।

1. ਬੇਕਾਬੂ 2. ਅਲਗ 3. ਰਾਤ 4. ਮੁਸਕਰਾਹਟ

♦♦

ਯੇ ਮੇਰੇ ਚਾਰੇਂ ਤਰਫ ਛਾਇਆ ਹੁਆ ਵੀਰਾਨਾ।
ਮੁਝ ਸੇ ਕਹਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਲ ਭਰ ਕੇ ਲੀਏ ਰੁਕ ਜਾਨਾ।

ਏਕ ਰਫਤਾਰ ਹੈ ਮੈਂ ਜਿਸ ਕੀ ਪਕੜ ਮੇਂ ਆਕਰ,
ਕਿਸ ਲੀਏ ਦੌੜ ਰਹਾ ਹੂੰ ਯੇ ਮੁਝੇ ਸਮਝਾਨਾ।

ਯੇ ਮੇਰਾ ਗ਼ਮ ਭੀ ਕੁਛ ਐਸੀ ਤੋਂ ਨਈਂ ਬਾਤ ਨਹੀਂ,
ਜਿਸ ਕੋ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਸਮਝਨਾ ਯਾ ਜਿਸੇ ਸਮਝਾਨਾ।

ਤੇਰੇ ਆਂਚਲ ਮੇਂ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਹੁਈ ਇਸ ਕੀ ਵਰਨਾ,
ਬਜ਼ਮ ਮੇਂ ਸ਼ਮਅ ਹੀ ਹੋਤੀ ਨਾ ਹੋਤਾ ਕੋਈ ਪਰਵਾਨਾ।

ਦੇਖ ਕੇ ਫਿਰ ਨਾ-ਦਨਿਸਤਾ¹ ਦਿਲ ਕਾ ਚਿਹਰਾ ਨੀਂਦ ਮੇਂ।
ਹੋ ਗਏ ਹਮ ਫਿਰ ਅਚਾਨਕ ਆਬ ਦੀਦਾ² ਨੀਂਦ ਮੇਂ।

ਜਿਸਮ ਥਕ ਕੇ ਸੋ ਗਿਆ, ਪਰ ਰੂਹ ਥੀ ਜ਼ੋਰੇ ਅਤਾਬ³,
ਕਸਮਸਾਤੀ⁴ ਹੀ ਰਹੀ ਲਾਚਾਰ ਤਨਹਾ ਨੀਂਦ ਮੇਂ।

ਯੂੰ ਲਗਾ ਮੈਂ ਇਕ ਜ਼ਮਾਨੇ ਸੇ ਹੂੰ ਜੈਸੇ ਗੁੰਮਸ਼ੁਦਾ,
ਢੂੰਡਤਾ ਫਿਰਤਾ ਹੂੰ ਮੰਜ਼ਿਲ ਕਾ ਮੈਂ ਰਸਤਾ ਨੀਂਦ ਮੇਂ।

ਮੈਂ ਕਭੀ ਤੋ ਰੋ ਦੀਆ ਔਰ ਫਿਰ ਅਚਾਨਕ ਹੰਸ ਦੀਆ,
ਔਰ ਯੂੰ ਜੀਤੀ ਰਹੀ ਉਮਰੇ ਗੁਜ਼ੱਸਤਾ⁵ ਨੀਂਦ ਮੇਂ।

ਨੀਂਦ ਮੇਂ ਆਇਆ ਨਜ਼ਰ ਸ਼ੈਤਾਨ ਤੋ ਜਾਗਾ ਹੁਆ,
ਔਰ ਫਿਰ ਦੇਖਾ ਕਿ ਹੈ ਹਰ ਇਕ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਾ ਨੀਂਦ ਮੇਂ।

1. ਅਚੇਤ ਹੀ ਕੁਝ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੋਣਾ, ਪਰ ਉਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾ
ਦੇਣਾ 2. ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਪਾਣੀ 3. ਦੁੱਖ ਵਿਚ 4. ਉੱਸਲਵੱਟੇ 5. ਗੁਜ਼ਰ ਚੁੱਕੀ

ਅਸ਼ਕੋਂ¹ ਕੀ ਜ਼ਬਾ ਸੇ ਕਿਆ ਕਹਿਤੇ।
ਉਸ ਤਰਜ਼ੇ-ਬਿਆਂ ਸੇ ਕਿਆ ਕਹਿਤੇ।

ਰਸਤੇ ਮੇਂ ਹੁਏ ਬੇ ਗੁੰਮ ਕੈਸੇ,
ਘਰ ਲੋਟ ਕੇ ਮਾਂ ਸੇ ਕਿਆ ਕਹਿਤੇ।

ਉਲਝੇ ਹੁਏ ਜਜ਼ਬੋਂ ਕੋ ਲੇਕਰ,
ਸਹਿਮੀ ਹੁਈ ਜਾਂ ਸੇ ਕਿਆ ਕਹਿਤੇ।

ਖਦਸ਼ਾ ਤੋ ਨਹੀਂ ਥਾ ਕੁਛ ਲੇਕਿਨ,
ਹਮ ਵਹਿਮੋ-ਗੁਮਾਂ ਸੇ ਕਿਆ ਕਹਿਤੇ।

ਸੁਨਤੇ ਭੀ ਤੋ ਕਿਆ ਸੁਨਤੇ ਆਖਿਰ,
ਕਹਿਤੇ ਤੋ ਜ਼ਬਾ ਸੇ ਕਿਆ ਕਹਿਤੇ।

ਬਾਵਕਤੇ ਮਰਗ¹ ਹੈ ਦਿਲ ਮੇਂ ਸਕੂਤੇ-ਜਾਵਿਦਾਂ² ਬਾਕੀ।
ਨਹੀਂ ਹੈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਾ ਆਜ ਕੋਈ ਇਮਤਿਹਾਂ ਬਾਕੀ।

ਜ਼ਮੀਂ ਪਾਓਂ ਕੇ ਨੀਚੇ ਹੈ ਨਾ ਉਪਰ ਆਸਮਾਂ ਬਾਕੀ।
ਖ਼ਲਾਓਂ ਮੇਂ ਗੁਜ਼ਰ ਕਰਤੀ ਮੇਰੀ ਰੂਹੇ ਰਵਾਂ ਬਾਕੀ।

ਨ ਜਲ ਕਰ ਰਾਖ ਹੋਨੇ ਕਾ ਕੋਈ ਖ਼ਦਸ਼ਾ ਨਸ਼ੇਮਨ³ ਕੇ,
ਨਾ ਹੈ ਗੁਲਸ਼ਨ ਪੇ ਮੰਡਲਾਤੀ ਹੁਈ ਬਰਕੇ ਤਪਾਂ⁴ ਬਾਕੀ।

ਜ਼ਰਾ ਠਹਿਰੋ, ਅਭੀ ਤੋ ਮੈਨੇ ਜੀਨਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੀਖਾ,
ਸਮਝਨੇ ਮੇਂ ਅਭੀ ਅਪਨੇ ਕੋ ਹੈਂ ਕਿਤੇ ਗੁਮਾਂ⁵ ਬਾਕੀ।

ਹਮਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀ ਕਾ ਫ਼ਸਾਨਾ⁶ ਹੈ ਤੋ ਬਸ ਇਤਨਾ,
ਹੰਸੀ ਹੋਣੋਂ ਪੇ ਥੀ ਰੁਖ਼ਸਾਰ⁷ ਪੇ ਅਸ਼ਕੇ ਰਵਾਂ⁸ ਬਾਕੀ।

ਮਿਟਾਏਗੀ ਮੇਰੇ ਨਕਸ਼ੇ ਕਦਮ ਕਿਆ ਵਕਤ ਕੀ ਆਂਧੀ,
ਰਹੇਗੇ ਤਾਅਜ਼ਲ⁹ ਰਸਤੋਂ ਪੇ ਕਦਮੋਂ ਕੇ ਨਿਸ਼ਾਂ ਬਾਕੀ।

ਨਾ ਬਾਕੀ ਪੇੜ ਰਸਤੇ ਕਾ, ਨਾ ਕੋਈ ਮੀਲ ਕਾ ਪੱਥਰ,
ਨਾ ਕੋਈ ਫ਼ਾਸਲਾ ਮੇਰੇ ਔਰ ਉਸ ਕੇ ਦਰਮਿਆਂ ਬਾਕੀ।

1. ਮੌਤ 2. ਸਦੀਵੀ ਸਕੂਨ 3. ਆਲ੍ਹਣਾ 4. ਅਸਮਾਨੀ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਤਪਸ਼ 5. ਸੱਕ-ਸੁਥੇ 6. ਕਹਾਣੀ 7. ਗੱਲਾਂ 8. ਵਗਦੇ ਹੰਝੂ 9. ਹਮੇਸ਼ਾ

ਪੱਤੇ ਹੀ ਕਿਆ, ਖਿਜਾਂ ਮੇਂ ਬਿਖਰਤੇ ਚਲੇ ਗਏ।
ਹਮ ਭੀ ਹਵਾ ਕੇ ਦੋਸ਼¹ ਪੇ ਉੜਤੇ ਚਲੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਕਿਸ ਨੇ ਸੁਨੀ ਪੁਕਾਰ ਦਿਲੇ ਨਾਤਵਾਂ² ਤੇਰੀ,
ਰਸਤੇ ਪੇ ਹਮ ਅਕੇਲੇ ਗੁਜਰਤੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਦਿਲ ਕੋ ਥਾ ਜੋ ਨੱਸ਼ਾ ਵੇ ਉਤਰਤਾ ਚਲਾ ਗਿਆ,
ਏਕ ਏਕ ਕਰਕੇ ਖਵਾਬ ਬਿਖਰਤੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਜਾਨੇ-ਚਮਨ³ ਕਹੂੰ ਕਿ ਉਨ੍ਹੇ ਬੇਵਫ਼ਾ ਕਹੂੰ,
ਜੋ ਦੋਸਤ ਅਪਨਾ ਰੰਗ ਬਦਲਤੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਹਰ ਮੌੜ ਪਰ ਸਵਾਲ ਯਹੀ ਸਾਮਨੇ ਰਹਾ,
ਕਿਉਂ ਭੂਲਤੇ ਮੁਝੇ ਮੇਰੇ ਰਸਤੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਉੱਮੀਦ ਕਿਆ ਕਿਸੀ ਸੇ ਮੁਝੇ ਥੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ,
ਦਿਲ ਭਰ ਗਿਆ ਤੇ ਅਸ਼ਕ⁴ ਬਰਸਤੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਥਾ ਜਿਨ ਪੇ ਨਾਜ਼ ਜਿਨ ਪੇ ਗੁਮਾਂ ਥਾ ਵਫ਼ਾਓਂ ਕਾ,
ਹਰ ਲਮਹ ਮੇਰੇ ਹਾਲ ਪੇ ਹੰਸਤੇ ਚਲੇ ਗਏ।

1. ਮੋਢਾ 2. ਕਮਜ਼ੋਰ 3. ਥਾਗ ਦੀ ਜਾਨ 4. ਹੰਝੂ

ਆਜ ਇਸ ਗਮ ਕੇ ਬਰਾਬਰ ਔਰ ਕਿਆ ਮਿਲਤਾ ਮੁਝੇ।
ਮੌਤ ਕੇ ਸਾਏ ਮੇਂ ਪਲ ਕਰ ਔਰ ਕਿਆ ਮਿਲਤਾ ਮੁਝੇ।

ਤੇਰੀ ਯਾਦੋਂ ਕਾ ਖਜ਼ੀਨਾ¹ ਔਰ ਮੇਰੀ ਤਨਹਾਈਆਂ,
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਂ ਇਸ ਸੇ ਬੜ ਕਰ ਔਰ ਕਿਆ ਮਿਲਤਾ ਮੁਝੇ।

ਦਿਲ ਨੇ ਜੋ ਚਾਹਾ ਹਕੀਕਤ ਮੇਂ ਵਹੀ ਮੁਝ ਕੋ ਮਿਲਾ,
ਫਿਰ ਭਲਾ ਅਬ ਉਸ ਸੇ ਬਿਹਤਰ ਔਰ ਕਿਆ ਮਿਲਤਾ ਮੁਝੇ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਂ ਕਿਆ ਨਾ ਪਾਇਆ, ਕਿਆ ਮਿਲਾ ਯੇ ਸੋਚ ਕਿਉਂ,
ਫਿਰ ਭੀ ਹੈ ਯੇ ਸੋਚ ਅਕਸਰ ਔਰ ਕਿਆ ਮਿਲਤਾ ਮੁਝੇ।

ਮਿਲ ਗਈ ਦਿਲ ਕੋ ਮੇਰੇ ਚਸ਼ਮੇ-ਕਰਮ² ਤੇਰੀ ਤੋਂ ਫਿਰ,
ਐ ਮੁਹੱਬਤ ਕੇ ਪਿਅੰਬਰ³ ਔਰ ਕਿਆ ਮਿਲਤਾ ਮੁਝੇ।

ਕਰ ਰਹਾ ਹੂੰ ਆਜ ਸਜਦਾ ਦਿਲ ਕੀ ਹੀ ਦਹਿਲੀਜ਼ ਪਰ,
ਕੋਈ ਮੰਦਰ ਇਸ ਸੇ ਬਿਹਤਰ ਔਰ ਕਿਆ ਮਿਲਤਾ ਮੁਝੇ।

1. ਖਜ਼ਾਨਾ 2. ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ 3. ਪੈਗੰਬਰ

ਇਕ ਜਾਲ ਸਾ ਬੁਨ ਕਰ ਲਫਜ਼ੋਂ ਕਾ।
ਲੇ ਆਏ ਵੇ ਲਸਕਰ ਲਫਜ਼ੋਂ ਕਾ।

ਵੇ ਬਾਤ ਭੀ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਮੁਝ ਸੇ,
ਅਬ ਰੰਗ ਬਦਲ ਕਰ ਲਫਜ਼ੋਂ ਕਾ।

ਜੋ ਚਾਹੇ ਵੇ ਅਲਫਾਜ਼¹ ਕਹੇ,
ਕੁਛ ਭੀ ਤੋ ਨਹੀਂ ਡਰ ਲਫਜ਼ੋਂ ਕਾ।

ਯੇ ਉਨ ਕੀ ਬਾਤ ਲਗੀ ਮੁਝ ਕੋ,
ਜੈਸੇ ਹੋ ਪੱਥਰ ਲਫਜ਼ੋਂ ਕਾ।

ਹਰ ਲਫਜ਼ ਖੋਖਲਾ ਲਗਤਾ ਹੈ,
ਕਿਆ ਮਤਲਬ ਦਿਲਬਰ ਲਫਜ਼ੋਂ ਕਾ।

ਤੁਮ ਬਸ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਕੋ ਸਮਝੋ,
ਛੋੜੋ ਯੇ ਅਡੰਬਰ ਲਫਜ਼ੋਂ ਕਾ।

ਤਸਵੀਰ ਉਸੀ ਕਾਫਰ ਕੀ ਹੋ,
ਮੇਰਾ ਹੋ ਤਸੱਵਰ² ਲਫਜ਼ੋਂ ਕਾ।

ਹਰ ਲਫਜ਼ ਤੋਲ ਕਰ ਕਹਿਤਾ ਹੂੰ,
ਮੈਂ ਹੂੰ ਇਕ ਰਹਿਬਰ ਲਫਜ਼ੋਂ ਕਾ।

ਹਰ ਲਫਜ਼ ਮੁਕੱਦਸ³ ਹੋਤਾ ਹੈ,
ਫੈਕੋ ਨਾ ਯੇ ਜੋਹਰ⁴ ਲਫਜ਼ੋਂ ਕਾ।

1. ਸ਼ਬਦ, ਲਫਜ਼ ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ

2. ਕਲਪਨਾ 3. ਪਵਿੱਤਰ

4. ਕੀਮਤੀ ਪੱਥਰ

ਕਭੀ ਕਭੀ ਮੁਝ ਕੋ ਲਗਤਾ ਹੈ।
ਸਾਰਾ ਖੇਲ ਮੁਕੱਦਰ ਕਾ ਹੈ।

ਤੁਮ ਭੀ ਦਾਨਿਸ਼ਵਰ¹ ਹੋ ਆਖਿਰ,
ਤੁਮ ਨੇ ਕਿਆ ਸੋਚਾ ਸਮਝਾ ਹੈ।

ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਮਜਬੂਰੀ ਹੈ,
ਸਮਝੋਤਾ ਅਪਨਾ ਅਪਨਾ ਹੈ।

ਤੁਮ ਅਪਨਾ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾਓ,
ਦੁਨੀਆ ਏਕ ਤਮਾਸ਼ਾ ਸਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਜਿਸ ਕੋ ਅਪਨਾ ਕਹਿਤਾ ਹੂੰ,
ਵੋ ਭੀ ਦਿਲ ਸੇ ਕਿਆ ਮੇਰਾ ਹੈ?

ਸਮਝੇਗਾ ਤੋ ਵੋ ਰੋ ਦੇਗਾ,
ਵੋ ਭੀ ਤੋ ਮੇਰੇ ਜੈਸਾ ਹੈ।

ਮੇਰਾ ਹਾਲ ਪੂਛਨੇ ਵਾਲੇ,
ਤੁਝ ਕੋ ਆਖਿਰ ਕਿਆ ਲਗਤਾ ਹੈ?

1. ਵਿਦਵਾਨ

ਯੂੰ ਤੋ ਕਿਸੀ ਸੇ ਭੀ ਮੇਰੀ ਅਨਬਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।
ਕੈਸੇ ਕਹੂੰ ਕਿ ਅਬ ਮੇਰਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਸ਼ਿਕਵਾ ਤੋ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੁਝ ਸੇ ਉਸੇ ਮਗਰ,
ਉਲਝਨ ਉਸੇ ਹੈ ਕਿ ਮੁਝੇ ਉਲਝਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਤਰਕੇ ਤੁਅੱਲਕਾਤ¹ ਪੇ ਵੋ ਖੁਸ਼ ਤੋ ਹੈ ਮਗਰ,
ਇਸ ਪਰ ਮਲਾਲ² ਮੁਝ ਕੋ ਯਕੀਕਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਰਹਿਤਾ ਹੂੰ ਬੰਦਿਸ਼ੋਂ ਮੇਂ ਜ਼ਮਾਨੇ ਕੀ ਮੇਂ ਮਗਰ,
ਦੁਨੀਆ ਸੇ ਮੇਰੇ ਕਲਬ³ ਕਾ ਬੰਧਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਕੀ ਬਾਤ ਸਮਝਨੀ ਮੁਹਾਲ ਹੈ,
ਕਿ ਅਬ ਕਿਸੀ ਕੋ ਤਾਬੇ ਸ਼ਨੇਦਨ⁴ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਦੁਸ਼ਮਨ ਕੋਈ ਤੋ ਆਜ ਹਮਾਰੀ ਬਕਾ⁵ ਕਾ ਹੈ,
ਸੋਚੋ ਤੋ ਹੈ ਵੋ ਕੌਨ ਕਿ ਜ਼ਾਮਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਉਸ ਕੋ ਕਸੂਰਵਾਰ ਮੇਂ ਠਹਿਰਾਉਂ ਭੀ ਤੋ ਫਿਰ,
ਦੂੰ ਉਸ ਕੋ ਮੇਂ ਸਜ਼ਾ, ਯੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਗਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਇਸ ਜਹਾਨ ਮੇਂ ਹੋ ਭੀ ਤੋ ਕਿਆ ਬਨੇ,
ਕਿ ਇਸ ਜਹਾਂ ਮੇਂ ਆਜ ਕਲ ਅਰਜਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਹਰ ਚੀਜ਼ ਮੇਂ ਰਿਵਾਇਤੀ ਹੂੰ ਫਿਰ ਭੀ ਸੋਚ ਹੈ,
ਕਿਉਂ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਂ ਨਯਾਪਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

1. ਤੁਅੱਲਕਾਤ ਤੋੜਨਾ 2. ਅਫਸੋਸ 3. ਦਿਲ 4. ਸੁਣਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 5. ਅੱਛਾਈ

***

ਕਲ ਕੀ ਬਾਤ ਰਹੇ ਕਲ ਤਕ ਹੀ।
ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਕੀ ਹਲਚਲ ਤਕ ਹੀ।

ਆਂਸੂ ਹੈਂ ਇਹਸਾਸ ਕੇ ਮਹਿਮਾਂ,
ਔਰ ਹੈ ਤਬੱਸੁਮ¹ ਪਾਗਲ ਤਕ ਹੀ।

ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਸੋਚ ਹੈ ਲੇਕਿਨ,
ਜ਼ਾਤੀ ਚੰਦ ਮਸਾਇਲ² ਤਕ ਹੀ।

ਦੁਖ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਕਾ ਸਾਥੀ,
ਹੈਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪਲ ਦੇ ਪਲ ਤਕ ਹੀ।

ਸੋਚ ਰਹਾ ਹੂੰ ਕਿਆ ਦੁਨੀਆ ਮੇਂ,
ਪਿਆਰ ਸਰਕਤੇ ਆਂਚਲ ਤਕ ਹੀ?

ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਕੇ ਦਸਤੂਰ ਹੈਂ ਜੋ ਅਬ,
ਵੇ ਮਹਿਦੂਦ³ ਥੇ ਜੰਗਲ ਤਕ ਹੀ।

ਪਿਆਰ ਮੇਰਾ ਇਹਸਾਸ ਹੈ ਲੇਕਿਨ,
ਮਤਲਬ ਉਸ ਕੇ ਛਲ ਬਲ ਤਕ ਹੀ।

1. ਮੁਸਕਰਾਹਟ 2. ਮਸਲੇ 3. ਸੀਮਤ

♦♦

ਸੁਨਤੇ ਸੁਨਤੇ ਉਸ ਕਾ ਸ਼ਿਕਵਾ।
ਮੈਂ ਭੂਲ ਗਿਆ ਅਪਨਾ ਸ਼ਿਕਵਾ।

ਯੇ ਰੋਗ ਪੁਰਾਨਾ ਹੈ ਮੇਰਾ,
ਹੋ ਮੇਰਾ ਦਵਾ ਸੇ ਕਿਆ ਸ਼ਿਕਵਾ।

ਹਮ ਨੇ ਭੀ ਕੀਏ ਸਜਦੇ ਲੇਕਿਨ,
ਬੰਦੇ ਕਾ ਖੁਦਾ ਸੇ ਕਿਆ ਸ਼ਿਕਵਾ।

ਵੋ ਸਾਮਨੇ ਆਏ ਜਬ ਮੇਰੇ,
ਆਂਖੋਂ ਸੇ ਬਹਾ ਜੋ ਥਾ ਸ਼ਿਕਵਾ।

ਕੁਛ ਭੂਲ ਹੁਈ ਹੋਗੀ ਹਮ ਸੇ,
ਉਨ ਕੋ ਹੈ ਏਕ ਨਯਾ ਸ਼ਿਕਵਾ।

ਮੁਝ ਸੇ ਸ਼ਿਕਵਾ ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਹੈ,
ਤੁਮ ਭੀ ਕਹਿ ਲੋ ਅਪਨਾ ਸ਼ਿਕਵਾ।

ਖੋਇਆ ਰਹਿਤਾ ਥਾ ਅਪਨੇ ਮੇਂ,
ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੇ ਤੇਰਾ ਸਮਝਾ ਸ਼ਿਕਵਾ।

ਜੋ ਬੀਤ ਗਿਆ ਸੋ ਬੀਤ ਗਿਆ,
ਕਿਆ ਉਸ ਕਾ ਆਜ ਗਿਲਾ ਸ਼ਿਕਵਾ।

ਲਗ ਜਾਓ ਗਲੇ ਫਿਰ ਸੇ ਆਕਰ,
ਛੋੜੋ ਯੇ ਆਪਸ ਕਾ ਸ਼ਿਕਵਾ।

ਉਠੇ ਹੈਂ ਹਾਥ ਮੇਰੇ ਆਜ ਫਿਰ ਦੁਆ ਕੇ ਲੀਏ।
ਰਾਮ ਏਕ ਔਰ ਦਿਲੇ ਦਰਦ ਆਸ਼ਨਾ ਕੇ ਲੀਏ।

ਹਵਸ-ਪ੍ਰਸਤ¹ ਭੀ ਹੂੰ ਪਾਰਸਾ² ਭੀ ਹੂੰ ਲੇਕਿਨ,
ਤੁਮਾਰੇ ਦਰਦ ਕੋ ਕਿਆ ਚਾਹੀਏ ਸ਼ਫਾ ਕੇ ਲੀਏ।

ਹਰ ਏਕ ਬਾਰ ਹੀ ਰੋਨਾ ਪੜਾ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਕੋ,
ਕਭੀ ਜਫਾ ਕੇ ਲੀਏ ਤੋ ਕਭੀ ਵਫਾ ਕੇ ਲੀਏ।

ਕਭੀ ਤੋ ਬੈਠ ਕੇ ਸੋਚੇਗੇ ਏਕ ਦਿਨ ਯੇ ਭੀ,
ਜੀਏ ਹੈਂ ਅਪਨੇ ਲੀਏ ਯਾ ਤੇਰੀ ਰਜਾ ਕੇ ਲੀਏ।

ਕਹਾਂ ਪੇ ਛੋੜ ਕੇ ਆਉਂ ਅਨਾ³ ਮੇਂ ਆਜ ਅਪਨੀ,
ਕਹਾਂ ਸੇ ਲਾਉਂ ਮੇਂ ਅਲਫਾਜ਼ ਇਲਤਜਾ⁴ ਕੇ ਲੀਏ।

ਤੁਮ ਅਪਨੇ ਆਪ ਸੇ ਨਿਪਟੇ ਜੋ ਹੋ ਸਕੇ ਤੁਮ ਸੇ,
ਤੁਮਾਰੇ ਬਸ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਮੇਰੀ ਬਕਾ⁵ ਕੇ ਲੀਏ।

1. ਵਾਸ਼ਨਾਮਈ 2. ਪਵਿੱਤਰ 3. ਅਣਖ 4. ਬੇਨਤੀ
5. ਅੱਛਾਈ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੋ ਨਕਾਬ ਸੇ ਦੇਖਾ।
ਮੈਨੇ ਅਪਨੇ ਹਿਸਾਬ ਸੇ ਦੇਖਾ।

ਸੋਚਤਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਥਾ, ਜਬ ਮੈਨੇ,
ਚਸਮੇ ਅਹਿਲੇ ਕਿਤਾਬ¹ ਸੇ ਦੇਖਾ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇਖਨੇ ਕੀ ਖਵਾਹਿਸ਼ ਥੀ,
ਉਸ ਕੋ ਤੇਰੇ ਜਵਾਬ ਸੇ ਦੇਖਾ।

ਦੇਖਨਾ ਭੀ ਬੁਰਾ ਲਗਾ ਉਸ ਕੋ,
ਹਮਨੇ ਗੋ ਅਜਤਨਾਬ² ਸੇ ਦੇਖਾ।

ਸੋਚਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਆਜ ਤਕ ਮੁਝ ਕੋ,
ਕਿਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹਿਸਾਬ ਸੇ ਦੇਖਾ।

ਕੌਨ ਹੈ ਆਜ ਕਿਤਨੇ ਪਾਨੀ ਮੇਂ,
ਹਮ ਨੇ ਉਸ ਨੇ ਖਿਤਾਬ ਸੇ ਦੇਖਾ।

1. ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ 2.
ਸਰਸਰੀ ਨਜ਼ਰ

***

ਅਭੀ ਦਿਲ ਮੇਂ ਰੰਜੋ-ਮਲਾਲ ਔਰ ਭੀ ਹੈਂ।
ਬਿਆਂ ਕੋ ਤਰਸਤੇ ਖਿਆਲ ਔਰ ਭੀ ਹੈਂ।

ਨਾ ਜਾਨੇ ਮੁਝੇ ਵੋ ਕਹੇ ਕਿਆ ਜਵਾਬਨ,
ਅਭੀ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਮੇਂ ਸਵਾਲ ਔਰ ਭੀ ਹੈਂ।

ਯਹਾਂ ਗਮਜ਼ਦਾ ਮੇਂ ਅਕੇਲਾ ਨਹੀਂ ਹੂੰ,
ਮੇਰੇ ਜੈਸੇ ਲਾਖੋਂ ਨਿਢਾਲ ਔਰ ਭੀ ਹੈਂ।

ਤੇਰਾ ਹੁਸਨ ਹੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਰਿਸ਼ਮਾ,
ਖੁਦਾ ਕੇ ਜਹਾਂ ਮੇਂ ਕਮਾਲ ਔਰ ਭੀ ਹੈਂ।

ਯੇ ਮਾਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਤਫ਼ਾਕ ਉਨ ਕੋ ਮੁਝ ਸੇ,
ਮਗਰ ਮੁਝ ਸੇ ਕੁਛ ਹਮ-ਖਿਆਲ ਔਰ ਭੀ ਹੈਂ।

ਨਾ ਸਾਵਨ ਅਭੀ ਹੈ ਨਾ ਹੈ ਚਸ਼ਮੇ ਪੁਰਨਮ,
ਅਭੀ ਚੰਦ ਲਮਹੇ ਮੁਹਾਲ ਔਰ ਭੀ ਹੈਂ।

ਤਲਾਤਮ ਖੇਜ਼¹ ਮੌਜੇ² ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈਂ ਅਬ ਸਫੀਨੇ³ ਸੇ।
ਕਿ ਤੁਮ ਕੋ ਛੂਬਨਾ ਹੀ ਹੈ ਤੋ ਛੂਬੋ ਕੁਛ ਕਰੀਨੇ⁴ ਸੇ।

ਹੈਂ ਵੋ ਭੀ ਲੋਗ ਜਿਨ ਕੋ ਮੌਤ ਸੇ ਭੀ ਡਰ ਨਹੀਂ ਲਗਤਾ,
ਮਗਰ ਹਮ ਲੋਗ ਭੀ ਤੋ ਹੈਂ ਜੋ ਡਰ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਜੀਨੇ ਸੇ।

ਬਹਾਰੋਂ ਕਾ ਅਸਰ ਕਿਉਂ ਚੰਦ ਲੋਗੋਂ ਪਰ ਹੀ ਹੋਤਾ ਹੈ,
ਕਭੀ ਪੂਛੇਂਗੇ ਹਮ ਯੇ ਬਾਤ ਸਾਵਨ ਕੇ ਮਹੀਨੇ ਸੇ।

ਜੋ ਦਿਲ ਪਰ ਭਾਰ ਥੇ ਇਕ ਦਿਨ ਯਹੀ, ਅਬ ਮੀਲ ਕੇ ਪੱਥਰ,
ਜੋ ਮੁੜ ਕਰ ਦੂਰ ਸੇ ਦੇਖੋ ਤੋ ਲਗਤੇ ਹੈਂ ਨਗੀਨੇ ਸੇ।

ਖਿਆਲ ਆਤਾ ਹੈ ਬਾਜ਼ੋ-ਕਾਤ⁵ ਯੇ ਭੀ ਤੋ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਮੇਂ,
ਨਾ ਜਾਨੇ ਫਾਇਦਾ ਹੀ ਕਿਸ ਕੋ ਕਿਆ ਹੈ ਮੇਰੇ ਜੀਨੇ ਸੇ।

ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਮੇਂ ਸਕੂੰ ਕੀ ਲਹਿਰ ਸੀ ਦੌੜੀ,
ਹਵਾ ਆਈ ਹੋ ਜੈਸੇ ਬਸ ਮੇਰੀ ਖਾਤਿਰ ਮਦੀਨੇ ਸੇ।

ਨਹੀਂ ਹਿੰਮਤ ਤੋ ਬਿਹਤਰ ਹੈ ਕਿ 'ਆਲਮ' ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰ ਲੋ,
ਅਕੇਲੇ ਬੇਬਸੀ ਮੇਂ ਬੈਠ ਕਰ ਯੂੰ ਅਸ਼ਕ ਪੀਨੇ ਸੇ।

1. ਤੁਫ਼ਾਨੀ 2. ਲਹਿਰਾਂ 3. ਕਿਸਤੀ 4. ਸਲੀਕੇ 5. ਕਦੀ ਕਦੀ

ਜੁਸਤਜੂ¹ ਥੀ ਮੇਰੀ ਜਾਵਿਦਾਂ² ਜ਼ਿੰਦਗੀ।
ਢੂੰਡਤੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹੈ ਕਹਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ।

ਮੈਂ ਭੀ ਜੀਤਾ ਰਹਾ ਹੂੰ ਮਗਰ ਕਿਸ ਲੀਏ,
ਲੇ ਰਹੀ ਹੈ ਮੇਰਾ ਇਮਤਿਹਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ।

ਦਿਲ ਧੜਕਤਾ ਰਹਾ ਸਾਂਸ ਚਲਤੀ ਰਹੀ,
ਕਿਆ ਯਹੀ ਹੈ ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ ਨਿਸ਼ਾਂ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ?

ਜੁਲਮ ਹਮ ਨੇ ਕੀਏ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪੇ ਬਹੁਤ,
ਫਿਰ ਭੀ ਹਮਨੇ ਪੇ ਰਹੀ ਮਿਹਰਬਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ।

ਹਮ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਤੋ ਬਾਰਹਾ ਕੀ ਮਗਰ,
ਕਿਸ ਤਰਹ ਸੇ ਕਰੇਂ ਹਮ ਬਿਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ।

ਟੀਸ ਉਠਤੀ ਰਹੀ ਦਿਲ ਸਿਸਕਤਾ ਰਹਾ,
ਯੂੰ ਗੁਜ਼ਰਤੀ ਰਹੀ ਨਾਤਵਾਂ³ ਜ਼ਿੰਦਗੀ।

1. ਤਲਾਸ਼ 2. ਸਦੀਵੀ 3. ਕਮਜ਼ੋਰ

ਜਾਨੇ ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ ਲਗੇਗੀ ਦਿਲ ਕੋ ਯੇ ਸਮਝਾਨੇ ਮੇਂ।
ਜੀ ਲੇਤੇ ਹੈਂ ਲੋਗ ਕਈ ਨਫਰਤ ਸੇ ਇਸੀ ਜ਼ਮਾਨੇ ਮੇਂ।

ਕਾਟੇ ਜਬ ਗ਼ੈਰੋਂ ਕੀ ਖਾਤਿਰ ਬੋਏ ਤੋ ਮਾਲੂਮ ਨਾ ਥਾ,
ਛਿਲ ਜਾਏਗੇ ਪਾਓਂ ਉਨ੍ਹੀ ਸੇ ਅਪਨੇ ਭੀ ਅਨਜਾਨੇ ਮੇਂ।

ਪਿਆਰ ਕਾ ਸਾਵਨ ਬੰਜਰ ਦਿਲ ਪਰ ਬਰਸੇ ਤੋ ਹਰਿਆਲੀ ਹੋ,
ਯੇ ਉਂਮੀਦ ਲੀਏ ਬੈਠੇ ਹੈਂ ਹਮ ਅਪਨੇ ਵੀਰਾਨੇ ਮੇਂ।

ਜੰਗਲ ਕਾ ਦਸਤੂਰ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਨਸਾਨੋਂ ਕੀ ਬਸਤੀ ਹੈ,
ਕੈਸੇ ਫ਼ਰਕ ਪੜਾ ਹੈ ਇਤਨਾ ਜੀਨੇ ਕੇ ਪੈਮਾਨੇ ਮੇਂ।

ਹਮ ਕੋ ਤਨਹਾ ਛੋੜ ਕੇ ਆਖਿਰ ਜਾਨੇ ਵਾਲੇ ਚਲੇ ਗਏ,
ਜਾਤੇ ਜਾਤੇ ਦੇ ਕੇ ਗਏ ਹੈਂ ਯੇ ਆਂਸੂ ਨਜਰਾਨੇ ਮੇਂ।

ਇਨ ਲਮਹੋਂ ਪੇ ਗ਼ੌਰ ਕਰੋ ਦਿਲ ਸੇ ਯੇ ਪਾਕੀਜ਼ਾ¹ ਲਮਹੇ ਹੈਂ,
ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਕਿ ਕਾਮ ਆ ਜਾਏਂ ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਲ ਬੜਾਨੇ ਮੇਂ।

♦♦

ਫਲਕ¹ ਕੀ ਬਾਤ ਮਤ ਛੇੜੋ ਜ਼ਮੀਂ ਤਕ ਬਾਤ ਰਹਿਨੇ ਦੋ।
ਜਹਾਂ ਤਕ ਬਾਤ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ ਵਹੀਂ ਤਕ ਬਾਤ ਰਹਿਨੇ ਦੋ।

ਰਮੇਜ਼ੇ² ਵਕਤ ਕਾ ਫਰਮਾਨ ਦੁਨੀਆ ਕੀ ਨਜ਼ਰ ਕਿਆ ਹੈ,
ਯੇ ਸਭ ਛੇੜੋ ਫਕਤ³ ਮੇਰੇ ਯਕੀਂ ਤਕ ਬਾਤ ਰਹਿਨੇ ਦੋ।

ਸਮੇਟੇ ਜਾਏਂਗੇ ਦੁਨੀਆ ਕੇ ਯੇ ਝਗੜੇ ਭੀ ਤੋ ਇਕ ਦਿਨ,
ਮਗਰ ਇਸ ਵਕਤ ਇਸ ਜ਼ੋਰ⁴ ਜਬੀ⁵ ਤਕ ਬਾਤ ਰਹਿਨੇ ਦੋ।

ਜਵਾਬਨ 'ਹਾਂ' ਕਹਾ ਭੀ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸਕਤਾ ਬ ਹਰ⁶ ਲਮਹਾ,
'ਨਹੀਂ' ਹੈ ਗਰ ਤੋ ਅਬ ਇਨ ਕੀ 'ਨਹੀਂ' ਤਕ ਬਾਤ ਰਹਿਨੇ ਦੋ।

ਕਭੀ ਦੇਖੇਂਗੇ ਹਮ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ੇ-ਇਨਕਾਰ ਹੈ ਕਿਤਨੀ,
ਮਗਰ ਇਸ ਵਕਤ ਮਹਿਫਲ ਮੇਂ ਯਹੀਂ ਤਕ ਬਾਤ ਰਹਿਨੇ ਦੋ।

1. ਆਕਾਸ਼ 2. ਰਮਜ਼ਾਂ 3. ਸਿਰਫ 4. ਹੁਸਨ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਦੇਵੀ
5. ਚਿਹਰਾ 6. ਹਰ ਵਕਤ

ਤੇਰੇ ਬਗੈਰ ਕੌਨ ਹੈ ਮੇਰਾ, ਮੁਝੇ ਨਾ ਛੋੜ।
ਇਤਨੇ ਭਰੇ ਜਹਾਨ ਮੈਂ ਤਨਹਾ ਮੁਝੇ ਨਾ ਛੋੜ।

ਤੁਮ ਸੇ ਰਹੂੰ ਜੁਦਾ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਹੋ ਕੇ ਏਕ ਜੁਜ਼¹,
ਐ ਹੁਸਨੇ ਕਾਇਨਾਤੇ ਮਸੀਹਾ², ਮੁਝੇ ਨਾ ਛੋੜ।

ਇਸ ਸ਼ੇਰ-ਗੁਲ ਮੇਂ ਆਜ ਭੀ ਰੋਤੀ ਹੈ ਖਾਮਸ਼ੀ,
ਲੁਟ ਜਾਊਂਗੀ ਮੈਂ ਯੂੰ ਤੋ, ਅਕੇਲਾ ਮੁਝੇ ਨਾ ਛੋੜ।

ਤਾਰੀਕੀਓਂ³ ਮੈਂ ਤੂੰ ਹੀ ਕਿਰਨ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕੀ ਹੈ,
ਤੂੰ ਹੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਕਾ ਉਜਾਲਾ, ਮੁਝੇ ਨਾ ਛੋੜ।

ਮੈਂ ਮਿਸਰਾ-ਏ-ਤਰਹ ਹੂੰ ਲਗਾ ਮੁਝ ਪੇ ਤੂੰ ਗਿਰਾਹ,
ਐ ਸ਼ਾਇਰੇ ਅਜ਼ੀਮ ਅਧੂਰਾ ਮੁਝੇ ਨਾ ਛੋੜ।

1. ਹਿੱਸਾ 2. ਕਾਇਨਾਤ ਦੇ ਹੁਸਨ ਦੇ ਮਸੀਹਾ

3. ਹਨ੍ਹੇਰਾ

ਆਗ ਲਗਾਨੇ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜੋ ਆਗ ਬੁਝਾਨੇ ਵਾਲਾ ਭੀ।
ਵੋ ਹੈ ਮੰਦਰ ਵਾਲਾ ਭੀ ਔਰ ਹੈ ਮੈਖਾਨੇ ਵਾਲਾ ਭੀ।

ਅਪਨੇ ਆਪ ਬਨਾਇਆ ਥਾ ਮਾਹੌਲ ਤੋ ਯੇ ਮੈਨੇ ਅਪਨਾ,
ਲੇਕਿਨ ਯੇ ਮਾਹੌਲ ਮੇਰਾ ਹੈ ਮੁਝੇ ਬਨਾਨੇ ਵਾਲਾ ਭੀ।

ਮੇਰਾ ਹੀ ਇਹਸਾਸ ਥਾ ਯਾਰੋ ਜਿਸ ਸੇ ਖੁਦ ਮੈਂ ਹਰਾਸਾਂ¹ ਥਾ,
ਥਾ ਡਰ ਜਾਨੇ ਵਾਲਾ ਭੀ ਮੈਂ ਔਰ ਡਰਾਨੇ ਵਾਲਾ ਭੀ।

ਜਿਸ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਛੋੜੀ ਵੋ ਭੀ ਤੋ ਉਲਝਨ ਮੇਂ ਲਗਤਾ ਹੈ,
ਔਰ ਉਲਝਨ ਮੇਂ ਹੈ ਦੁਨੀਆ ਕਾ ਸਾਥ ਨਿਭਾਨੇ ਵਾਲਾ ਭੀ।

ਦੋਨੋ ਕਾ ਕਿਰਦਾਰ ਅਹਿਮ ਹੈ ਮੇਰੇ ਇਸ ਅਫਸਾਨੇ ਮੇਂ,
ਜਿਸ ਕੋ ਭੂਲ ਗਿਆ ਹੂੰ ਵੋ ਭੀ, ਯਾਦ ਮੇਂ ਆਨੇ ਵਾਲਾ ਭੀ।

ਅਕਸ ਦੇਖਨਾ ਅਪਨਾ ਭੀ ਤੋ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਸਾ ਲਗਤਾ ਹੈ,
ਦੇਖਨੇ ਵਾਲਾ ਭੀ ਯੇ ਦਿਲ ਹੈ ਔਰ ਦਿਖਾਨੇ ਵਾਲਾ ਭੀ।

ਜੀਨਾ ਕੁਛ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਫ਼ਰਮਾਤੇ ਹੈਂ,
ਜੋ ਮਦਹੋਸ਼ ਹੁਆ ਹੈ ਵੋ ਭੀ ਹੋਸ਼ ਮੇਂ ਆਨੇ ਵਾਲਾ ਭੀ।

ਇਸ਼ਕ ਸਾਮਨੇ ਦੇਖ ਕੇ ਆਖ਼ਿਰਕਾਰ ਵੋ ਦੋਨੋਂ ਪਛਤਾਏ,
ਆਂਖ ਮਿਲਾਨੇ ਵਾਲਾ ਭੀ ਔਰ ਆਂਖ ਚੁਰਾਨੇ ਵਾਲਾ ਭੀ।

1. ਹਰਾਸ ਹੋਣਾ

ਜ਼ਖਮ ਭਰ ਜਾਨੇ ਪਰ ਭੀ ਕੁਛ ਦਰਦ ਸਾ ਬਾਕੀ ਰਹਾ।
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਜ਼ੀ¹ ਸੇ ਮੇਰਾ ਰਾਬਤਾ² ਬਾਕੀ ਰਹਾ।

ਚਲਤੇ ਚਲਤੇ ਹਮਸਫਰ ਜਾਨੇ ਕਹਾਂ ਪੇ ਖੋ ਗਏ,
ਕੋਈ ਭੀ ਆਖਿਰ ਨਾ ਮੇਰੇ ਸਾਥ ਕਾ ਬਾਕੀ ਰਹਾ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹਰ ਜ਼ਾਵੀਏ³ ਸੇ ਦੇਖਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਭੀ,
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੋ ਸੋਚਨਾ ਬਾਕੀ ਰਹਾ।

ਇਕ ਜ਼ਮਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ਰੁਖਸਤਾ⁴ ਹੁਏ ਉਸ ਸ਼ਖਸ ਕੋ,
ਜਾਨੇ ਕਿਉਂ ਉਸ ਕਾ ਅਭੀ ਤਕ ਤਜ਼ਕਰਾ⁵ ਬਾਕੀ ਰਹਾ।

ਹਾਲੇ ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਬਿਆਂ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਚਿਹਰੇ ਕੇ ਨਕੂਸ਼⁶,
ਆਪ ਕੋ ਫਿਰ ਮੁੜ ਸੇ ਅਬ ਕਿਆ ਪੂਛਨਾ ਬਾਕੀ ਰਹਾ।

ਆਪ ਥੇ ਤੋ ਜਾਨੇ ਕਿਆ ਕਿਆ ਸੋਚਤੇ ਥੇ ਹਮ ਮਗਰ,
ਆਜ ਤਨਹਾ ਬੈਠ ਕਰ ਕਿਆ ਸੋਚਨਾ ਬਾਕੀ ਰਹਾ।

ਹਮ ਨੇ ਸੀਖਾ ਹੈ ਗਮੇ ਦੁਨੀਆ ਕਾ ਤੋ ਕਰਨਾ ਖਿਆਲ,
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੇ ਔਰ ਕਿਆ ਕਿਆ ਸੀਖਨਾ ਬਾਕੀ ਰਹਾ।

ਸਰ ਪੇ ਪੜਤੀ ਹੈ ਤੋ ਫਿਰ ਦੁਨੀਆ ਸਿਖਾ ਦੇਤੀ ਹੈ ਸਭ,
ਸੀਖ ਲੈਂਗੇ ਹਮ ਭੀ ਗਰ ਕੁਛ ਸੀਖਨਾ ਬਾਕੀ ਰਹਾ।

ਜਾਨੇ ਕਿਤਨੀ ਦੂਰ ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਚਲਤੇ ਰਹੇ,
ਪੂਛ ਲੈਨੇ ਦੋ ਕਿ ਕਿਤਨਾ ਫ਼ਾਸਲਾ ਬਾਕੀ ਰਹਾ।

1. ਅਤੀਤ 2. ਸੰਬੰਧ 3. ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ 4. ਵਿਛੜਨਾ
5. ਜ਼ਿਕਰ 6. ਨਕਸ਼ ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ

ਹਮ ਅਪਨੀ ਤਲਖ ਯਾਦੋਂ ਕੋ ਭੀ ਦਫਨਾਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਤੇ।
ਗਰਜ਼¹ ਅਬ ਹਮ ਕਹੀਂ ਭੀ ਦਿਲ ਕੋ ਬਹਿਲਾਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਤੇ।

ਤੁਆਰਫ਼² ਅਜ਼ ਸਰੇ ਨੌ³ ਉਨ ਸੇ ਮੇਰਾ ਕਿਆ ਕਿਆਮਤ ਹੈ,
ਪੁਰਾਨੇ ਯਾਰ ਭੀ ਅਬ ਉਨ ਸੇ ਪਹਿਚਾਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਤੇ।

ਮੈਂ ਹੂੰ ਇਕ ਲਮਹਾ-ਏ-ਮੌਜੂਦਾ⁴ ਸੀਨੇ ਸੇ ਲਗਾ ਮੁਝ ਕੋ,
ਕਿ ਮਾਜ਼ੀ⁵ ਮੈਂ ਦਿਲੇ ਨਾਦਾ ਕੋ ਉਲਝਾਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਤੇ।

ਨਾ ਕਰ ਕੁਛ ਰੰਜ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਬਨ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਐਸੇ ਹੀ,
ਕਿਸੀ ਕੇ ਸਰ ਪੇ ਕੁਛ ਇਲਜ਼ਾਮ ਠਹਿਰਾਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਤੇ।

ਯੇ ਮੇਰਾ ਗ਼ਮ ਭੀ ਤੋ ਅਪਨੀ ਮੇਰੀ ਤਖਲੀਕ⁶ ਹੈ ਵਰਨਾ,
ਕਿਸੇ ਕੇ ਦਿਲ ਮੈਂ ਖੁਦ ਉਠ ਕਰ ਤੋ ਵੀਰਾਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਤੇ।

ਇਸੇ ਲੇ ਕਰ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਮੈਂ ਰਹੇ ਵਹਿਮੋ-ਗੁਮਾਂ⁷ ਬਰਸੋਂ,
ਜੋ ਆਏ ਥੇ ਖੁਦਾ ਬਨ ਕਰ ਖੁਦਾ ਮਾਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਤੇ।

ਬਿਨਾ ਮਾਂਗੇ ਭੀ ਮਿਲ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਰੰਜੋ-ਗ਼ਮ ਜ਼ਮਾਨੇ ਸੇ,
ਸਮਝ ਲੇਤੇ ਅਗਰ ਯੇ ਹਮ ਤੋ ਪਛਤਾਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਤੇ।

1. ਮਤਲਬ ਕਿ 2. ਜਾਣ-ਪਹਿਚਾਣ 3. ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ 4. ਹੁਣ ਦਾ ਪਲ 5. ਅਤੀਤ 6. ਸਿਰਜਣਾ 7. ਵਹਿਮ ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਸੁਥੇ

ਹਮ ਜਿਸੇ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਅਪਨੀ ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀ ਆਜ ਕਲ।
ਵੋ ਭੀ ਹਮ ਪੇ ਹੈ ਕਿਸੀ ਕੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਆਜ ਕਲ।

ਫਿਰ ਕਈ ਅਨਜਾਨ ਅੰਦੇਸ਼ੋਂ¹ ਸੇ ਭਰ ਜਾਤਾ ਹੈ ਦਿਲ,
ਹੈ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਖੁਸ਼ੀ ਭੀ ਰਾਸ ਆਨੀ ਆਜ ਕਲ।

ਕੌਨ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਹੈ ਔਰ ਕੌਨ ਹੈ ਦੁਸ਼ਮਨ ਮੇਰਾ,
ਕੁਛ ਸਮਝ ਆਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਯੇ ਕਹਾਨੀ ਆਜ ਕਲ।

ਆਜ ਰੂਦਾਏ-ਚਮਨ² ਜੋ ਹੈ ਵੋ ਕਹਿ ਤੋ ਦੂ ਮਗਰ,
ਮੁਝ ਕੋ ਅਪਨੇ ਆਪ ਸੇ ਹੈ ਬਦਗੁਮਾਨੀ³ ਆਜ ਕਲ।

ਹਰ ਦੁਖੀ ਦਿਲ ਕੀ ਕਹਾਨੀ ਲੋਗ ਸੁਨਤੇ ਥੇ ਕਭੀ,
ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਵੋ ਰਿਵਾਇਤ ਭੀ ਪੁਰਾਨੀ ਆਜ ਕਲ।

ਜਬ ਅਕੇਲੇ ਹੋ ਲੀਆ ਕਰਤੇ ਥੇ ਵੋ ਦਿਨ ਖੂਬ ਥੇ,
ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਖੁਸ਼ਕ ਇਨ ਆਖੋਂ ਕਾ ਪਾਨੀ ਆਜ ਕਲ।

1. ਸੈਂਕੇ 2. ਬਾਗ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 3. ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ

♦♦

ਰੋਨੇ ਵਾਲੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਹੰਸਨੇ ਕੀ ਔਕਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਬਰਸੋਂ ਸੇ ਵੇ ਸਾਥ ਹੈ ਮੇਰੇ,
ਲੇਕਿਨ ਕਿਸਮਤ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਹਮ ਉਕਤਾ ਕਰ ਛੋੜ ਆਏ ਹੈਂ,
ਵਰਨਾ ਬਾਜ਼ੀ ਮਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਉਸ ਕੀ ਬਾਤੋਂ ਮੇਂ ਭੀ ਅਬ ਤੋਂ,
ਪਹਿਲੇ ਜੈਸੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਿਆਰ ਕੀ ਧਰਤੀ ਪਰ ਸੁਖਾ ਹੈ,
ਬਾਦਲ ਹੈਂ ਬਰਸਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮੇਰਾ ਦੁਖ ਮੇਰਾ ਅਪਨਾ ਹੈ,
ਯੇ ਉਸਕੀ ਸੋਗਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਹਰਿਕ ਆਇਆ ਗਿਆ ਖੁਸ਼ ਥਾ।
ਮੈਂ ਸਭ ਕੋ ਦੇਖਤਾ ਖੁਸ਼ ਥਾ।

ਕਿਸੀ ਸੇ ਭੀ ਨਾ ਥਾ ਸ਼ਿਕਵਾ,
ਯੇ ਦਿਲ ਮਾਸੂਮ ਸਾ ਖੁਸ਼ ਥਾ।

ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੰਗਦਸਤੀ ਥੀ,
ਮਗਰ ਦਿਲ ਤੋ ਮੇਰਾ ਖੁਸ਼ ਥਾ।

ਨਾ ਜਾਨੇ ਕਿਆ ਹੁਆ ਦਿਲ ਕੋ,
ਅਭੀ ਕਲ ਤੋ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਥਾ।

ਨਾ ਪੂਛੋ ਮੈਨੇ ਕਿਆ ਪਾਇਆ,
ਕਿ ਮੈਂ ਤੋ ਢੂੰਡਤਾ ਖੁਸ਼ ਥਾ।

ਉਸੇ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਕਿਆ ਥੀ,
ਅਗਰ ਮੈਂ ਗਮਜ਼ਦਾ¹ ਖੁਸ਼ ਥਾ।

ਮੁਝੇ ਗਮ ਦੇ ਕੋ ਵੇ ਆਖਿਰ,
ਨਾ ਜਾਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਸ਼ ਥਾ।

ਕਿ ਅਬ ਲਗਤਾ ਹੈ ਵੇ ਸਪਨਾ,
ਕਭੀ ਜਬ ਮੈਂ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਥਾ।

ਜੋ ਪਰਖ ਲੇ ਮੁਝ ਕੋ ਐਸਾ ਕੋਈ ਪੈਮਾਨਾ ਨਹੀਂ।
ਆਪ ਨੇ ਯੇ ਰਾਜ ਸ਼ਾਇਦ ਆਜ ਤਕ ਜਾਨਾ ਨਹੀਂ।

ਰੇਜ਼ਾ ਰੇਜ਼ਾ¹ ਕਰ ਦੀਆ ਤੁਮ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕਿਰਦਾਰ ਕੋ,
ਫਿਰ ਭੀ ਸਦ² ਅਫਸੋਸ ਤੁਮ ਨੇ ਮੁਝ ਕੋ ਪਹਿਚਾਨਾ ਨਹੀਂ।

ਤੁਮ ਕੋਈ ਸ਼ਮਅ ਨਹੀਂ ਜੋ ਰਾਤ ਭਰ ਜਲਤੀ ਰਹੇ,
ਜਲ ਕੇ ਮਰ ਜਾਊਂ ਮੈਂ ਹਰਗਿਜ਼ ਐਸਾ ਪਰਵਾਨਾ ਨਹੀਂ।

ਮੈਂ ਜ਼ਬਾ ਸੇ ਕਿਆ ਕਹੂੰ ਐ ਮੇਰੀ ਮਨਜ਼ੂਰੇ-ਨਜ਼ਰ,
ਅਪਨੇ ਦਿਲ ਸੇ ਪੂਛ ਕਯਾ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਦੀਵਾਨ ਨਹੀਂ?

ਜੁਜ਼³ ਖੁਦਾਏ ਪਾਕ ਯਾ ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਕੋ ਛੋੜ ਕਰ,
ਕੋਈ ਔਰ ਅਪਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੋਈ ਬੇਗਾਨਾ ਨਹੀਂ।

ਏਕ ਗਮ ਜਾਤਾ ਰਹਾ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਮਿਲਤਾ ਰਹਾ,
ਯੇ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਮੇਰੀ ਯੇ ਕੋਈ ਅਫਸਾਨਾ ਨਹੀਂ।

1. ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ 2. ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਇਕ ਸੌ, ਏਥੇ ਅਰਥ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ 3. ਹਿੱਸਾ

ਹੈ ਦਿਲ ਕਾ ਵੋ ਭੀ ਤੋ ਚਿਹਰਾ ਜੋ ਅਪਨਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ।
ਕਭੀ ਮਾਜ਼ੀ¹ ਕਾ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਸੇ ਯੇ ਸਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ।

ਕਭੀ ਅਪਨੇ ਹੀ ਸਾਏ ਸੇ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਡਰ ਗਿਆ ਹੋਗਾ,
ਕਿ ਮੁਝ ਸੇ ਆਈਨਾ-ਖਾਨੇ ਮੇਂ ਅਬ ਜਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ।

ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਹੂੰ ਮੰਜ਼ਿਲ ਸੇ ਮੈਂ ਇਤਨੀ ਦੂਰ ਐ ਹਮਦਮ,
ਕਿ ਚਾਹੂੰ ਭੀ ਤੋ ਮੁਝ ਸੇ ਲੌਟ ਕਰ ਜਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ।

ਛਪਾਉਂ ਦਿਲ ਕੋ ਕਿਸ ਆਂਚਲ ਮੇਂ ਐ ਸੰਗੇ² ਰੁਖੇ³ ਗੀਤੀ⁴,
ਯੇ ਵੋ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਹੈ ਜੋ ਪੱਥਰ ਸੇ ਟਕਰਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ।

ਲਬੇ-ਖੰਦਾਂ⁵ ਸਰੇ-ਸ਼ਾਮੇ-ਅਲਮ⁶ ਇਕ ਆਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਹੈ,
ਮਿਲੇ ਦਿਲ ਕੋ ਖੁਸ਼ੀ ਤੋ ਕਿਸ ਸੇ ਮੁਸਕਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ।

ਨਾ ਕਰ ਕੁਛ ਰੰਜ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਬਨ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਐਸੇ ਹੀ,
ਕਿਸੀ ਕੋ ਬੇਸਬਬ ਮੁਲਜ਼ਮ ਤੋ ਠਹਿਰਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ।

1. ਅਤੀਤ 2. ਪੱਥਰ 3. ਚਿਹਰਾ 4. ਦੁਨੀਆ (ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਪਥਰੀਲਾ ਚਿਹਰਾ) 5. ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਬੁੱਲ 6. ਦੁੱਖ ਭਰੀ ਸ਼ਾਮ ਵਿਚ

ਹਰ ਵਕਤ ਹੀ ਕਹਿਤੇ ਹੋ ਕਿ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ ।
ਯੇ ਬਾਤ ਜੋ ਕਹਿਤੇ ਹੋ ਤੋ ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ ।

ਕਰਨੇ ਕੋ ਜਹਾਂ ਲੋਗ ਤੋ ਕਿਆ ਕਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ ।
ਕਿਆ ਹਮ ਨੇ ਕੀਆ ਤੁਮ ਜੋ ਗਵਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ ।

ਕਿਉਂ ਰਸਮੋ-ਰਿਵਾਇਆਤ ਕੀ ਪਾਬੰਦੀ ਹੋ,
ਪੂਛੋ ਤੋ, ਹੈ ਤਾਕੀਦ ਕਿ ਪੂਛਾ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ ।

ਕੁਛ ਕਰ ਨਹੀਂ ਪਾਤੇ ਹਮ ਅਗਰ ਸੋਚਨੇ ਲਗ ਜਾਏਂ,
ਕਰਨੇ ਪੇ ਕੁਛ ਆ ਜਾਏਂ ਤੋ ਸੋਚਾ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ ।

ਹਮ ਪਹਿਲੇ ਤਮੰਨਾਓਂ ਕੋ ਤਰਤੀਬ ਤੋ ਦੇ ਲੇਂ,
ਫਿਰ ਦੇਖੀਏ ਕਰਤੇ ਭੀ ਹੈਂ ਕੁਛ ਯਾ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ ।

ਖੁਦ ਪਰ ਹੀ ਭਰੋਸਾ ਕਭੀ ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ,
ਔਰ ਆਪ ਖੁਦਾ ਪਰ ਹੀ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ ।

ਜਾਨਾ ਹੀ ਜਿਸੇ ਹੋ ਉਸੇ ਜਾਨੇ ਦੀਆ ਜਾਏ,
ਅਬ ਜਾਤੇ ਹੂਏ ਸ਼ਖਸ ਕੋ ਰੋਕਾ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ ।

ਹਮ ਲੋਗ ਅਧੂਰੇ ਹੈਂ ਅਧੂਰੀ ਸਭੀ ਬਾਤੋਂ,
ਹੈਰਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਾ ਕਭੀ ਸ਼ਿਕਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ ।

ਦੁਨੀਆ ਕੀ ਤੋ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ ਬੇਲਾਗ ਮੁਹੱਬਤ,
ਇਸ ਨੂਰ ਕੋ ਝੁਠਲਾ ਕੇ ਅੰਧੇਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ ।

ਹਰ ਬਾਤ ਹੀ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਅਗਰ ਦਿਲ ਪੇ ਯਕੀਂ ਹੋ,
ਦਿਲ ਸਾਥ ਨਾ ਦੇ ਗਰ ਤੋ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ ।

ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਕੋ ਤੋ ਯੇ ਗਮ ਹੈ।
ਸਫ਼ਰ ਕਾ ਰਾਸਤਾ ਕਮ ਹੈ।

ਕਰੀਬ ਆ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਰੇ,
ਨਜ਼ਰ ਆਤਾ ਮੁਝੇ ਕਮ ਹੈ।

ਹੋ ਕਿਆ ਬੁਨਿਆਦ ਸਾਹਿਲ ਕੀ,
ਜਹਾਂ ਹਰ ਮੌਜ ਬਰਹਮ¹ ਹੈ।

ਮਨਾਜ਼ਰ² ਮਖ਼ਤਲਿਫ਼³ ਤੋ ਹੈ,
ਮਗਰ ਯੇ ਏਕ ਸੰਗਮ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਨਹੀਂ ਕੋਈ,
ਮੁਝੇ ਕਿਸ ਬਾਤ ਕਾ ਗਮ ਹੈ।

ਕਦਮ ਮੇਰੇ ਹੈਂ ਰਸਤੇ ਪਰ,
ਗੁਲੋਂ⁴ ਪਰ ਜੈਸੇ ਸ਼ਬਨਮ⁵ ਹੈ।

ਮੇਰਾ ਗਮ ਪੁਛਨੇ ਵਾਲੇ,
ਤੁਝੇ ਕਿਸ ਬਾਤ ਕਾ ਗਮ ਹੈ।

ਸਮਝਨਾ ਹੈ ਮੁਝੇ ਯੇ ਭੀ,
ਮੇਰੀ ਹਸਤੀ ਮੇਂ ਕਯਾ ਕਮ ਹੈ।

1. ਤੂਫ਼ਾਨੀ 2. ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਮੰਜ਼ਰ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ
3. ਅਲਗ ਅਲਗ 4. ਫੁੱਲ 5. ਤੇਲ

ਜੋ ਰੰਗ ਹੈ ਦੁਨੀਆ ਕੇ ਸੰਭਲਨੇ ਨਹੀਂ ਦੇਤੇ।
ਹਮ ਹੈ ਕਿ ਕਭੀ ਦਿਲ ਕੋ ਮਚਲਨੇ ਨਹੀਂ ਦੇਤੇ।

ਜੋ ਬਾਤ ਅਹਿਮ ਹੈ ਵੋ ਉਸੇ ਟਾਲ ਰਹੇ ਹੈ,
ਹਮ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹੇ ਬਾਤ ਬਦਲਨੇ ਨਹੀਂ ਦੇਤੇ।

ਕੁਛ ਜਬਤ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਕਾ ਖੁਦਾਦਾਦ¹ ਹੈ ਲੇਕਿਨ,
ਕੁਛ ਵੋ ਭੀ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਕੋ ਫਿਸਲਨੇ ਨਹੀਂ ਦੇਤੇ।

ਗੈਰੋਂ ਸੇ ਤੋ ਸ਼ਿਕਵਾ ਮੇਰਾ ਨਾ-ਹਕ ਹੀ ਤੋ ਹੋਗਾ,
ਅਪਨੇ ਹੀ ਮੁਝੇ ਆ ਕੇ ਸੰਭਲਨੇ ਨਹੀਂ ਦੇਤੇ।

ਹਕ² ਬਾਤ ਪੇ ਹਮ ਜਾਨ ਭੀ ਦੇ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਅਗਰਚੇ³,
ਹਮ ਦਿਲ ਮੇਂ ਕਭੀ ਨਫੀ⁴ ਕੋ ਪਲਨੇ ਨਹੀਂ ਦੇਤੇ।

ਇਹਸਾਸ ਅਜਬ ਹੈ ਮੇਰੇ ਯਾ ਮੇਰੇ ਹਾਲਾਤ,
ਰੋਨੇ ਨਹੀਂ ਦੇਤੇ ਵੋ ਬਹਲਨੇ ਨਹੀਂ ਦੇਤੇ।

ਹੋ ਜਾਤੀ ਹੈ ਹਰ ਬਾਤ ਦਲੀਲੋਂ ਮੇਂ ਕਹੀਂ ਗੁੰਮ,
ਅਹਿਬਾਬ⁵ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕੋ ਫਲਨੇ ਨਹੀਂ ਦੇਤੇ।

ਢਲਤੀ ਹੈ ਜਲਨ ਦਿਲ ਕੀ ਤੋ ਔਸਾਰ⁶ ਮੇਂ ਲੇਕਿਨ,
ਹਮ ਉਨ ਕੋ ਕਿਸੀ ਆਂਚ ਸੇਂ ਜਲਨੇ ਨਹੀਂ ਦੇਤੇ।

1. ਰੱਬ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ 2. ਸੱਚ 3. ਭਾਵੇਂ

4. ਨਾਕਾਰਾਤਮਕ ਵਿਚਾਰ 5. ਦੋਸਤ 6. ਸ਼ਿਅਰ

ਖਵਾਬ ਲੇਨੇ ਕਾ ਸਰੋ-ਸਾਮਾਂ¹ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿ ਗਿਆ।
ਜਬ ਪਸੇ-ਮੰਜਰ² ਹੀ ਮੇਰੀ ਜਾਂ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਜਿਸਮ ਕੀ ਪੂਰੀ ਹੁਈ ਹਰ ਏਕ ਫ਼ਰਮਾਇਸ਼ ਮਗਰ,
ਰੂਹ ਕੇ ਹਰ ਦਰਦ ਕਾ ਦਰਮਾਂ³ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਪਾ ਲੀਆ ਯੂੰ ਤੋ ਅਬੂਰ ਇਨਸਾਂ ਨੇ ਕੁਦਰਤ ਪਰ ਮਗਰ,
ਇਸ ਨਈ ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਕਾ ਇਨਸਾਂ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਥਾ ਯਕੀਂ ਖੁਦ ਪਰ ਹੀ ਕਬ ਮੁਝ ਕੋ ਨਾ ਉਸ ਪਰ ਇਅਤਕਾਦ⁴,
ਯਾਨੀ ਅਬ ਐ ਦਿਲ ਤੇਰਾ ਈਮਾਂ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਕੈਸੀ ਥੀ ਤਾਬੇ-ਸ਼ਨੇਦਨ⁵ ਕੋਈ ਸੁਨਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ,
ਯੂੰ ਭੀ ਇਜ਼ਹਾਰੇ ਦਿਲੇ ਯਜ਼ਦਾਂ⁶ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਖੁਦੀ ਹੋ ਤਾ ਬੁਲੰਦੀ⁷ ਪਰ ਕਿ ਜਬ,
ਮੇਰੀ ਤਰਬੀਅਤ⁸ ਕਾ ਹਰ ਸਾਮਾਂ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਮਰ ਨਾ ਪਾਏ ਹਮ ਮਗਰ ਜਜ਼ਬੇ ਅਪਾਹਜ ਹੋ ਗਏ,
ਐ ਮੁਹੱਬਤ ਤੇਰਾ ਹਰ ਪੈਮਾਂ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿ ਗਿਆ।

1. ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਾਮਾਨ 2. ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਪਿੱਠਭੂਮੀ 3. ਇਲਾਜ 4. ਭਰੋਸਾ 5. ਸੁਣਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ 6. ਉਦਾਸ, ਦੁਖੀ 7. ਸਿਖਰ 'ਤੇ 8. ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ

ਮੇਰਾ ਗਮ ਸੇ ਵੇ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ ਜੋ ਮਛਲੀ ਕਾ ਪਾਨੀ ਸੇ।
ਮੁਝ ਕੋ ਯੇ ਮਾਲੂਮ ਹੁਆ ਥਾ ਅਪਨੀ ਸ਼ੋਖ ਜਵਾਨੀ ਸੇ।

ਸਾਥ ਹੀ ਸਾਥ ਫਲੇ ਫੂਲੇ ਹੈਂ ਮੈਂ ਔਰ ਮੇਰੀ ਵੀਰਾਨੀ,
ਐਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਟੂਟ ਨਹੀਂ ਜਾਤੇ ਇਤਨੀ ਆਸਾਨੀ ਸੇ।

ਮੁਝ ਕੋ ਗਮ ਦੇਨੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਇਤਨਾ ਤੋ ਸੋਚਾ ਹੋਤਾ,
ਬਚਪਨ ਸੇ ਮੈਂ ਖੇਲਤਾ ਆਇਆ ਹੂੰ ਸਾਗਰ ਤੂਫਾਨੀ ਸੇ।

ਗਮ ਦੇਨਾ ਤੋ ਐਸਾ ਮੁਝ ਕੋ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇਨਾ ਤੋ ਐਸੀ,
ਭੂਲ ਨਾ ਪਾਉਂ ਜਿਨ ਕੋ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਮੇਂ ਆਸਾਨੀ ਸੇ।

ਆਜ ਸ਼ਬੇ-ਗਮ¹ ਹੈ ਮੈਂ ਫਿਰ ਭੀ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਨੇ ਆਇਆ ਹੂੰ,
ਦੇਖ ਰਹੇ ਹੈਂ ਮਹਿਫਲ ਮੇਂ ਸਭ ਲੋਗ ਮੁਝ ਹੈਰਾਨੀ ਸੇ।

ਵੈਸੇ ਤੋ ਮੈਂ ਦੋਜ਼ਖ² ਸੇ ਭੀ ਡਰਨੇ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਮਗਰ,
ਆਖਿਰ ਡਰ ਜਾਤਾ ਹੂੰ ਤੇਰੇ ਅਸ਼ਕੋਂ³ ਕੀ ਤੁਗਿਆਨੀ⁴ ਸੇ।

1. ਗਮ ਦੀ ਰਾਤ 2. ਨਰਕ 3. ਹੰਝੂ 4. ਹੜ੍ਹ

ਵਕਤ ਕਾ ਥਾ ਯਾ ਕਿਸੀ ਕਾ ਥਾ ਤਕਾਜਾ ਫੈਸਲਾ।
ਥਾ ਕਹਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਮੈਂ ਕਰਤਾ ਜੋ ਅਪਨਾ ਫੈਸਲਾ।

ਯੂੰ ਤੋਂ ਹਮਨੇ ਫੈਸਲਾ ਅਪਨੇ ਲੀਏ ਖੁਦ ਹੀ ਕੀਆ,
ਆਜ ਲਗਤਾ ਹੈ ਵੋ ਥਾ ਸ਼ਾਇਦ ਖੁਦਾ ਕਾ ਫੈਸਲਾ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਂ ਫੈਸਲੇ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਸਮਝੇ ਨਹੀਂ,
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੀ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਕਾ ਹੈ ਜਨਾਜਾ ਫੈਸਲਾ।

ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਆਸਾਂ ਨਹੀਂ ਥਾ ਪਰ ਨਦੀਮ¹,
ਮੇਰੀ ਮਜਬੂਰੀ ਯੇ ਥੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਚਾਹਾ ਫੈਸਲਾ।

ਫੈਸਲਾ ਹਮਨੇ ਕੋਈ ਕਰ ਭੀ ਲੀਆ ਤੋਂ ਕਿਆ ਹੂਆ,
ਫੈਸਲਾ ਕਰਕੇ ਭੀ ਅਕਸਰ ਹਮਨੇ ਬਦਲਾ ਫੈਸਲਾ।

ਫੈਸਲਾ ਕਰਕੇ ਭੀ ਹਮ ਉਸ ਪਰ ਨਾ ਆਮਲ ਹੋ ਸਕੇ,
ਥਾ ਬੜਾ ਬੇਕਾਰ ਵੋ ਸਾਰੇ ਕਾ ਸਾਰਾ ਫੈਸਲਾ।

ਮੇਰੀ ਖਾਤਿਰ ਫੈਸਲੇ ਅਬ ਲੋਗ ਸਭ ਕਰਨੇ ਲਗੇ,
ਮੇਰੀ ਉਲਝਨ ਹੈ ਕਿ ਅਬ ਮਾਨੂੰ ਤੋਂ ਕਿਸ ਕਾ ਫੈਸਲਾ।

ਹਾਲੇ-ਦਿਲ ਅਬ ਕਿਆ ਹੈ ਮੇਰਾ ਯੇ ਪਤਾ ਚਲਤਾ ਨਹੀਂ,
ਮੈਂ ਸੁਖੀ ਹੂੰ ਯਾ ਦੁਖੀ ਯੇ ਆਪ ਕਰਨਾ ਫੈਸਲਾ।

ਜਿਸ ਕੋ ਮੈਂ ਜੀਨਾ ਕਹਿਤਾ ਹੂੰ ਵੋ ਲਮਹੇ ਦੋ ਚਾਰ ਮਿਲੇ।
ਬਾਕੀ ਜੋ ਗੁਜਰਾਨ ਕੇ ਦਿਨ ਥੇ ਵੋ ਯੂੰ ਹੀ ਬੇਕਾਰ ਮਿਲੇ।

ਅਪਨੇ ਘਰ ਮੇਂ ਆਜ ਅਕੇਲਾ ਮੈਂ ਗਮਗੀਨ ਤੋ ਹੂੰ ਲੇਕਿਨ,
ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਰਖਨੇ ਵਾਲੇ ਕੁਛ ਲੋਗ ਮਗਰ ਤੱਈਆਰ ਮਿਲੇ।

ਪਿਆਰ ਅਗਰ ਸਾਥੀ ਹੋ ਤੋ ਫਿਰ ਘਬਰਾਨੇ ਕੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ,
ਰਸਤੇ ਮੇਂ ਚਲਤੇ ਚਲਤੇ ਗਰ ਆਗੇ ਇਕ ਦੀਵਾਰ ਮਿਲੇ।

ਮੇਰੀ ਕੈਫੀਅਤ¹ ਹੈ ਯੇ ਕਿ ਮੁਝ ਕੋ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੜਤਾ,
ਤੇਰਾ ਅਬ ਇਕਰਾਰ ਮਿਲੇ ਮੁਝ ਕੋ ਯਾ ਅਬ ਇਨਕਾਰ ਮਿਲੇ।

ਜਿਨ ਕੋ ਪੂਛਨੇ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਦੋਸਤ ਕੋਈ ਗਮਖ਼ਾਰ ਨਾ ਥਾ,
ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ ਐਸੇ ਭੀ ਤੋ ਹਮ ਕੋ ਲੋਗ ਬਹੁਤ ਬੀਮਾਰ ਮਿਲੇ।

ਕਹਿਨੇ ਕੋ ਤੋ ਅਬ ਭੀ ਵੋ ਮਿਲਤੇ ਹੀ ਰਹਿਤੇ ਹੈਂ ਮੁਝ ਕੋ,
ਲੇਕਿਨ ਵੋ ਕੁਛ ਔਰ ਬਾਤ ਥੀ ਜਬ ਵੋ ਪਹਿਲੀ ਬਾਰ ਮਿਲੇ।

1. ਮਨ ਦੀ ਹਾਲਤ

ਜਾਨੇ ਕਿਆ ਚਾਹਾ ਥਾ ਮੈਨੇ ਜਾਨੇ ਕਿਆ ਮਿਲਤਾ ਰਹਾ।
ਕਿਆ ਮੁਝੇ ਅਪਨੇ ਕੀਏ ਕਾ ਹੀ ਸਿਲਾ ਮਿਲਤਾ ਰਹਾ?

ਕਿਆ ਬਤੌਰੇ-ਹਾਦਸਾ ਮਿਲਤਾ ਰਹਾ ਜੋ ਭੀ ਮਿਲਾ,
ਯਾ ਮੁਝੇ ਅਪਨੇ ਮੁਕੱਦਰ ਕਾ ਲਿਖਾ ਮਿਲਤਾ ਰਹਾ।

ਆਸਰਾ ਮਿਲਤਾ ਰਹਾ ਕੁਛ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇ ਭੀ ਮੁਝੇ,
ਏਕ ਗ਼ਮ ਜਾਤਾ ਰਹਾ ਤੋ ਦੂਸਰਾ ਮਿਲਤਾ ਰਹਾ।

ਮੈਂ ਅਕੇਲਾ ਤੋ ਨਹੀਂ ਹੂੰ ਮੁਬਤਲਾ¹-ਏ-ਰੰਜੋ-ਗ਼ਮ,
ਸੋਚ ਕਰ ਯੇ ਭੀ ਮੁਝੇ ਕੁਛ ਹੌਸਲਾ ਮਿਲਤਾ ਰਹਾ।

ਯੂੰ ਤੋ ਮਿਲਤਾ ਹੀ ਰਹਾ ਹੈ ਵੋ ਮੁਝੇ ਅਕਸਰ ਮਗਰ,
ਅਜਨਬੀ ਬਨ ਕਰ ਮਿਲਾ ਭੀ ਤੋ ਵੋ ਕਿਆ ਮਿਲਤਾ ਰਹਾ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਂ ਕਿਆ ਮਿਲਾ ਔਰ ਕਿਆ ਨਹੀਂ ਯੇ ਸੋਚ ਕਿਉਂ,
ਸੋਚਤਾ ਰਹਿਤਾ ਹੂੰ ਫਿਰ ਭੀ ਮੁਝ ਕੋ ਕਿਆ ਮਿਲਤਾ ਰਹਾ।

1. ਫੁਝਿਆ ਹੋਇਆ

ਇਕ ਰਾਜ਼ ਹੂੰ ਜੋ ਆਖਿਰ ਉਰੀਆਂ¹ ਹੁਏ ਬਗੈਰ।
ਖੁਲਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸੀ ਪਰ ਪਿਨਹਾਂ² ਹੁਏ ਬਗੈਰ।

ਆਦਤ ਸੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕੁਛ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਝੇ,
ਮਿਲਤਾ ਨਹੀਂ ਸਕੂਨ ਪਰੇਸ਼ਾਂ ਹੁਏ ਬਗੈਰ।

ਇਤਫਾਕ ਹੀ ਥਾ ਮਿਲਨਾ ਮੁਝ ਕੋ ਤੇਰਾ ਭੀ ਲੇਕਿਨ,
ਮੁਮਕਿਨ ਕਹਾਂ ਥਾ ਵੋ ਭੀ ਇਮਕਾਂ³ ਹੁਏ ਬਗੈਰ।

ਕੋਈ ਮੁਝੇ ਬਤਾਏ ਕੁਛ ਤੋ ਕਿ ਕਿਆ ਹੈ ਆਖਿਰ,
ਉਨ ਕਾ ਵਜ਼ੂਦ ਮੁਝ ਪੇ ਮਿਹਰਬਾਂ ਹੁਏ ਬਗੈਰ।

ਇਤਨੀ ਬਦਲ ਗਈ ਹੈ ਦੁਨੀਆ ਕਿ ਆਜ ਮੁਝ ਕੋ,
ਦਿਖਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੁਛ ਭੀ ਹੈਰਾਂ ਹੁਏ ਬਗੈਰ।

ਸ਼ਾਦਾਂ⁴ ਕਭੀ ਹੁਆ ਨਹੀਂ ਰੋਏ ਬਗੈਰ ਮੈਂ,
ਰੋਆ ਨਹੀਂ ਕਭੀ ਮੈਂ ਸ਼ਾਦਾਂ ਹੁਏ ਬਗੈਰ।

1. ਪਰਗਟ, ਜ਼ਾਹਿਰ 2. ਛੁਪਿਆ ਹੋਇਆ 3. ਸੰਭਾਵਨਾ 4. ਮੁਸ਼

♦♦

ਕੱਲ ਹੋਗਾ ਪਤਾ ਕਿਆ, ਮਤ ਪੂਛੋ।
ਅਬ ਔਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਤ ਪੂਛੋ।

ਜਿਸ ਗਾਓਂ ਕਭੀ ਜਾਨਾ ਹੀ ਨਾ ਹੋ,
ਉਸ ਗਾਓਂ ਕਾ ਰਸਤਾ ਮਤ ਪੂਛੋ।

ਸਭ ਨੇ ਹੀ ਪੂਛਾ ਹਾਲ ਮੇਰਾ,
ਤੁਮ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪੂਛਾ, ਮਤ ਪੂਛੋ।

ਕਿਆ ਦੇਖ ਕੇ ਸੋਚਾ ਕਿਆ ਕਹੀਏ,
ਕਿਆ ਸੋਚ ਕੇ ਦੇਖਾ, ਮਤ ਪੂਛੋ।

ਕੁਛ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਲਗਤਾ ਮੁਝ ਕੋ,
ਰੋਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਹੰਸਤਾ, ਮਤ ਪੂਛੋ।

ਯੇ ਭੀ ਤੋ ਉਸੇ ਉਲਝਨ ਹੋਗੀ,
ਕਿਆ ਪੂਛੋ ਅਬ, ਕਿਆ ਮਤ ਪੂਛੋ।

ਹਰ ਬਾਤ ਬਤਾਨੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ,
ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਲਗਤਾ, ਮਤ ਪੂਛੋ।

ਹੋਤਾ ਹੈ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਭੀ ਗਜ਼ਲ ਖ਼ਵਾਂ¹ ਕਭੀ ਕਭੀ।
ਗਮਹਾਏ ਰੋਜ਼ੋ-ਸ਼ਬ² ਸੇ ਗੁਰੇਜ਼ਾਂ³ ਕਭੀ ਕਭੀ।

ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਲੋਗ ਇਤਨਾ ਪਰੇਸ਼ਾਂ ਕਭੀ ਕਭੀ।
ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਚਾਕ ਅਪਨਾ ਗਿਰੇਬਾਂ ਕਭੀ ਕਭੀ।

ਘਬਰਾ ਕੇ ਅਪਨੇ ਆਪ ਸੇ ਇਨਸਾਂ, ਕਭੀ ਕਭੀ।
ਹੋਤਾ ਹੈ ਕੁਲ ਜਹਾਂ ਸੇ ਹਿਰਾਸਾਂ ਕਭੀ ਕਭੀ।

ਖ਼ੁਦ ਪਰ ਨਾ ਏਤਬਾਰ, ਨਾ ਉਨ ਪਰ ਯਕੀਨ ਥਾ,
ਯੂੰ ਲੁਟ ਗਿਆ ਸਕੂਨੇ-ਦਿਲੋ-ਜਾਂ ਕਭੀ ਕਭੀ।

ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਆਪ ਦੇਖ ਨਾ ਪਾਏ ਹੋਂ ਆਜ ਤਕ,
ਹੋਤਾ ਹੈ ਦਿਲ ਕਾ ਦਾਗ਼ ਨੁਮਾਇਆਂ ਕਭੀ ਕਭੀ।

ਗੁਲਚੀਂ ਕਾ ਹੈ ਕਸੂਰ ਨਾ ਬੇਰਹਿਮ ਥੀ ਖ਼ਿਜਾਂ,
ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਬਨੀ ਹੈ ਤੰਗੀਏ-ਦਾਮਾਂ⁴ ਕਭੀ ਕਭੀ।

ਕੁਛ ਗ਼ਮ ਨਾ ਕਰ ਕਠਿਨ ਹੈ ਅਗਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੀ ਰਾਹ,
ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਭੀ ਹੋ ਹੀ ਜਾਤੀ ਹੈ ਆਸਾਂ ਕਭੀ ਕਭੀ।

1. ਗ਼ਜ਼ਲ ਕਹਿਣ ਲਈ ਤਿਆਰ 2. ਦਿਨ-ਰਾਤ ਗ਼ਮ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਹੋਏ, ਪਰ
ਦਿਲ 'ਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ 3. ਫੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਨਾ ਹੋਣਾ 4. ਝੋਲੀ ਦੀ ਘਾਟ

ਖਿਜਾਂ ਮੇਂ ਸ਼ਾਖ਼ ਸ਼ਾਖ਼ ਪਰ ਗੁਲਾਬ ਢੂੰਡਤੇ ਰਹੇ।
ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਂ ਥਾ ਹੀ ਜੋ ਨਾਯਾਬ¹ ਢੂੰਡਤੇ ਰਹੇ।

ਵੋ ਦਿਖਾਨਾ ਚਾਹਤੇ ਤੋ ਥੇ ਮੁਝੇ ਖੁਦ ਕੋ ਮਗਰ,
ਮੁਝ ਕੋ ਆਤਾ ਦੇਖ ਕਰ ਨਕਾਬ ਢੂੰਡਤੇ ਰਹੇ।

ਸੋਚ ਕੀ ਅੰਧੀ ਗਲੀ ਸੇ ਲੋਟ ਕਰ ਆਏ ਹੁਏ,
ਐ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇਰਾ ਜੋ ਹੈ ਹਿਸਾਬ ਢੂੰਡਤੇ ਰਹੇ।

ਫਿਰ ਆਗਹੀ² ਕਾ ਫਿਕਰ ਥਾ ਨਿਜਾਤ³ ਕਾ ਸਵਾਲ ਥਾ,
ਖੁਦਾ ਤੋ ਯਾਦ ਨਾ ਰਹਾ ਕਿਤਾਬ ਢੂੰਡਤੇ ਰਹੇ।

ਜੋ ਭੀ ਢੂੰਡਤਾ ਰਹਾ ਕੋਈ ਉਸੇ ਵਹੀ ਮਿਲਾ,
ਲੋਗ ਵੋ ਭੀ ਹੈਂ ਕਿ ਜੋ ਅਜ਼ਾਬ⁴ ਢੂੰਡਤੇ ਰਹੇ।

ਯੇ ਤਮੀਜ਼ ਥੀ ਕਹਾਂ ਕਿ ਕਰ ਸਕੇਂ ਸਵਾਲ ਕੁਛ,
ਫਿਰ ਭੀ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਢੂੰਡਤੇ ਰਹੇ।

ਹਮ ਜੋ ਢੂੰਡਤੇ ਰਹੇ ਹਮੇਂ ਤੋ ਮਿਲ ਗਿਆ ਮਗਰ,
ਆਪ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਂ ਕਿਆ ਜਨਾਬ ਢੂੰਡਤੇ ਰਹੇ।

1. ਜੋ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ 2. ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 3. ਮੁਕਤੀ 4. ਦੁੱਖ

ਜੀਨੇ ਸੇ ਦਿਲ ਟੂਟ ਗਿਆ ਹੋ ਔਰ ਮਰਨਾ ਦੁਸ਼ਵਾਰ ਲਗੇ।
ਐਸੇ ਮੇਂ ਬਸ ਨਾਮ ਖੁਦਾ ਕਾ ਹੀ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਲਗੇ।

ਸੋਚ ਰਹਾ ਹੂੰ ਆਪ ਨਾ ਜਾਨੇ ਜਾ ਕਰ ਆਜ ਖਰੀਦੋਂ ਕਿਆ,
ਗਰ ਨਫਰਤ ਔਰ ਪਿਆਰ ਕੇ ਸਪਨੋਂ ਕਾ ਯਾਂ ਇਕ ਬਾਜ਼ਾਰ ਲਗੇ।

ਫੂਲ ਸਕੋਂ ਵੋ ਖੁਦ ਕੋ ਤੋ ਸ਼ਾਇਦ ਫਿਰ ਮੁਝ ਕੋ ਯਾਦ ਕਰੋਂ,
ਅਪਨੇ ਆਪ ਮੇਂ ਲੇਕਿਨ ਇਤਨਾ ਖੋਏ ਵੋ ਬੀਮਾਰ ਲਗੇ।

ਬੋਲਤੀ ਆਂਖੋਂ, ਮੁਸਕਾਤੇ ਲਬ, ਹੋਤੇ ਹੋਂਗੇ ਦੁਨੀਆ ਮੇਂ,
ਕਿਸ ਨੇ ਦੇਖੇ ਹੈਂ ਜੰਗਲ ਮੇਂ ਫੂਲ ਅਗਰ ਦੋ ਚਾਰ ਲਗੇ।

ਪਹਿਲੇ ਤੋ ਖਵਾਬੋਂ ਮੇਂ ਖੂੰ ਕਰ ਹਮ ਜੀ ਲੇਤੇ ਥੇ ਲੇਕਿਨ,
ਅਬ ਖਵਾਬੋਂ ਮੇਂ ਭੀ ਤੋ ਆਕਰ ਫੂਲ ਹਮੇਂ ਅੰਗਾਰ ਲਗੇ।

ਅਪਨੇ ਦਿਲ ਸੇ ਮੇਰਾ ਰਿਸ਼ਤਾ, ਜੋ ਥਾ ਬਸ ਵੋ ਕਾਮ ਆਇਆ,
ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆ ਕੇ ਸਭ ਰਿਸ਼ਤੇ ਜੋ ਭੀ ਥੇ ਬੇਕਾਰ ਲਗੇ।

ਖੁਦਾ ਜਾਨੇ ਵੇ ਅਪਨੇ ਦਿਲ ਮੇਂ ਕਿਆ ਕਿਆ ਸੋਚ ਲੇਤੇ ਹੈਂ।
ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਸੋਚਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਵੇ ਕੈਸਾ ਸੋਚ ਲੇਤੇ ਹੈਂ।

ਨਾ ਸੋਚੇਂ ਹਮ ਕਿ ਸੋਚੇਂ, ਫਰਕ ਦੋਨੋਂ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਭੀ,
ਹਮ ਉਤਨਾ ਜੀ ਕਹਾਂ ਪਾਤੇ ਹੈਂ, ਜਿਤਨਾ ਸੋਚ ਲੇਤੇ ਹੈਂ।

ਅਬ ਇਤਨੀ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਮੇਂ ਨਾ ਕੀਜੇ ਫੈਸਲੇ ਦਿਲ ਕੇ,
ਠਹਰ ਜਾ ਐ ਮੇਰੀ ਤਕਦੀਰ! ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੋਚ ਲੇਤੇ ਹੈਂ।

ਵੇ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਪਰਾਈ ਕਿਆ ਪੜੀ ਤੁਝ ਕੋ, ਨਬੇੜ ਅਪਨੀ,
ਮੈਂ ਕਹਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਅਕਸਰ ਲੋਗ ਐਸਾ ਸੋਚ ਲੇਤੇ ਹੈਂ।

ਮੁਝੇ ਅਪਨੇ ਲੀਏ ਭੀ ਸੋਚਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸਾ ਲਗਤਾ ਹੈ,
ਵੇ ਕੈਸੇ ਲੋਗ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਜੋ ਸਭ ਕਾ ਸੋਚ ਲੇਤੇ ਹੈਂ।

ਮੈਂ ਰਾਹੋਂ ਦੇਖਤਾ ਚੁਪ ਥਾ।
ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਗਮਜ਼ਦਾ¹ ਚੁਪ ਥਾ।

ਕਹੂੰ ਯਾ ਨਾ ਕਹੂੰ ਦਿਲ ਕੀ,
ਮੈਂ ਤਬ ਯੇ ਸੋਚਤਾ ਚੁਪ ਥਾ।

ਹਕੀਕਤ ਜਾਨ ਕਰ ਦਿਲ ਕੀ,
ਮੇਰਾ ਜ਼ਿਹਨੇ-ਰਸਾ² ਚੁਪ ਥਾ।

ਜਬ ਉਸ ਕਾ ਹਾਲੇ-ਦਿਲ ਪੂਛਾ,
ਤੋ ਮੇਰਾ ਹਮਨਵਾ³ ਚੁਪ ਥਾ।

ਮੁਝੇ ਯੇ ਭੀ ਖਿਆਲ ਆਇਆ,
ਵੋ ਕਲ ਭੀ ਤੋ ਬੜਾ ਚੁਪ ਥਾ।

ਹੈ ਕਿਉਂ ਰੰਜੋ-ਅਲਮ⁴ ਇਤਨਾ,
ਜੋ ਪੂਛਾ ਤੋ ਖੁਦਾ ਚੁਪ ਥਾ।

1. ਦੁਖੀ 2. ਸੋਚਣ ਵਾਲਾ ਜ਼ਿਹਨ 3. ਦੋਸਤ,
(ਨਵਾ-ਆਵਾਜ਼), ਹਮਨਵਾ ਇਕੋ ਥੋਲੀ ਥੋਲਣ
ਵਾਲਾ 4. ਗ਼ਮ

♦♦

ਹੈ ਖੁਸ਼ੀ ਕਾ ਗਮ ਸੇ ਵੇ ਰਿਸ਼ਤਾ ਜੋ ਦਿਨ ਕਾ ਰਾਤ ਸੇ।
ਮੁਝ ਕੋ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਮਿਲੇ ਬੜ ਕਰ ਮੇਰੀ ਔਕਾਤ ਸੇ।

ਕਿਆ ਕਿਸੀ ਕੇ ਦਿਲ ਮੇਂ ਥਾ ਯੇ ਕਿਆ ਪਤਾ ਮੁਝ ਕੋ ਮਗਰ,
ਜਾਨੇ ਕਿਉਂ ਟੂਟਾ ਮੇਰਾ ਦਿਲ, ਕਿਸ ਕੀ ਕਿਤਨੀ ਬਾਤ ਸੇ।

ਕੋਈ ਉਲਝਨ ਨਫ਼ਸਿਆਤੀ¹ ਭੀ ਤੋ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਕਿ ਹੋ,
ਜਿਸ ਕਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੋ ਮੇਰੇ ਸੋਏ ਹੁਏ ਜਜ਼ਬਾਤ ਸੇ।

ਯੂੰ ਤੋ ਸ਼ਿਕਵਾ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਮੁਝ ਕੋ ਕਿਸੀ ਸੇ ਭੀ ਮਗਰ,
ਮੈਨੇ ਸਮਝੋਤਾ ਕੀਆ ਕੁਛ ਖੁਦ ਸੇ ਕੁਛ ਹਾਲਾਤ ਸੇ।

ਬਾਤ ਸਮਝਾਨੀ ਪੜੇ ਦਿਲ ਕੀ ਕਿਸੀ ਕੋ ਭੀ ਅਗਰ,
ਤੋ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ ਹੈ ਉਸ ਕੀ ਜਾਤ ਸੇ।

ਮੈਂ ਜਿਸੇ ਥਾਮੇ ਹੁਏ ਥਾ ਰੂਹ ਕੀ ਤਸਕੀਨ ਕੋ,
ਛੁਟ ਗਿਆ ਹੈ ਵੇ ਭੀ ਉਮੀਦੋਂ ਕਾ ਆਂਚਲ ਹਾਥ ਸੇ।

ਮੈਨੇ ਤੋ ਹਕ ਬਾਤ 'ਮਨਮੋਹਨ' ਜੋ ਕਹਿਨੀ ਥੀ ਕਹੀ,
ਆਪ ਕਿਉਂ ਮੁਝ ਸੇ ਖੜਾ ਹੋਨੇ ਲਗੇ ਇਸ ਬਾਤ ਸੇ।

ਭੁਲਾ ਦੇਤੇ ਅਗਰ ਉਸ ਕੋ ਤੋ ਹਮ ਫਿਰ ਯਾਦ ਕਿਆ ਕਰਤੇ।
ਨਹੀਂ ਆਯਾ ਕੋਈ ਭੀ ਔਰ ਜਿਸ ਕਾ ਤਜ਼ਕਰਾ ਕਰਤੇ।

ਬੁਰਾ ਕਹਿਤੇ, ਭਲਾ ਕਹਿਤੇ, ਮਗਰ ਕੁਛ ਫੈਸਲਾ ਕਰਤੇ।
ਯੂੰ ਹੀ ਬੈਠੇ ਰਹੇ ਉਲਝੇ ਹੁਏ ਸੇ ਹਮ ਦੁਆ ਕਰਤੇ।

ਨਯਾ ਮਾਜ਼ੀ ਬਨਾਨਾ ਭੀ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਜ਼ਰ ਆਯਾ,
ਕਿਧਰ ਘਰ ਸੇ ਨਿਕਲਤੇ ਹਮ ਕਹਾਂ ਸੇ ਇਬਤਿਦਾ¹ ਕਰਤੇ।

ਗਨੀਮਤ² ਹੈ ਸ਼ਬੇ ਗ਼ਮ ਭੀ ਹਮੇਂ ਨੀਂਦ ਆ ਗਈ ਵਰਨਾ,
ਨਾ ਖਵਾਬ ਆਤੇ, ਨਾ ਵੇ ਆਤੇ, ਅਗਰ ਯੂੰ ਰਤਜਗਾ³ ਕਰਤੇ।

ਨਹੀਂ ਹੈ ਦਿਲ ਕਾ ਜ਼ੋਰ ਇਨ ਪਰ ਹਮਾਰਾ ਕੁਛ ਭੀ ਵਰਨਾ ਹਮ,
ਕਭੀ ਇਸ ਸੇ ਖ਼ਫ਼ਾ ਹੋਤੇ ਕਭੀ ਉਨ ਕੋ ਖ਼ਫ਼ਾ ਕਰਤੇ।

ਯੇ ਮੁਮਕਿਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਥਾ ਪਰ ਮੁਝੇ ਯੂੰ ਹੀ ਖ਼ਿਆਲ ਆਯਾ,
ਮੇਰਾ ਗ਼ਮ ਆਪ ਕੋ ਮਿਲਤਾ ਤੋ ਜਾਨੇ ਆਪ ਕਿਆ ਕਰਤੇ।

ਜੇ ਹੋਗਾ ਕਲ ਕਾ 'ਆਲਮ' ਵੇ ਭੀ ਦੇਖਾ ਜਾਏਗਾ ਲੇਕਿਨ,
ਹਮਾਰਾ ਦਿਨ ਕਟਾ ਹੈ ਆਜ ਭੀ ਜ਼ਿਕਰੇ-ਖ਼ੁਦਾ ਕਰਤੇ।

1. ਸ਼ੁਰੂਆਤ 2. ਰੱਬ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ 3. ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਾਗਣਾ, ਜਗਰਾਤਾ

ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਜੀ ਕਹਾਂ ਪਾਇਆ ਮੁਝੇ ਜਿਤਨਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ।
ਖਿਰਦ¹ ਕੀ ਸੋਚ ਕਿਆ ਥੀ ਔਰ ਦਿਲ ਕੋ ਕਿਆ ਖਿਆਲ ਆਇਆ।

ਮੁਝੇ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਤੋ ਬਸ ਅਪਨਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ।
ਮਗਰ ਵੇ ਲੋਗ ਭੀ ਤੋ ਹੈਂ ਜਿਨ੍ਹੇਂ ਸਭ ਕਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ।

ਮੇਰੇ ਬਸ ਮੇਂ ਕਹਾਂ ਥਾ ਕਿ ਮੁਝੇ ਕੈਸਾ ਖਿਆਲ ਆਏ,
ਮੇਰਾ ਮਾਹੌਲ ਜੈਸਾ ਥਾ ਮੁਝੇ ਵੈਸਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ।

ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੋ ਨਹੀਂ ਥਾ ਆਪ ਕਾ ਮਿਲਨਾ ਮੁਝੇ ਲੇਕਿਨ,
ਗਨੀਮਤ² ਹੈ ਅਚਾਨਕ ਆਪ ਕੋ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ।

ਜ਼ਬਾਂ ਸੇ ਕੁਛ ਨਾ ਕਹਿ ਪਾਏ ਮਗਰ ਰੋਤੇ ਰਹੇ ਮਿਲ ਕਰ,
ਖੁਦਾ ਜਾਨੇ ਕਿ ਹਮ ਦੋਨੋਂ ਕੋ ਹੀ ਕਿਆ ਕਿਆ ਖਿਆਲ ਆਇਆ।

ਬਿਨਾ ਸੋਚੇ ਭੀ ਤੋ ਜੀਨਾ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ,
ਮੁਝੇ ਫਿਰ ਸੋਚ ਲੇਨੇ ਦੇ ਕਿ ਯੇ ਕੈਸਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ।

ਤੁਮ ਆ ਕੇ ਮੇਰੀ ਜੁਅੱਰਤੇ ਇਨਕਾਰ ਦੇਖਨਾ।
ਕਿਤਨਾ ਹੈ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਯੇ ਖੁੱਦਾਰ ਦੇਖਨਾ।

ਮੇਰੇ ਬਗ਼ੈਰ ਹੁਸਨ ਕੇ ਖੁਦ ਪੇ ਨਹੀਂ ਯਕੀਂ,
ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਥਾ ਆਈਨਾ ਭੀ ਲਗਾਤਾਰ ਦੇਖਨਾ।

ਜੋ ਮਿਲ ਗਿਆ ਉਸੀ ਕੋ ਗਨੀਮਤ¹ ਸਮਝ ਲੀਆ,
ਫਿਰ ਭੀ ਤੋ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਹੈ ਤਲਬਗਾਰ ਦੇਖਨਾ।

ਮੁਝ ਕੋ ਤੋ ਏਕ ਸਾ ਹੀ ਲਗਤਾ ਹੈ ਆਜ ਕੱਲ,
ਯਾ ਖੁਦ ਕੋ ਯਾ ਕਿਸੀ ਕੋ ਭੀ ਲਾਚਾਰ ਦੇਖਨਾ।

ਮੁਝ ਕੋ ਪਸੰਦ ਹੈ ਮੇਰੀ ਤਨਹਾਈਆਂ ਮਗਰ,
ਉਨ ਕੋ ਪਸੰਦ ਰੋਨਕੇ-ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇਖਨਾ।

ਕਹਿਤਾ ਹੂੰ ਬਾਤ ਬਾਤ ਮੁਕੰਮਲ ਯਕੀਨ ਸੇ,
ਤੁਮ ਆ ਕੇ ਮੇਰੀ ਕੂਅਤੇ-ਇਜ਼ਹਾਰ² ਦੇਖਨਾ।

ਯੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੇ ਰਸਤੇ ਹਮਵਾਰ³ ਤੋ ਨਹੀਂ,
ਤੁਮ ਇਨ ਕੋ ਅਪਨੇ ਅਜ਼ਮ⁴ ਸੇ ਹਮਵਾਰ ਦੇਖਨਾ।

1. ਸ਼ੁਕਰ 2. ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ 3. ਬਰਾਬਰ 4. ਵਿੜਤਾ

ਮੁਝੇ ਦੀਵਾਰ ਪੇ ਲਟਕੀ ਹੁਈ ਤਸਵੀਰ ਮਤ ਸਮਝੋ ।
ਹਰ ਇਨਸਾ ਕੋ ਰਿਝਾਨਾ ਤੋ ਮੇਰੀ ਤਕਦੀਰ ਮਤ ਸਮਝੋ ।

ਮੁਰੀਦ ਅਪਨਾ ਨਾ ਸਮਝੋ ਮੁਝ ਕੋ ਅਪਨਾ ਪੀਰ ਮਤ ਸਮਝੋ ।
ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਆਪ ਹੂੰ ਮੰਜ਼ਿਲ ਮੁਝੇ ਰਾਹਗੀਰ ਮਤ ਸਮਝੋ ।

ਨਾ ਸਮਝੋ ਅਬ ਹਕੀਰ¹ ਅਪਨੇ ਕਿਸੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕੋ ਭੀ ਆਖਿਰ,
ਅਗਰ ਹੋ ਦੋਸਤ ਭੀ ਕੋਈ ਤੋ ਉਸ ਕੋ ਮੀਰ² ਮਤ ਸਮਝੋ ।

ਯੇ ਮਾਨਾ ਆਪ ਮੀਰੇ-ਕਾਰਵਾਂ³ ਥੇ ਇਕ ਜ਼ਮਾਨੇ ਮੇਂ,
ਮਗਰ ਮਾਜ਼ੀ⁴ ਕੋ ਮੁਸਤਕਬਿਲ⁵ ਕੀ ਤੋ ਤਫ਼ਸੀਰ⁶ ਮਤ ਸਮਝੋ ।

ਨਿਭਾਨੀ ਹਰ ਰਿਵਾਇਤ ਚਾਹੀਏ ਜ਼ਿਹਨੇ-ਰਸਾ⁷ ਲੇਕਿਨ,
ਹਰ ਇਕ ਦਸਤੂਰ ਕੋ ਤੁਮ ਨੁਸਖਾ-ਏ-ਅਕਸੀਰ⁸ ਮਤ ਸਮਝੋ ।

ਨਹੀਂ ਰਖਤਾ ਜ਼ਬਾਨ ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਮੂੰਹ ਮੇਂ ਯੇ ਤੋ ਮਤ ਸਮਝੋ,
ਮੇਰੀ ਚੁਪ ਕੋ ਤੋ ਮੇਰੇ ਪਾਓਂ ਕੀ ਜੰਜੀਰ ਮਤ ਸਮਝੋ ।

ਮੇਰਾ ਜੋ ਤੁਮ ਸੇ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ ਨਾ ਦੇਨਾ ਨਾਮ ਕੁਛ ਉਸ ਕੋ,
ਪੁਜਾਰੀ ਹੂੰ ਪ੍ਰਸਤਿਸ਼⁹ ਕੋ ਮੇਰੀ ਤਦਬੀਰ ਮਤ ਸਮਝੋ ।

1. ਛੋਟਾ 2. ਵੱਡਾ 3. ਕਾਫਲੇ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ 4. ਅਤੀਤ 5. ਭਵਿੱਖ 6. ਵਿਸਥਾਰ 7. ਅਕਲ 8. ਇਲਾਜ ਦਾ ਨੁਸਖਾ 9. ਪੂਜਾ

♦♦

ਆਖੋ ਮੇਂ ਜੋ ਪਾਨੀ ਹੈ ਨਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ।
ਦਰਿਆ ਕੀ ਰਵਾਨੀ ਹੈ ਨਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ।

ਯੇ ਜ਼ਬਤ ਕਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਕਾ ਨਯਾ,
ਜੋ ਆਪਨੇ ਠਾਨੀ ਹੈ ਨਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ।

ਮੈਨੇ ਜੋ ਕਹੀ ਔਰ ਜੋ ਤੁਮ ਨੇ ਨਾ ਸੁਨੀ,
ਵੋ ਬਾਤ ਪੁਰਾਨੀ ਹੈ ਨਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ।

ਦੁਨੀਆ ਮੇਂ ਦੁਖੀ ਆਪ ਅਕੇਲੇ ਤੋ ਨਹੀਂ,
ਘਰ ਘਰ ਕੀ ਕਹਾਨੀ ਹੈ ਨਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ।

ਯੇ ਹੁਸਨ ਕਾ ਜਾਦੂ ਯੇ ਮੁਹੱਬਤ ਕਾ ਸਰੂਰ,
ਯੇ ਜੋਸ਼ੇ ਜਵਾਨੀ ਹੈ ਨਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ।

ਪਿਆਰ ਕੋ ਰੁਸਵਾ ਕਲਮ ਕਬੀਲਾ¹ ਕਰ ਦੇਗਾ।
ਨਫਰਤ ਫੈਲਾਨੇ ਕਾ ਹੀਲਾ ਕਰ ਦੇਗਾ।

ਕੋਈ ਸਹਾਫੀ² ਅਪਨੀ ਜ਼ਹਿਰ ਬਿਆਨੀ ਸੇ,
ਦਿਲ ਕਾ ਹਰ ਜਜ਼ਬਾ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਕਰ ਦੇਗਾ।

ਡਰਤਾ ਹੂੰ ਇਸ ਖਦਸ਼ੇ ਸੇ ਕੋਈ ਹਾਸਦ³,
ਮੇਰਾ ਨਸ਼ਮਨ⁴ ਤੀਲਾ ਤੀਲਾ ਕਰ ਦੇਗਾ।

ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਜੋ ਹੈ ਮੁਝ ਕੋ ਇਕ ਰਹਿਬਰ ਕਾ,
ਮੇਰੇ ਨੈਨੋਂ ਕੋ ਪਥਰੀਲਾ ਕਰ ਦੇਗਾ।

ਬੈਠੇ ਬੈਠੇ ਆਪ ਸੋਚਤੇ ਰਹੇ ਅਗਰ,
ਜੋ ਚਾਹੇਗਾ ਵਕਤ ਵਸੀਲਾ ਕਰ ਦੇਗਾ।

ਮੇਰੇ ਨੈਨੋਂ ਸੇ ਉਮੜਾ ਗਮ ਕਾ ਬਾਦਲ,
ਬਰਸਾ ਤੋ ਮਾਹੌਲ ਕੋ ਗੀਲਾ ਕਰ ਦੇਗਾ।

1. ਕਲਮਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕਬੀਲਾ, ਲੇਖਕ ਜਨ 2. ਪੱਤਰਕਾਰ 3.
ਜਲਣ ਵਾਲਾ 4. ਆਲ੍ਹਣਾ

ਕਬ ਹੈ ਅੱਛਾ ਆਜ ਕਲ ਕੁਛ ਭੀ ਕਿਸੀ ਸੇ ਪੂਛਨਾ।
ਆਪ ਲੇਕਿਨ ਮੁਝ ਸੇ ਜੋ ਚਾਹੋ ਖੁਸ਼ੀ ਸੇ ਪੂਛਨਾ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੇ ਕੈਸੇ ਕੈਸੇ ਮੈਨੇ ਸਮਝੋਤੇ ਕੀਏ,
ਪੂਛਨਾ ਹੋ ਤੋ ਯੇ ਮੇਰੀ ਬੇਬਸੀ ਸੇ ਪੂਛਨਾ।

ਦਾਸਤਾਨੇ ਦਿਲ ਬਤਾ ਦੇਤੇ ਹੈਂ ਚਿਹਰੇ ਕੇ ਨਕੂਸ਼,
ਜੀ ਮੇਂ ਆਤਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਅਬ ਕਿਆ ਕਿਸੀ ਸੇ ਪੂਛਨਾ।

ਪੂਛਨੀ ਹੋ ਬਾਤ ਕੁਛ ਤੋ ਪਿਆਰ ਸੇ ਪੂਛੋ ਮੁਝੇ,
ਰਾਏਗਾਂ¹ ਹੈ ਸਭ ਤੇਰਾ ਯੂੰ ਬੇਦਿਲੀ ਸੇ ਪੂਛਨਾ।

ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਦੇਖ ਕਰ ਇਸ ਕੀ ਨਾ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਲਗਾ,
ਬਾਤ ਮਤਲਬ ਕੀ ਜੋ ਹੈ ਐ ਦਿਲ ਉਸੀ ਸੇ ਪੂਛਨਾ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹਰ ਹਾਲ ਮੇਂ ਹੈ ਖੂਬਸੂਰਤ ਇਸ ਕਦਰ,
ਤੁਮ ਕਭੀ ਇਸ ਕੀ ਸਦਾਕਤ² ਬੇਖੁਦੀ ਸੇ ਪੂਛਨਾ।

1. ਫਜ਼ੂਲ 2. ਸੱਚਾਈ

ਆਰਜ਼ੂ-ਏ-ਵਸਾਲ ਕਿਆ ਕਰਤੇ।
ਹਮ ਸੈ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਕਿਆ ਕਰਤੇ।

ਲਮਹਾ ਲਮਹਾ ਹੈ ਬੇਕਰਾਰ ਯੇ ਦਿਲ,
ਐਸੇ ਦਿਲ ਕੀ ਸੰਭਾਲ ਕਿਆ ਕਰਤੇ।

ਜੋ ਨਾ ਅਪਨਾ ਖਿਆਲ ਕਰ ਪਾਏ,
ਵੇ ਕਿਸੀ ਕਾ ਖਿਆਲ ਕਿਆ ਕਰਤੇ।

ਜਿਨ ਕੋ ਸ਼ਿਕਵਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸੀ ਸੇ ਭੀ,
ਲੋਗ ਐਸੇ ਮਲਾਲ ਕਿਆ ਕਰਤੇ।

ਉਨ ਕੀ ਬਾਤੋਂ ਮੇਂ ਆਏ ਐ 'ਆਲਮ',
ਅਪਨਾ ਜੀਨਾ ਮੁਹਾਲ ਕਿਆ ਕਰਤੇ।

ਮੁਝ ਸੇ ਜਬਰਨ ਫਿਰ ਸੇ ਵੋ ਹਕ ਬਾਤ ਮਨਵਾਨੇ ਲਗੇ।
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇ ਭੀ ਵੋ ਬਰਬਾਦੀ ਮੇਰੀ ਲਾਨੇ ਲਗੇ।

ਜੋ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਕਿਸੀ ਕੀ ਉਸ ਕੋ ਜੀਨੇ ਦੋ ਵਹੀ,
ਆਪ ਕਾ ਤਰਜ਼ੇ-ਅਮਲ¹ ਕਿਉਂ ਕੋਈ ਅਪਨਾਨੇ ਲਗੇ।

ਆਪ ਸੇ ਪਹਿਲੇ ਹਮੇ ਅਪਨੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਮਗਰ,
ਆਪ ਕੋ ਯੇ ਬਾਤ ਕਿਉਂ ਹਮ ਆਜ ਸਮਝਾਨੇ ਲਗੇ।

ਮੈਂ ਹੁਆ ਕੈਸੇ ਤੇਰੇ ਰਹਿਮੋ-ਕਰਮ ਕਾ ਮੁਸਤਹਕ²?
ਕਹਿ ਕੇ ਯੇ ਤੁਮ ਕਿਉਂ ਵਕਾਰ ਆਜ ਅਪਨਾ ਜਤਲਾਨੇ ਲਗੇ।

ਪਾਰਸਾਈ ਖੁਦਪ੍ਰਸਤੀ ਹੈ ਅਗਰ ਯੇ ਆਪ ਕੀ,
ਸੋਚੀਏ ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਜੰਨਤ ਮੇਂ ਕਿਉਂ ਜਾਨੇ ਲਗੇ।

ਬਨ ਗਈ ਹੈ ਏਕ ਮਜਬੂਰੀ ਮੁਰੱਵਤ³ ਭੀ ਅਗਰ,
ਕਿਉਂ ਤੁਅੱਜਬ⁴ ਉਸ ਮੇਂ ਹੈ ਗਰ ਆਪ ਘਬਰਾਨੇ ਲਗੇ।

ਕਿਆ ਹੁਆ ਕਿ ਉਨ ਕਾ ਦਿਲ ਭੀ ਨਾਸ਼ਗੁਫਤਾ⁵ ਹੀ ਰਹਾ,
ਆਜ ਕਲ ਕਿਆ ਫੂਲ ਕਾਗਜ਼ ਕੇ ਭੀ ਮੁਰਝਾਨੇ ਲਗੇ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਲਝੀ ਹੁਈ ਕੋਈ ਪਹੇਲੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ,
ਸੋਚ ਮੇਂ ਡੂਬੇ ਜਿਸੇ ਅਬ ਆਪ ਸੁਲਝਾਨੇ ਲਗੇ।

ਮੇਰੀ ਉਲਝਨ ਬੜ ਗਈ ਜਬ, ਖੂਬਸੂਰਤ ਯੇ ਖਿਆਲ,
ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਮੇਂ ਆਜ ਫਿਰ ਆਪਸ ਮੇਂ ਟਕਰਾਨੇ ਲਗੇ।

ਮਸ਼ਵਰਾ ਦੇਨਾ ਤੋਂ 'ਮਨਮੋਹਨ' ਬਜਾ⁶ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਆਪ,
ਕਿਉਂ ਪੁਰਾਨਾ ਮਸ਼ਵਰਾ ਫਿਰ ਆਜ ਦੁਹਰਾਨੇ ਲਗੇ।

1. ਜਾਚ 2. ਹੱਕਦਾਰ 3. ਕਿਰਪਾਲਤਾ, ਦਇਆ 4. ਹੈਰਾਨੀ 5. ਖਿੜ ਨਾ ਸਕਣਾ 6. ਸਹੀ

***

ਚੰਦ ਯਾਦੋਂ ਕੀ ਲਗਾਈ ਆਗ ਮੇਂ।
ਦਿਲ ਨੇ ਰਾਹਤ ਜਲ ਕੇ ਪਾਈ ਆਗ ਮੇਂ।

ਦਿਲ ਕੋ ਬਹਿਕਾਤੇ ਰਹੇ ਯੂੰ ਹੀ ਮਗਰ,
ਕੌਨ ਜਲਤਾ ਹੈ ਪਰਾਈ ਆਗ ਮੇਂ।

ਹੋ ਗਈ ਮੁੱਦਤ ਬਿਛੜ ਕਰ ਲੇਕਿਨ ਆਜ,
ਉਨ ਸੇ ਹਮ ਲੋਗੇ ਵਿਦਾਈ ਆਗ ਮੇਂ।

ਆਜ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਸੁਨ ਲੇਗਾ ਜ਼ਰੂਰ,
ਦਿਲ ਨੇ ਦੀ ਆਖਿਰ ਦੁਹਾਈ ਆਗ ਮੇਂ।

ਦਿਲ ਥਾ ਅਪਨੀ ਖਵਾਹਸ਼ੋਂ ਕਾ ਹੀ ਅਸੀਰ¹,
ਮਿਲ ਗਈ ਦਿਲ ਕੋ ਰਿਹਾਈ ਆਗ ਮੇਂ।

ਰੋਸ਼ਨੀ ਬਸ ਆਗ ਕੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹੀ,
ਜਲ ਗਈ ਸਾਰੀ ਖੁਦਾਈ ਆਗ ਮੇਂ।

1. ਕੈਦੀ

ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੇ ਦਿਲ ਕਾ ਮੁੱਦਾ ਕਹਿਨੇ ਕਾ ਵਕਤ ਆਇਆ।
ਹੈ ਸਦਾ¹ ਅਫਸੋਸ ਕਿ ਅਬ ਉਨ ਕੋ ਕਿਆ ਕਹਿਨੇ ਕਾ ਵਕਤ ਆਇਆ।

ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਆਪ ਸੇ ਆਖਿਰ ਵਿਦਾਈ ਆਜ ਲੂੰ ਕੈਸੇ,
ਕਿ ਆਖਿਰ ਆਜ ਉਨ ਕੋ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿਨੇ ਕਾ ਵਕਤ ਆਇਆ।

ਮੇਰੇ ਇਹਸਾਸ ਕੀ ਅਬ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕੀ ਜ਼ਬਾਨ ਕਿਆ ਹੋ,
ਕਿ ਅਬ ਇਸ ਬੇਵਫ਼ਾ ਕੋ ਬੇਵਫ਼ਾ ਕਹਿਨੇ ਕਾ ਵਕਤ ਆਇਆ।

ਤੁਮ੍ਹੇ ਅੱਛਾ ਲਗੇ ਯਾ ਨਾ ਲਗੇ ਪਰ ਆਜ ਕਹਿਨੇ ਦੋ,
ਜੋ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੋਚਾ ਹੁਆ ਕਹਿਨੇ ਕਾ ਵਕਤ ਆਇਆ।

ਨਾ ਤੁਮ ਮੁਝ ਸੇ ਕਹੋ ਕੁਝ ਔਰ ਨਾ ਤੁਮ ਸੇ ਕਹੂੰ ਕੁਛ ਮੈਂ,
ਜ਼ਰਾ ਪਹਿਲੇ ਬਤਾਓ ਮੁਝ ਕੋ ਕਿਆ ਕਹਿਨੇ ਕਾ ਵਕਤ ਆਇਆ।

ਕਹੀਂ ਯੇ ਵਕਤ ਫਿਰ ਆਏ ਨਾ ਆਏ ਕਿਆ ਪਤਾ 'ਆਲਮ',
ਜੋ ਦਿਲ ਮੈਂ ਹੈ ਕਹੋ ਐ ਹਮਨਵਾ ਕਹਿਨੇ ਕਾ ਵਕਤ ਆਇਆ।

ਰਹਿ ਕੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਮੇਂ ਹਮ ਰੰਗੀਨ ਖਵਾਬੋਂ ਮੇਂ ਜੀਏ।
ਜਿਸ ਤਰਹ ਕੁਛ ਖੁਸ਼ਨੁਮਾ ਚਿਹਰੇ ਨਕਾਬੋਂ ਮੇਂ ਜੀਏ।

ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀ ਇਕ ਮੁਸਲਸਲ ਇਸ਼ਕ ਕਾ ਮੇਲਾ ਨਹੀਂ,
ਆਪ ਕਬ ਤਕ ਹੁਸਨ ਕੇ ਇਨ ਇੰਤਖ਼ਾਬੋਂ¹ ਮੇਂ ਜੀਏ!

ਮੁੜ ਸੇ ਆਖ਼ਿਰ ਤੋ ਅਲਗ ਹੋਨਾ ਹੀ ਥਾ ਉਨ ਕਾ ਮਜ਼ਾਜ਼,
ਮੈਂ ਫ਼ਕੀਰੋਂ ਮੇਂ ਜੀਆ ਤੋ ਵੇ ਨਵਾਬੋਂ ਮੇਂ ਜੀਏ।

ਅਪਨਾ ਅਪਨਾ ਹੈ ਮੁਕੱਦਰ ਯਾ ਫ਼ਕਤ² ਇਕ ਹਾਦਸਾ,
ਕੋਈ ਕਾਟੋਂ ਮੇਂ ਰਹੇ ਕੋਈ ਗੁਲਾਬੋਂ ਮੇਂ ਜੀਏ।

ਸੋਚਤਾ ਹੂੰ ਜਾਨੇ ਕਿਆ ਹਾਸਿਲ ਹੁਆ ਹੈ ਆਪ ਕੋ,
ਆਪ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਗਰ ਅਪਨੀ ਕਿਤਾਬੋਂ ਮੇਂ ਜੀਏ।

1. ਚੁਣਾਓ 2. ਸਿਰਫ਼

ਲੇਕਰ ਇਹਸਾਸ ਨੀਮ ਖਵਾਬੀ ਸੇ।
ਡਰ ਰਹੇ ਹੈਂ ਵੋ ਕਾਮਯਾਬੀ ਸੇ।

ਖੋਖਲੇ ਜ਼ਿਹਨ ਭੀ ਮਿਲੇ ਉਨ ਕੇ,
ਜਿਨ ਕੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋ ਥੇ ਕਿਤਾਬੀ ਸੇ।

ਤੰਗਦਸਤੀ ਤੋ ਹੈ ਮਗਰ ਮੇਰੇ,
ਹੈਂ ਵਤੀਰੇ ਬੜੇ ਨਵਾਬੀ ਸੇ।

ਦਿਲ-ਨਵਾਜ਼ੀ ਕੀ ਆਸ ਰਖਤੇ ਹੋ,
ਖੁਦਪ੍ਰਸਤੀ ਕੀ ਬੇਹਿਸਾਬੀ ਸੇ।

ਕਿਆ ਕਿਸੀ ਪਰ ਯਕੀਨ ਹੋ ਆਖਿਰ,
ਦਿਲ ਕੇ ਚਿਹਰੇ ਮਿਲੇ ਨਕਾਬੀ ਸੇ।

ਪਲ ਭਰ ਮੈਂ ਜੋ ਟੂਟ ਗਿਆ ਥਾ।
ਵੇ ਰਿਸ਼ਤਾ ਭੀ ਕਿਆ ਰਿਸ਼ਤਾ ਥਾ।

ਜਾਨੇ ਕਿਆ ਸੋਚਾ ਥਾ ਤੁਮ ਨੇ,
ਜਾਨੇ ਮੈਨੇ ਕਿਆ ਸਮਝਾ ਥਾ।

ਜੀਵਨ ਮੈਂ ਕਿਆ ਕੁਛ ਪਾਨੇ ਕੋ,
ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਿਆ ਕਿਆ ਖੁੰਦਿਆ ਥਾ।

ਮੈਂ ਯੇ ਕਿਉਂ ਸੋਚਾ ਕਰਤਾ ਹੂੰ,
ਮੁਝ ਕੋ ਹੀ ਉਸ ਸੇ ਸ਼ਿਕਵਾ ਥਾ।

ਦੇਖ ਰਹਾ ਹੂੰ ਜੋ ਪਾਇਆ ਹੈ,
ਸੋਚ ਰਹਾ ਹੂੰ ਕਿਆ ਸੋਚਾ ਥਾ।

ਵੇ ਮੇਰਾ ਹੋਤਾ ਭੀ ਕੈਸੇ,
ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਭੀ ਕਬ ਮੇਰਾ ਥਾ।

ਆਜ ਭੀ ਮੈਂ ਕਿਤਨਾ ਤਨਹਾ ਹੂੰ,
ਕਲ ਭੀ ਮੈਂ ਕਿਤਨਾ ਤਨਹਾ ਥਾ।

ਮੰਜਰ¹ ਹਰ ਇਕ ਜਬ ਪਸੇ-ਪਰਦਾ² ਦਿਖਾਈ ਦੇ।
ਫਿਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਝੇ ਤੇਰਾ ਚਿਹਰਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇ।

ਇਤਨਾ ਬਦਲ ਰਹਾ ਹੈ ਜ਼ਮਾਨਾ ਕਿ ਮੁਝ ਕੋ ਆਜ,
ਯੇ ਭੀ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਲ ਕਿਆ ਦਿਖਾਈ ਦੇ।

ਮੁਝ ਕੋ ਹਵਸ-ਪ੍ਰਸਤ ਨਿਗਾਹੋਂ ਕੀ ਭੀੜ ਮੇਂ,
ਹੈ ਜੁਸਤਜੂ³ ਕਹੀਂ ਕੋਈ ਤੁਮ ਸਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇ।

ਇਸ ਬਜ਼ਮੇ-ਰੰਗੋ-ਬੂ⁴ ਕੀ ਚਹਿਕਤੀ ਫਜ਼ਾ ਮੇਂ ਭੀ,
ਇਕ ਦਿਲ ਉਦਾਸ ਉਦਾਸ ਸਾ ਤਨਹਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇ।

ਯੇ ਅਜਨਬੀ ਸ਼ਹਿਰ ਯੇ ਆਲਮ ਅਜੀਬ ਸਾ,
ਕੋਈ ਤੋ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ ਅਪਨਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇ।

ਸਹਿਮਾ ਹੁਆ ਯੇ ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਅਬ ਕਿਆ ਕਰੇ ਅਗਰ,
ਹਰ ਗਾਮ⁵ ਪਰ ਹੀ ਜਬ ਕੋਈ ਫਿਤਨਾ⁶ ਦਿਖਾਈ ਦੇ।

1. ਦ੍ਰਿਸ਼ 2. ਪਰਦੇ ਪਿੱਛੇ 3. ਤਲਾਸ਼ 4. ਰੰਗਾਂ-ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ ਦੀ ਮਹਿਫਲ
5. ਕਦਮ 6. ਪੰਗਾ

ਗਮ ਕੋ ਬਹਿਲਾਨੇ ਕਾ ਮੈਂ ਖੁਦ ਕੋਈ ਸਾਮਾਂ ਕਿਉਂ ਕਰੂੰ।
ਐ ਦਿਲੇ ਬੇਤਾਬ ਮੈਂ ਤੁਝ ਪੇ ਯੇ ਇਹਸਾਂ ਕਿਉਂ ਕਰੂੰ।

ਐ ਖਿਆਲੇ-ਯਾਰ ਤੇਰੀ ਦੋਸਤੀ ਕਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ,
ਤੇਰੇ ਹੋਤੇ ਮੈਂ ਕਿਸੀ ਕੋ ਅਪਨਾ ਮਹਿਮਾਂ ਕਿਉਂ ਕਰੂੰ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਰੀ ਹੈ ਬੇਮਕਸਦ ਲਕੀਰੋਂ ਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ,
ਸੋਚਤਾ ਹੂੰ ਮੈਂ ਕਿਸੀ ਸੇ ਅਹਿਦੋ-ਪੈਮਾਂ¹ ਕਿਉਂ ਕਰੂੰ।

ਸੁੱਬਦਮ² ਉਸ ਕੋ ਮੇਰੇ ਸਪਨੇ ਮੈਂ ਆਇਆ ਦੇਖ ਕਰ,
ਚਾਂਦ ਨੇ ਜਾਤੇ ਹੁਏ ਸੋਚਾ ਪਰੇਸ਼ਾਂ ਕਿਉਂ ਕਰੂੰ।

ਵੋ ਫਕਤ³ ਇਹਸਾਸ ਹੈ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਉਸੇ,
ਸੋਚ ਕਰ ਕੁਛ ਔਰ ਅਬ ਦਿਲ ਕੋ ਪਸ਼ੇਮਾਂ ਕਿਉਂ ਕਰੂੰ।

ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀ ਤੋ ਹਸੀਂ ਹੈ ਜਬ ਤਲਕ ਪਰਦੇ ਮੇਂ ਹੈ,
ਸੋਚਤਾ ਹੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੋ ਅਬ ਮੈਂ ਉਰੀਆਂ⁴ ਕਿਉਂ ਕਰੂੰ।

ਆਪ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਗਮ ਹੈ ਤੋ ਇਲਾਜੇ-ਗਮ ਭੀ ਹੈ,
ਪਰ ਯੇ ਮੇਰਾ ਦਰਦ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਕਾ ਦਰਮਾਂ⁵ ਕਿਉਂ ਕਰੂੰ।

1. ਵਚਨ 2. ਸਵੇਰੇ ਵੇਲੇ 3. ਸਿਰਫ਼ 4. ਜਾਹਿਰ 5. ਇਲਾਜ

ਰਹੇ ਹੈਂ ਯੂੰ ਤੋ ਵੇ ਮੁਝ ਸੇ ਬ-ਜਾਹਰ¹ ਸਰਗਰਾਂ² ਬਰਸੋਂ।
ਮਗਰ ਫਿਰ ਭੀ ਰਹੇ ਮੁਝ ਪਰ ਵੇ ਅਕਸਰ ਮਿਹਰਬਾਂ ਬਰਸੋਂ।

ਦਿਲੋਂ ਮੈਂ ਰਾਹ ਬਸ ਇਕ ਪਿਆਰ ਸੇ ਹੀ ਤੋ ਨਹੀਂ ਬਨਤੀ,
ਰਹਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਨਫਰਤ ਸੇ ਭੀ ਤੋ ਰਿਸਤੇ ਜਵਾਂ ਬਰਸੋਂ।

ਬੁਝਾਨੀ ਆਗ ਨਫਰਤ ਕੀ ਭੀ ਤੋ ਆਸਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ,
ਯੇ ਵੇ ਸ਼ੋਅਲੇ ਹੈਂ ਜੋ ਬੁਝ ਕਰ ਭੀ ਦੇਤੇ ਹੈਂ ਧੁੰਆਂ ਬਰਸੋਂ।

ਸੰਭਲ ਕਰ ਚੁਨ ਕਿ ਇਨ ਅਲਫਾਜ਼ ਮੇਂ ਪੱਥਰ ਭੀ ਹੈਂ, ਗੁਲ³ ਭੀ,
ਲਗੇ ਗਰ ਚੋਟ ਲਫਜ਼ੋਂ ਸੇ ਤੋ ਰਹਿਤੇ ਹੈਂ ਨਿਸ਼ਾਂ ਬਰਸੋਂ।

ਮੈਂ ਚਲ ਕਰ ਦੋ ਕਦਮ ਆਗੇ ਕੋ ਵਾਪਸ ਇਕ ਕਦਮ ਲੋਟਾ,
ਰਹਾ ਹੈ ਡਰਮਗਾਤਾ ਹਰ ਖਿਆਲੇ-ਨਾਤਵਾਂ⁴ ਬਰਸੋਂ।

ਯਕੀਂ ਉਨ ਪਰ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਕੋ ਬਰਾਬਰ ਅਬ ਭੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ,
ਰਹਾ ਦਿਲ ਮੇਂ ਮੇਰੇ ਜਿਨ ਕੇ ਲੀਏ ਵਹਿਮੋਂ-ਗੁਮਾਂ ਬਰਸੋਂ।

1. ਜਾਹਰਾ ਤੌਰ 'ਤੇ 2. ਨਾਰਾਜ਼ 3. ਫੁੱਲ 4. ਕਮਜ਼ੋਰ ਖਿਆਲ

ਉਨ ਸੇ ਦਿਲ ਕਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਆ ਕਰਤੇ ।
ਹਮ ਉਨ੍ਹੇ ਲਾਜਵਾਬ ਕਿਆ ਕਰਤੇ ।

ਜਾਨਤੇ ਥੇ ਜਵਾਬ ਹਮ ਉਨ ਕਾ,
ਉਨ ਸੇ ਹਮ ਫਿਰ ਖਿਤਾਬ¹ ਕਿਆ ਕਰਤੇ ।

ਦਿਲ ਕੀ ਦੁਨੀਆ ਅਜੀਬ ਦੁਨੀਆ ਹੈ,
ਦਿਲ ਕੀ ਦੁਨੀਆ ਕਿਤਾਬ ਕਿਆ ਕਰਤੇ ।

ਨੀਂਦ ਮੇਂ ਥਾ ਕਿ ਉਸ ਕੋ ਲੇ ਆਏ,
ਔਰ ਮੇਰੇ ਯੇ ਖਵਾਬ ਕਿਆ ਕਰਤੇ ।

ਥੇ ਹਸੀਂ ਔਰ ਭੀ ਜਮਾਨੇ ਮੇਂ,
ਹਮ ਮਗਰ ਇੰਤਖਾਬ² ਕਿਆ ਕਰਤੇ ।

ਰੰਜ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਮਾਨੇ ਸੇ,
ਔਰ ਕਹੀਏ ਸਵਾਬ³ ਕਿਆ ਕਰਤੇ ।

ਹਮ ਨੇ ਜੋ ਭੀ ਕੀਆ, ਕੀਆ ਲੇਕਿਨ,
ਆਪ ਹੋਤੇ ਜਨਾਬ ਕਿਆ ਕਰਤੇ ।

1. ਗੱਲ ਕਰਨਾ, ਸੰਬੰਧਨ ਕਰਨਾ 2. ਚੋਣ

3. ਪੁੰਨ

ਖੁਬਸੂਰਤ ਹੈਂ ਮਕਾਂ ਲੇਕਿਨ ਹੈਂ ਘਰ ਟੂਟੇ ਹੁਏ ।
ਹੈਂ ਉਮੰਗੋਂ ਤੋਂ ਜਵਾਂ ਦਿਲ ਹੈਂ ਮਗਰ ਟੂਟੇ ਹੁਏ ।

ਜਾਨਤਾ ਹੈ ਲਜ਼ਤੇ-ਪਰਵਾਜ਼¹ ਲੇਕਿਨ ਕਿਆ ਕਰੇ,
ਤਾਇਰੇ-ਬੇਕਸ² ਹੂੰ ਜਿਸ ਕੇ ਬਾਲੋ-ਪਰ³ ਟੂਟੇ ਹੁਏ ।

ਹੂੰ ਚਮਨ ਮੇਂ ਲੇਕਿਨ ਅਪਨੇ ਆਸ਼ਿਆਨੇ⁴ ਕੇ ਲੀਏ,
ਦਿਲ ਸੇ ਚਾਹਾ ਥਾ ਜਿਨ੍ਹੇਂ, ਹੈਂ ਵੋ ਸ਼ਜਰ⁵ ਟੂਟੇ ਹੁਏ ।

ਤੁਮ ਮੇਰੇ ਗ਼ਮ ਕਾ ਮਦਾਵਾ⁶ ਅਬ ਕਰੋਗੇ ਭੀ ਤੋਂ ਕਿਆ,
ਹੌਸਲੇ ਤੇਰੇ ਭੀ ਹੈਂ ਐ ਚਾਰਾਗਰ⁷ ਟੂਟੇ ਹੁਏ ।

1. ਉਭਾਣ ਦਾ ਸਵਾਦ 2. ਬੇਬਸ ਪੰਛੀ 3. ਵਾਲ ਤੇ ਖੰਭ 4. ਆਲ੍ਹਣਾ 5. ਦਰਖਤ 6. ਇਲਾਜ 7. ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ

ਮੇਰੇ ਇਹਸਾਸੇ-ਜਨੂੰ ਕਾ ਤਰਜਮਾ ਹੋਨਾ ਹੀ ਥਾ।
ਏਕ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹਾਲੇ ਦਿਲ ਉਨ ਪਰ ਅਯਾ¹ ਹੋਨਾ ਹੀ ਥਾ।

ਸ਼ਿੰਦਤੇ-ਇਹਸਾਸ ਅਪਨੀ ਦੇਖ ਕਰ ਇਤਨਾ ਨਾ ਡਰ,
ਯੇ ਵੇ ਜਜ਼ਬਾ ਹੈ ਜਿਸੇ ਇਕ ਦਿਨ ਜਵਾਂ ਹੋਨਾ ਹੀ ਥਾ।

ਅਪਨੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਕੇ ਲੀਏ ਜੋ ਰਾਸਤਾ ਮੈਨੇ ਚੁਨਾ,
ਉਸ ਪੇ ਰੋਸ਼ਨ ਤੇਰੇ ਕਦਮੋਂ ਕਾ ਨਿਸ਼ਾ ਹੋਨਾ ਹੀ ਥਾ।

ਨਕਸ਼ ਹੋ ਕਰ ਰਹਿ ਗਈ ਵੇ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਜਿਹਨ ਪਰ,
ਯੇ ਵੇ ਲਮਹਾ ਥਾ ਜੋ ਆਖਿਰ ਜਾਵਿਦਾ² ਹੋਨਾ ਹੀ ਥਾ।

ਹੈ ਪਸੇ-ਨਜ਼ਮੇ-ਅਨਾਸਰ³ ਕੋਈ ਪੌਸ਼ੀਦਾ⁴ ਜ਼ਰੂਰ,
ਬਾਗ਼ ਹੈ ਦੁਨੀਆ ਅਗਰ ਤੋਂ ਬਾਗ਼ਬਾਂ ਹੋਨਾ ਹੀ ਥਾ।

ਦੇਖ ਕਰ ਵੇ ਹੁਸਨ ਹਮ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਿ ਪਾਏ ਕਿ ਵਾਹ,
ਔਰ ਉਸ ਕੇ ਬਾਦ ਦਿਲ ਕੋ ਬੇਜ਼ਬਾਂ ਹੋਨਾ ਹੀ ਥਾ।

ਥਾ ਕਹਾਂ ਇਤਨਾ ਅਹਿਮ ਵੇ ਦੀਦ ਕਾ ਲਮਹਾ ਮੇਰਾ,
ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਕੋ ਭੀ ਤੋਂ ਜ਼ੇਬੇ-ਦਾਸਤਾਂ⁵ ਹੋਨਾ ਹੀ ਥਾ।

ਨਾਮੁਨਾਸਿਬ ਹੀ ਸਹੀ ਮੇਰਾ ਬਹਿਕ ਜਾਨਾ ਮਗਰ,
ਦੇਖ ਕਰ ਉਸ ਕੋ ਨਸ਼ਾ ਕੁਛ ਤੋਂ ਮੀਆਂ ਹੋਨਾ ਹੀ ਥਾ।

ਮੁਝ ਸੇ ਗਰ ਰੂਠੇ ਹੁਏ ਰਹਿਤੇ ਭੀ ਤੋਂ ਵੇ ਕਬ ਤਲਕ,
ਏਕ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਨ ਕੋ ਮੁਝ ਪੇ ਮਿਹਰਬਾਂ ਹੋਨਾ ਹੀ ਥਾ।

1. ਜ਼ਾਹਿਰ 2. ਸਦੀਵੀ 3. ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣ ਪਿੱਛੇ 4.
ਛੁਪਿਆ ਹੋਇਆ 5. ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ

ਜਹਾਂ ਮੇਂ ਡੂਬਤੇ ਸੂਰਜ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕੌਨ ਕਰਤਾ ਹੈ।
ਕਿਸੀ ਕੇ ਸਾਥ ਮਰਨੇ ਕਾ ਇਰਾਦਾ ਕੌਨ ਕਰਤਾ ਹੈ।

ਹੈ ਦਿਲ ਮੇਂ ਔਰ ਕੁਛ ਲੇਕਿਨ ਜ਼ਬਾ ਕੁਛ ਔਰ ਕਹਿਤੀ ਹੈ,
ਹੋ ਐਸਾ ਗਰ ਤੋ ਦੁਨੀਆ ਮੇਂ ਭਰੋਸਾ ਕੌਨ ਕਰਤਾ ਹੈ।

ਹੋ ਰਿਸ਼ਤਾ ਗਰ ਮੁਹੱਬਤ ਕਾ ਤੋ ਫਿਰ ਸ਼ਿਕਵਾ ਭੀ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ,
ਕਿ ਬੇਗਾਨੇਂ ਸੇ ਆਖਿਰਕਾਰ ਸ਼ਿਕਵਾ ਕੌਨ ਕਰਤਾ ਹੈ।

ਜੋ ਰੋਨਾ ਹੋ ਤੋ ਐ ਦਿਲ! ਸ਼ਬਾ ਕੀ ਤਨਹਾਈ ਮੇਂ ਜਾ ਕੇ ਰੋ,
ਕਿ ਸਬ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਅਪਨਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਕੌਨ ਕਰਤਾ ਹੈ।

ਤੁਝੇ ਖੁਦ ਹੀ ਮਿਟਾਨੇ ਹੋਂਗੇ ਅਪਨੇ ਦਿਲ ਕੇ ਅੰਧੇਰੇ,
ਕਿ ਅਬ ਗ਼ੈਰੋਂ ਕੇ ਘਰ ਜਾ ਕਰ ਉਜਾਲਾ ਕੌਨ ਕਰਤਾ ਹੈ।

ਕਿਸੀ ਕੇ ਸਰ ਸੇ ਪਾਨੀ ਕੋ ਗੁਜ਼ਰਤਾ ਦੇਖਤੇ ਜਾਨਾ,
ਕਿ ਯੇ ਮੰਜ਼ਰ² ਹੈ ਵੇ ਜਿਸ ਕਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਕੌਨ ਕਰਤਾ ਹੈ।

ਨਾ ਪੂਛੋ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੂਬਾ ਸਿਤਾਰਾ ਮੇਰੀ ਕਿਸਮਤ ਕਾ,
ਕਿ ਅਪਨੇ ਜੁਰਮ ਕਾ ਦੁਨੀਆ ਮੇਂ ਚਰਚਾ ਕੌਨ ਕਰਤਾ ਹੈ।

ਨਾ ਜਾਨੇ ਕਿਆ ਗਿਲਾ ਉਸ ਕੋ ਹੈ ਕਿਆ ਮੁਝ ਕੋ ਮਗਰ ਐ ਦਿਲ!
ਜ਼ਰਾ ਦੇਖੋਂ ਤੋ ਪਹਿਲੇ ਆਜ ਸ਼ਿਕਵਾ ਕੌਨ ਕਰਤਾ ਹੈ।

ਮੁਝ ਕੋ ਤਕਦੀਰ ਅਗਰ ਅਪਨੀ ਬਨਾਨੀ ਆਤੀ।
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇਰੀ ਹਰ ਇਕ ਬਾਤ ਨਿਭਾਨੀ ਆਤੀ।

ਮੇਰੇ ਗ਼ਮ ਹੈਂ ਯੇ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਹਨ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦੀ ਬੱਚੇ,
ਇਨ ਕੇ ਹੋਤੇ ਹੁਏ ਕਿਆ ਬਾਤ ਬਨਾਨੀ ਆਤੀ।

ਦਿਲ ਬਹਿਲ ਜਾਤਾ ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ ਭੀ ਸਰੇ-ਸ਼ਾਮ ਅਲਮ¹,
ਤੁਮ ਕੋ ਭੀ ਯਾਦ ਜੋ ਪਰੀਓਂ ਕੀ ਕਹਾਨੀ ਆਤੀ।

ਵਕਤ ਨੇ ਛੀਨ ਲੀਆ ਮੁਝ ਸੇ ਲੜਕਪਨ ਮੇਰਾ,
ਵਰਨਾ ਮੁਮਕਿਨ ਥਾ ਉਮੰਗੋਂ ਪੇ ਜਵਾਨੀ ਆਤੀ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਾਖ² ਤੇਰੀ ਹਮ ਭੀ ਤੋ ਰਖ ਸਕਤੇ ਥੇ,
ਅਪਨੀ ਹਰ ਟੀਸ ਅਗਰ ਦਿਲ ਕੋ ਛੁਪਾਨੀ ਆਤੀ।

ਚੈਨ ਮਿਲ ਜਾਤਾ ਜ਼ਰਾ ਜ਼ਿਹਨੇ-ਪਰੇਸ਼ਾਂ ਕੋ ਅਗਰ,
ਮੁਝ ਕੋ ਭੀ ਰਾਹ ਕੋਈ ਔਰ ਬਨਾਨੀ ਆਤੀ।

1. ਗ਼ਮ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਵਿਚ 2. ਇੱਜ਼ਤ

ਐ ਦਿਲੇ ਵੀਰਾਂ ਤੇਰੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਪਰ ਰੋਤੇ ਰਹੇ।
ਜਿਸ ਪੇ ਤਕੀਆ¹ ਥਾ ਉਸੀ ਤਕਰਾਰ ਪਰ ਰੋਤੇ ਰਹੇ।

ਏਕ ਤੋ ਰੋਤੇ ਰਹੇ ਹਮ ਹਸਰਤੇ-ਦੀਦਾਰ ਮੇਂ,
ਔਰ ਫਿਰ ਹਮ ਹਾਸਿਲੇ-ਦੀਦਾਰ ਪਰ ਰੋਤੇ ਰਹੇ।

ਯਾ ਤੋ ਹਮ ਰੋਤੇ ਰਹੇ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਰੋਤਾ ਦੇਖ ਕਰ,
ਯਾ ਹਮ ਅਪਨੇ ਦਿਲ ਕੇ ਹਾਲੇ-ਜ਼ਾਰ² ਪਾਰ ਰੋਤੇ ਰਹੇ।

ਵੋ ਹਮੇ ਇਤਨਾ ਨਾ ਕਹਿ ਪਾਏ ਕਿ ਯੂੰ ਰੋਤੇ ਨਹੀਂ,
ਔਰ ਹਮ ਅਪਨੇ ਉਸੀ ਗਮਖ਼ਾਰ ਪਰ ਰੋਤੇ ਰਹੇ।

ਜਬ ਤਲਕ ਹਮ ਬੇਖ਼ਬਰ ਥੇ ਦਿਲ ਕੋ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚੈਨ ਥਾ,
ਬਾਖ਼ਬਰ ਹੋ ਕਰ ਦਿਲੇ-ਬੀਮਾਰ ਪਰ ਰੋਤੇ ਰਹੇ।

ਕੋਈ ਭੀ ਦੁਨੀਆ ਮੇਂ ਸਚ ਹੈ ਬੇਸਬਬ ਰੋਤਾ ਨਹੀਂ,
ਕਾਸ਼! ਪੂਛੋ ਕਿਉਂ ਦਿਲੇ-ਬੇਜ਼ਾਰ³ ਪਰ ਰੋਤੇ ਰਹੇ।

1. ਸਿਰਾਣਾ 2. ਦੁਖੀ ਹਾਲਤ 3. ਉਖੜਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿਲ

♦♦

ਕਿਸੀ ਕਾ ਦਿਲ ਅਗਰ ਬਦਲੇ, ਚਲਨ ਬਦਲੇ, ਨਜ਼ਰ ਬਦਲੇ।
ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਇਹਸਾਸ ਮੇਰਾ ਆਜ ਉਸ ਕੋ ਦੇਖ ਕਰ ਬਦਲੇ।

ਇਲਾਜੇ-ਗਮ ਬਦਲਨਾ ਮੈਂ ਅਗਰ ਚਾਹੂੰ ਤੋਂ ਖੁਦ ਬਦਲੂੰ,
ਮਰੀਜ਼ ਅਪਨਾ ਅਗਰ ਚਾਹੇ ਤੋਂ ਜਾਕਰ ਚਾਰਾਗਰ¹ ਬਦਲੇ।

ਭਟਕ ਜਾਏ ਨਾ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਯੇ ਖੌਫ਼ ਹੈ ਮੁਝ ਕੋ,
ਬਦਲਨਾ ਹੈ ਜ਼ਮਾਨੇ ਕੋ ਅਗਰ ਤੋਂ ਸੋਚ ਕਰ ਬਦਲੇ।

ਨਈ ਦੁਨੀਆ ਹੈ ਅਬ ਅਪਨਾ ਬਦਲ ਕਰ ਜਾਵੀਆ² ਦੇਖੋ,
ਇਸੀ ਸੇ ਆਪ ਕਾ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਮਕਸੂਦੇ³-ਨਜ਼ਰ ਬਦਲੇ।

ਬਨਾ ਕਰਕੇ ਨਯਾ ਇਕ ਦਾਇਰਾ ਮਰਕਜ਼⁴ ਬਦਲ ਛਾਲੋ,
ਕਿ ਜੋ ਮਹਿਵਰ⁵ ਪੁਰਾਨਾ ਹੈ ਵੇ ਕੁਛ ਅਪਨਾ ਅਸਰ ਬਦਲੇ।

ਬਦਲ ਕਰ ਅਬ ਦੁਆ ਭੀ ਆਜ ਹਮ ਕੋ ਦੇਖ ਲੇਨੇ ਦੋ,
ਖੁਦਾਏ ਪਾਕ ਕੀ ਰਹਿਮਤ ਕਾ ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਛ ਅਸਰ ਬਦਲੇ।

1. ਵੈਦ 2. ਦਿਸ਼ਟੀਕੋਣ 3. ਮਕਸਦ 4. ਕੇਂਦਰ 5. ਮਰਕਜ਼

ਤਕਾਜ਼ਾ ਉਮਰ ਕਾ ਭੀ ਹੈ ਜੋ ਅਬ ਹਾਲਾਤ ਕਾ ਡਰ ਹੈ।
ਵਗਰਨਾ ਹਮ ਭੀ ਕਹਿਤੇ ਥੇ ਕਭੀ ਕਿਸ ਬਾਤ ਕਾ ਡਰ ਹੈ।

ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਹੀਂ ਮੁੜ ਕੋ ਤੁਝੇ ਯੇ ਬਾਤ ਸਮਝਾਨੀ,
ਮਗਰ ਇਸ ਵਕਤ ਮੁੜ ਕੋ ਬਸ ਤੇਰੀ ਔਕਾਤ ਕਾ ਡਰ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਨੇ ਕੁਛ ਉੱਮੀਦੋਂ ਕਿਸੀ ਸੇ ਬਾਧ ਰੱਖੀ ਹੈਂ,
ਉਨੀਂ ਕੀ ਹੀ ਬਦੌਲਤ ਯੇ ਮੇਰਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਕਾ ਡਰ ਹੈ।

ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਆਪ ਕੋ ਭੀ ਤੋਂ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਤਾ ਹੂੰ,
ਕਿ ਮੁੜ ਕੋ ਆਜ ਕਲ ਖੁਦ ਅਪਨੇ ਹੀ ਜਜ਼ਬਾਤ ਕਾ ਡਰ ਹੈ।

ਯੇ ਜੀਨਾ ਭੀ ਮੁਸਲਸਲ¹ ਏਕ ਉਲਝਨ ਬਨ ਗਿਆ ਆਖਿਰ,
ਕਭੀ ਇਸ ਬਾਤ ਕਾ ਖਦਸ਼ਾ, ਕਭੀ ਉਸ ਬਾਤ ਕਾ ਡਰ ਹੈ।

ਸਭੀ ਕੋ ਖੌਫ਼ ਹੈ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਆਜ ਕਲ ਲੇਕਿਨ,
ਕੋਈ ਐਸਾ ਭੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕੋ ਖੁਦਾ ਕੀ ਜਾਤ ਕਾ ਡਰ ਹੈ।

1. ਲਗਾਤਾਰ

ਬੀਤੇ ਕੁਛ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੇ ਦਿਨ।
ਰਾਤੋਂ ਕਿਸੀ ਕੀ ਹੋ ਗਈ ਮੇਰੀ, ਕਿਸੀ ਕੇ ਦਿਨ।

ਯੇ ਭੀ ਅਜੀਬ ਥਾ ਕਿ ਸਕੂਂ ਉਨ ਦਿਨੋਂ ਲੁਟਾ,
ਲਗਤੇ ਥੇ ਜੋ ਮੁਝੇ ਮੇਰੀ ਆਸ਼ੂਦਗੀ¹ ਕੇ ਦਿਨ।

ਮਾਜ਼ੀ² ਮੇਂ ਝਾਂਕਨਾ ਭੀ ਮੁਝੇ ਨਾਗਵਾਰ ਹੈ,
ਗੁਜ਼ਰੇ ਹੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੇ ਦਿਨ।

ਰਿਸ਼ਤੋਂ ਕੇ ਜਾਲ ਮੇਂ ਹੀ ਉਲਝਤਾ ਗਿਆ ਹੂੰ ਮੈਂ,
ਛੀਨੇ ਗਏ ਹੈਂ ਜਬ ਸੇ ਮੇਰੀ ਬੇਖੁਦੀ ਕੇ ਦਿਨ।

ਲਗਤੀ ਹੈ ਖੌਫਨਾਕ ਹਕੀਕਤ ਅਬ ਇਸ ਕਦਰ,
ਖਵਾਬੋਂ ਮੇਂ ਢੂੰਡਤਾ ਹੂੰ ਮੈਂ ਅਪਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕੇ ਦਿਨ।

ਦਿਲ ਮੇਂ ਯੇ ਆਸ ਲੇਕਰ ਅਭੀ ਜੀ ਰਹਾ ਹੂੰ ਮੈਂ,
ਲੌਟੇਂਗੇ ਏਕ ਦਿਨ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਭੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕੇ ਦਿਨ।

1. ਚੈਨ, ਆਰਾਮ 2. ਅਤੀਤ

ਵੇ ਸਮਝੇ ਬੇਵਫਾ ਹਮ ਕੋ ਹਮ ਉਨ ਕੋ ਬੇਵਫਾ ਸਮਝੇ।
ਅਬ ਅਕਸਰ ਜੀ ਮੇਂ ਆਤਾ ਹੈ ਯੇ ਹਮ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਕਿਆ ਸਮਝੇ।

ਬੜੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਦਿਲ ਸੇ ਬੇ ਰਹੇ ਹਮ ਦੂਰ ਜਬ ਦੋਨੋਂ,
ਵੇ ਦੂਰੀ ਮਿਟ ਗਈ ਜਬ ਤੋ ਦਿਲੋਂ ਕਾ ਫਾਸਲਾ ਸਮਝੇ।

ਵਹੀ ਹੈ ਬਦਗੁਮਾਨੀ ਗੋ ਬਹੁਤ ਸੀ ਹੋ ਚੁਕੀ ਬਾਤੇਂ,
ਮਜ਼ਾ ਤਬ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਕੁਛ ਨਾ ਬੋਲੇ, ਦੂਸਰਾ ਸਮਝੇ।

ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਮੇਂ ਯੇ ਖਦਸ਼ਾ ਕਸਮਸਾਤਾ¹ ਹੈ ਅਭੀ ਤਕ ਭੀ,
ਖੁਦਾ ਜਾਨੇ ਵੇ ਮੇਰੀ ਬਾਤ ਸਮਝੇ ਭੀ ਤੋ ਕਿਆ ਸਮਝੇ।

ਬਹੁਤ ਆਸਾਨ ਹੋ ਜਾਏ ਮੇਰਾ ਜੀਨਾ ਭੀ ਉਸ ਕਾ ਭੀ,
ਅਗਰ ਉਸ ਕਾ ਗਿਲਾ ਮੈਂ ਔਰ ਵੇ ਮੇਰਾ ਗਿਲਾ ਸਮਝੇ।

ਨਾ ਜਾਨੇ ਕਿਆ ਕਹਾ ਹਮ ਨੇ ਨਾ ਜਾਨੇ ਕਿਆ ਸੁਨਾ ਹਮ ਨੇ,
ਨਾ ਜਾਨੇ ਹਮ ਨੇ ਕਿਆ ਸਮਝਾ ਨਾ ਜਾਨੇ ਆਪ ਕਿਆ ਸਮਝੇ।

ਸਮਝਤਾ ਹੈ ਵਹੀ ਲਗਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕੋ ਚੋਟ ਐ ਹਮਦਮ!
ਕਿਸੀ ਕੇ ਦਰਦ ਕੋ ਗਰ ਦੂਸਰਾ ਸਮਝੇ ਤੋ ਕਿਆ ਸਮਝੇ।

1. ਉਸਲਵੱਟੇ ਲੈਣਾ

ਮਰ ਭੀ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਪੁਰਾਨੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ।
ਗਰ ਨਾ ਆਤੇ ਹੋਂ ਬਨਾ ਕਰ ਕੇ ਨਿਭਾਨੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ।

ਬਨ ਤੋ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਕਈ ਬਾਰ ਫਕਤਾ ਪਲ ਭਰ ਮੇਂ,
ਪਰ ਨਹੀਂ ਆਤੇ ਹੈਂ ਬਰਸੇਂ ਮੇਂ ਬੜਾਨੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ।

ਆਜ ਉਸ ਟੂਟੇ ਹੁਏ ਦਿਲ ਕਾ ਸਹਾਰਾ ਲੇਕਰ,
ਕੋਈ ਜਾਏ ਭੀ ਕਹਾਂ ਆਜ ਬਨਾਨੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ।

ਲੋਗ ਐਸੇ ਭੀ ਤੋ ਰਹਿਤੇ ਹੈਂ ਇਸੀ ਦੁਨੀਆ ਮੇਂ,
ਜੋ ਬਨਾ ਲੇਤੇ ਹੈਂ ਰਿਸ਼ਤੇ ਕੇ ਬਹਾਨੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ।

ਰਹਿਨੁਮਾ ਐਸਾ ਕੋਈ ਢੂੰਡ ਰਹਾ ਹੂੰ ਕਬ ਸੇ,
ਜਿਸ ਕੋ ਆਤੇ ਹੋਂ ਗੰਵਾ ਕਰਕੇ ਬਨਾਨੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ।

ਇਸ਼ਤਿਹਾਰੋਂ ਕੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਮੇਂ ਨਿਰਾਲੀ ਹੈ ਯੇ ਬਾਤ,
ਜਾਇਆ ਕਰਤੇ ਥੇ ਕਭੀ ਲੋਗ ਭੀ ਲਾਨੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ।

ਮੇਰੇ ਖਵਾਬੋਂ ਕਾ ਹਕੀਕਤ ਸੇ ਭਲਾ ਕਿਆ ਰਿਸ਼ਤਾ,
ਮੈਨੇ ਖਵਾਬੋਂ ਹੀ ਮੇਂ ਦੇਖੇ ਹੈ ਸੁਹਾਨੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ।

ਕੌਨ ਦੁਨੀਆ ਮੇਂ ਬਰਾ ਹੈ ਔਰ ਅੱਛਾ ਕੌਨ ਹੈ।
ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਕਾ ਕਰੇ ਦੁਨੀਆ ਮੇਂ ਐਸਾ ਕੌਨ ਹੈ।

ਏਕ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਥੀ ਫਿਰ ਤੂਫ਼ਾਂ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਨੇ ਕੇ ਬਾਦ,
ਜਾਨਤੀ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੌਜੇ¹ ਕਿ ਡੂਬਾ ਕੌਨ ਹੈ।

ਹੈ ਮੁਕੰਮਲ ਹਰ ਵਜੂਦ ਅਪਨੇ ਮੇਂ ਜੈਸਾ ਭੀ ਹੈ ਵੇ,
ਯੇ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਅਗਰ ਤੋ ਫਿਰ ਅਧੂਰਾ ਕੌਨ ਹੈ।

ਹੈ ਮੇਰੀ ਹਰ ਇਕ ਖਵਾਹਿਸ਼ ਗਰ ਮੇਰੇ ਗ਼ਮ ਕਾ ਸਬਬ,
ਤੋ ਮੈਂ ਖਵਾਹਿਸ਼ ਕੇ ਬਿਨਾ ਕਿਆ ਹੂੰ ਯਾ ਮੇਰਾ ਕੌਨ ਹੈ।

ਥੋੜ੍ਹਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਮਰਤਾ ਰਹਾ ਹੂੰ ਆਜ ਤਕ,
ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਮੇਂ ਖੁਦ ਅਪਨੇ ਕੌ ਰੋਤਾ ਕੌਨ ਹੈ।

ਵੇ ਹਮਾਰੀ ਖੁਦ-ਫ਼ਰੇਬੀ² ਭੀ ਹਸੀਂ ਥੀ ਕਿਸ ਕਦਰ,
ਉਨ ਸੇ ਹਮ ਕਹਿਤੇ ਥੇ ਪਹਿਲੇ-ਤੁਮ ਸੇ ਅੱਛਾ ਕੌਨ ਹੈ।

1. ਲਹਿਰਾਂ 2. ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣਾ

ਹੋ ਨਾ ਹੋ ਦਿਲ ਕੋ ਹੈ ਮੇਰੇ ਕੋਈ ਖਦਸ਼ਾ ਦੂਰ ਕਾ।
ਵਰਨਾ ਕਿਉਂ ਲਗਤਾ ਕਰੀਬ ਆਤਾ ਅੰਧੇਰਾ ਦੂਰ ਕਾ।

ਸ਼ਿੰਦਤੇ-ਇਹਸਾਸ ਕਮ ਹੋਤੀ ਗਈ ਮੇਰੀ ਕਿ ਅਬ,
ਹੈ ਗਮੇ-ਜਾਨਾ ਸੇ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਕਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਦੂਰ ਕਾ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੇ ਹੁਸਨ ਕੋ ਹਮਨੇ ਭੀ ਦੇਖਾ ਥਾ ਕਭੀ,
ਥਾ ਬੜਾ ਦਿਲਕਸ਼ ਮਗਰ ਵੋ ਥਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦੂਰ ਕਾ।

ਗਮ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਮੇਂ ਹੈ ਜੈਸੇ ਰਾਤ ਮੇਂ ਰੌਸ਼ਨ ਚਰਾਗ਼,
ਜੈਸੇ ਜੁਗਨੂੰ ਕੀ ਚਮਕ, ਜੈਸੇ ਸਿਤਾਰਾ ਦੂਰ ਕਾ।

ਕਿਆ ਕਰੂੰ ਕਿਆ ਨਾ ਕਰੂੰ, ਮੈਂ ਆਜ ਫਿਰ ਉਲਝਨ ਮੇਂ ਹੂੰ,
ਫਿਰ ਇਸ਼ਾਰੇਂ ਸੇ ਬੁਲਾਤਾ ਹੈ ਕਿਨਾਰਾ ਦੂਰਾ ਕਾ।

ਸੂਰਤੇ-ਅਹਿਵਾਲ¹ ਦੇਖੇਂ ਆਜ ਬਨਤੀ ਹੈ ਤੋ ਕਿਆ,
ਆਜ ਉਸਨੇ ਭੀ ਤੋ ਪਹਿਲੀ ਬਾਰ ਸੋਚਾ ਦੂਰ ਕਾ।

ਅਬ ਹਕੀਕਤ ਕੋ ਜ਼ਰਾ ਸਾ ਪਾਸ ਆਕਰ ਦੇਖੀਏ,
ਹੈ ਬਰਾਬਰ ਆਪ ਕਾ ਦੇਖਾ ਨਾ ਦੇਖਾ ਦੂਰ ਕਾ।

1. ਹੁਣ ਦੀ ਹਾਲਤ, ਵਰਤਮਾਨ ਦੀ ਸੂਰਤ

♦♦

ਉਸ ਕੋ ਮੇਰਾ ਤੋ ਮੁਝੇ ਉਸਕਾ ਸਹਾਰਾ ਨਾ ਮਿਲਾ।
ਲੋਗ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਸਿਤਾਰੇ ਸੇ ਸਿਤਾਰਾ ਨਾ ਮਿਲਾ।

ਯੇ ਭੀ ਗ਼ਮ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਗ਼ਮ ਕੋ ਸਮਝਨੇ ਵਾਲਾ,
ਕੋਈ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ ਤਕਦੀਰ ਕਾ ਮਾਰਾ ਨਾ ਮਿਲਾ।

ਐਸ਼ੋ-ਆਰਾਮ ਕੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਮਿਲੀ ਯੂੰ ਤੋ ਮੁਝੇ,
ਕੈਸੇ ਲੇਕਿਨ ਮੇਂ ਜੀਉਂ ਇਸ ਕਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਨਾ ਮਿਲਾ।

ਕਿਆ ਕਰੂੰ ਆਜ ਕਿ ਤਕਦੀਰ ਹੈ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ,
ਮੁਝ ਕੋ ਤੂਫ਼ਾਨ ਨਾ ਮਿਲਾ, ਉਸ ਕੋ ਕਿਨਾਰਾ ਨਾ ਮਿਲਾ।

ਚਾਹੀਏ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ ਭੀ ਤੋ ਜੀਨੇ ਕਿ ਲੀਏ,
ਮੁਝ ਕੋ ਲੇਕਿਨ ਕੋਈ ਹੀਲਾ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਾ ਮਿਲਾ।

♦♦

ਕਿਸੇ ਹੈ ਕਿਤਨਾ ਕਿਸੀ ਕਾ ਖਿਆਲ ਮਤ ਪੂਛੋ।
ਹੁਆ ਹੈ ਕੈਸੇ ਕੋਈ ਪਾਇਮਾਲ¹ ਮਤ ਪੂਛੋ।

ਸਮਝ ਸਕੋ ਤੋ ਬੜੀ ਬਾਤ ਹੈ ਮਗਰ ਹਮਦਮ,
ਹੁਆ ਹੈ ਕਿਉਂ ਮੇਰਾ ਜੀਨਾ ਮੁਹਾਲ ਮਤ ਪੂਛੋ।

ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਆਪ ਸੇ ਘਬਰਾ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ ਹੋਤਾ,
ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰਹ ਸੇ ਬਚਾ ਬਾਲ ਬਾਲ ਮਤ ਪੂਛੋ।

ਗਰ ਅਪਨੀ ਜਾਤ ਸੇ ਬਾਹਰ ਅਹਿਮ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਭੀ,
ਤੋ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਾ ਹੁਆ ਕਿਉਂ ਜਵਾਲ² ਮਤ ਪੂਛੋ।

ਨਜ਼ਰ ਸੇ ਦੂਰ ਹੁਆ ਜੋ ਵੇ ਦਿਲ ਸੇ ਦੂਰ ਹੁਆ,
ਯੇ ਸਚ ਹੈ ਗਰ ਤੋ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਕਾ ਹਾਲ ਮਤ ਪੂਛੋ।

ਬ-ਗੌਰ³ ਦੇਖੋ ਤੁਮ ਅਪਨੀ ਨਜ਼ਰ ਸੇ ਯੇ ਦੁਨੀਆ,
ਹੈਂ ਆਜ ਕਿਆ ਮੇਰੇ ਅਪਨੇ ਖਿਆਲ ਮਤ ਪੂਛੋ।

1. ਹਰਨਾ 2. ਗਿਰਾਵਟ 3. ਗੌਰ ਨਾਲ

ਲਗਾ ਕਰ ਆਗ ਖੁਦ ਹੀ ਅਪਨੇ ਅਰਮਾਨੋਂ ਕੀ ਬਸਤੀ ਮੇਂ।
ਨਾ ਜਾਨੇ ਕਿਉਂ ਚਲਾ ਆਇਆ ਹੂੰ ਬੇਗਾਨੋਂ ਕੀ ਬਸਤੀ ਮੇਂ।

ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਜਨਬੀ ਹੂੰ ਇਸ ਪਰੀ-ਖਾਨੋਂ ਕੀ ਬਸਤੀ ਮੇਂ।
ਮੈਂ ਲੇ ਕਰ ਆ ਗਿਆ ਆਹੋ ਕੋ ਮੁਸਕਾਨੋਂ ਕੀ ਬਸਤੀ ਮੇਂ।

ਮੇਰੀ ਬੇਜ਼ਾਰੀ-ਏ-ਦਿਲ¹ ਮੁਝ ਕੋ ਅਬ ਜੀਨੇ ਨਹੀਂ ਦੇਤੀ,
ਗੋ ਮੈਂ ਰਹਿਤਾ ਹੂੰ ਅਬ ਅਪਨੇ ਨਿਗਾਹਬਾਨੋਂ ਕੀ ਬਸਤੀ ਮੇਂ।

ਨਾ ਛੋੜੋ ਅਪਨੇ ਵੀਰਾਨੇ ਕੋ ਐ ਦਿਲ ਹਮ ਨਾ ਕਹਿਤੇ ਥੇ,
ਫਕੀਰੋਂ ਕਾ ਭਲਾ ਕਿਆ ਕਾਮ ਸੁਲਤਾਨੋਂ ਕੀ ਬਸਤੀ ਮੇਂ।

ਜ਼ਰਾ ਠਹਿਰੋ ਮੁਸਾਫਿਰ ਹੈਂ ਚਲੇ ਜਾਏਗੇ ਹਮ ਆਖਿਰ,
ਲਗਾਨੇ ਆਏਂ ਹੈਂ ਇਕ ਪੇੜ ਅਨਜਾਨੋਂ ਕੀ ਬਸਤੀ ਮੇਂ।

ਮੁਝੇ ਜੰਗਲ ਕੇ ਵੀਰਾਨੋਂ ਕੇ ਬਾਸੀ ਯਾਦ ਆਤੇ ਹੈਂ,
ਭਟਕ ਕਰ ਆ ਗਿਆ ਹੂੰ ਜਬ ਸੇ ਇਨਸਾਨੋਂ ਕੀ ਬਸਤੀ ਮੇਂ।

ਬੜਾ ਬੇਚੈਨ ਹੈ ਦਿਲ ਲੇ ਚਲੋ ਮੁਝ ਕੋ ਯਹਾਂ ਸੇ ਅਬ,
ਸਿਤਾਰੋਂ ਸੇ ਪਰੇ ਯਾ ਚਾਕ ਦਾਮਾਨੋਂ² ਕੀ ਬਸਤੀ ਮੇਂ।

1. ਦੁਖੀ ਦਿਲ ਦੀ ਹਾਲਤ 2. ਦਾਮਨ ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ

ਖੁਸ਼ੀ ਕੇ ਗੀਤ ਲਿੱਖੂੰ ਯਾ ਫ਼ਸਾਨਾ ਦਰਦ ਕਾ ਲਿੱਖੂੰ।
ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਸੋਚਤਾ ਰਹਿਤਾ ਹੂੰ, ਗਰ ਲਿੱਖੂੰ ਤੋ ਕਿਆ ਲਿੱਖੂੰ।

ਅਗਰ ਤੁਮ ਗੌਰ ਫ਼ਰਮਾਓ ਤੋ ਮੈਂ ਇਕ ਇਲਤਜ਼ਾ¹ ਲਿੱਖੂੰ।
ਕਿ ਤੁਮ ਮੇਰੀ ਖ਼ਤਾ ਲਿੱਖੋ, ਤੋ ਮੈਂ ਉਸ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਲਿੱਖੂੰ।

ਜ਼ਮਾਨੇ ਮੇਂ ਜੋ ਹੋਤਾ ਆ ਰਹਾ ਹੈ ਉਸ ਪੇ ਕਿਆ ਲਿਖਨਾ,
ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਮੇਂ ਯੇ ਆਤਾ ਹੈ ਫ਼ਸਾਨਾ ਅਨ-ਹੁਆ ਲਿੱਖੂੰ।

ਮੇਰੇ ਅਸ਼ਕੋਂ ਨੇ ਜੋ ਤਹਿਰੀਰ ਲਿਖ ਦੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਪਰ,
ਅਬ ਉਸ ਕੇ ਬਾਦ ਮੈਂ ਕੁਛ ਔਰ ਲਿੱਖੂੰ, ਭੀ ਤੋ ਕਿਆ ਲਿੱਖੂੰ।

ਅਭੀ ਤਕ ਜੀ ਰਹਾ ਹੂੰ ਯੇ ਭੀ ਕੋਈ ਕਮ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ,
ਨਾ ਕਿਉਂ ਮੈਂ ਆਜ ਅਪਨੇ ਹੌਸਲੇ ਪਰ ਤਬਸਰਾ ਲਿੱਖੂੰ।

ਗਮੇਂ-ਜਾਨਾ ਪੇ ਲਿੱਖੂੰ ਯਾ ਗਮੇਂ-ਦੌਰਾਂ ਪੇ ਕੁਛ ਲਿੱਖੂੰ,
ਮੈਂ ਉਲਝਨ ਜ਼ਿਹਨ ਕੀ ਯਾ ਫਿਰ ਮੁਕੱਦਰ ਕਾ ਸਿਲਾ ਲਿੱਖੂੰ।

ਅਗਰ ਮੈਂ ਜਾਨਤਾ ਤੋ ਸਿਰਫ਼ ਅਬ ਉਸ ਕੀ ਰਜ਼ਾ ਲਿਖਤਾ,
ਮਗਰ ਅਬ ਜੀ ਮੇਂ ਆਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਸ ਨਾਮੇ-ਖੁਦਾ ਲਿੱਖੂੰ।

ਨਿਜਾਤ² ਉਨ ਕੋ ਮਿਲੀ ਸ਼ਾਇਦ ਜੋ ਆਖਿਰ ਮਰ ਗਏ ਲੇਕਿਨ,
ਜੋ ਮਰ ਮਰ ਕਰ ਜੀਏ ਉਨ ਕਾ ਮੈਂ ਕੈਸੇ ਸਾਨਹਾ³ ਲਿੱਖੂੰ।

ਸਭੀ ਰੰਜੋ-ਅਲਮ ਕਰਤੇ ਰਹੇ ਅਬ ਤਕ ਬਿਆਂ ਲੇਕਿਨ,
ਖੁਦਾ ਤੌਫ਼ੀਕ ਦੇ ਗਰ ਤੋ ਇਲਾਜੇ-ਗਮ ਹੈ ਕਿਆ? ਲਿੱਖੂੰ।

1. ਬੇਨਤੀ 2. ਮੁਕਤੀ 3. ਦੁੱਖੜਾ

ਮੁਝ ਕੋ ਜਾਤਾ ਦੇਖ ਕਰ ਐ ਯਾਰ! ਆਵਾਜ਼ੇਂ ਨਾ ਦੋ।
ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੋਨੀ ਥੀ ਜੋ, ਬੇਕਾਰ ਆਵਾਜ਼ੇਂ ਨਾ ਦੋ।

ਜਿਸ ਕੋ ਆਨਾ ਥਾ ਵੋ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਕੋ ਜਾਨਾ ਥਾ ਗਿਆ,
ਦੇਖ ਕਰ ਯੇ ਸਿਲਸਿਲਾ ਬੇਜ਼ਾਰ ਆਵਾਜ਼ੇਂ ਨਾ ਦੋ।

ਅਬ ਬੁਲਾਨੇ ਸੇ ਭੀ ਕੌਨ ਆਏਗਾ ਵਕਤੇ-ਸ਼ਾਮੇਂ-ਗਮ,
ਕੌਨ ਬਾਕੀ ਹੈ ਯਹਾਂ ਗਮਖ਼ਾਰ, ਆਵਾਜ਼ੇਂ ਨਾ ਦੋ।

ਵੋ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ ਹੋਤਾ ਅਗਰ ਵੋ ਚਾਹਤਾ,
ਹੋ ਕੇ ਯੂੰ ਮਾਯੂਸ ਅਬ ਲਾਚਾਰ, ਆਵਾਜ਼ੇਂ ਨਾ ਦੋ।

ਦਿਲ ਮਿਲੇ ਹੋਂ ਗਰ ਤੋ ਕੁਛ ਕਹਿਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਭੀ ਨਹੀਂ,
ਬਰਮਿਲਾ¹ ਕਹਿਨੇ ਕੋ ਹਾਲੇ-ਜ਼ਾਰ ਆਵਾਜ਼ੇਂ ਨਾ ਦੋ।

ਬਾਤ ਕਹਿਨੇ ਕਾ ਸਲੀਕਾ ਹੋ ਤੋ ਬਨ ਜਾਤੀ ਹੈ ਬਾਤ,
ਬਾਤ ਮਤਲਬ ਕੀ ਕਹੋ, ਬੇਕਾਰ ਆਵਾਜ਼ੇਂ ਨਾ ਦੋ।

1. ਸਾਫ਼ ਕਹਿਣਾ

♦♦

ਵੀਰਾਂ¹ ਮੇਂ ਢੂੰਡਤਾ ਹੈ ਨਕੂਸ਼ੇ-ਬਹਾਰ² ਦਿਲ।
ਕਿਆ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੁਝ ਕੋ ਮੇਰੇ ਬੇਕਰਾਰ ਦਿਲ।

ਕੁਛ ਬਾਤ ਹੋ ਤੋ ਕਹਿ ਦੂ ਮੇਰੇ ਹਮਨਵਾ³ ਤੁਝੇ,
ਯੂੰ ਹੀ ਉਦਾਸ ਉਦਾਸ ਹੈ ਯੇ ਬੇਕਰਾਰ ਦਿਲ।

ਮਾਂਗੋ ਖੁਦਾ ਸੇ ਖੈਰ ਕਿ ਤੁਮ ਖੁਸ਼ਨਸੀਬ ਹੋ,
ਵਰਨਾ ਹੈ ਕਿਸ ਕਾ ਗ਼ਮ ਸੇ ਯਹਾਂ ਮੁਸ਼ਕਬਾਰ⁴ ਦਿਲ।

ਆਮਦ ਨਾ ਹੋਗੀ ਉਸਕੀ ਮਗਰ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਹੈ,
ਬੈਠਾ ਹੈ ਲੇ ਕੇ ਦੀਦਾਏ ਪੁਰ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਦਿਲ।

ਖ਼ਵਾਬੋਂ ਕਾ ਯੇ ਜਹਾਂ ਤੋ ਹਸੀਂਤਰ ਹੈ ਐ ਨਦੀਮ⁵!
ਲੇਕਿਨ ਹੈ ਜ਼ੋਰੇ-ਗਰਦਸ਼ੇ-ਲੀਲੋ-ਨਿਹਾਰ⁶ ਦਿਲ।

ਤੂਫ਼ਾਂ ਕੋ ਢੂੰਡਤਾ ਹੈ ਕਿਨਾਰੋਂ ਕੇ ਆਸ-ਪਾਸ,
ਕਿਤਨਾ ਹੈ ਖੁਦ-ਫ਼ਰੇਬ ਮੇਰਾ ਹੋਸ਼ਿਆਰ ਦਿਲ।

1. ਵੀਰਾਨੀ 2. ਬਹਾਰ ਦੇ ਨਕਸ਼ 3. ਦੋਸਤ 4. ਗ਼ਮ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕੋਤ 5. ਮਿੱਤਰ 6.
ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਗਰਦਿਸ਼

ਲਿਖਾ ਥਾ ਜਿਸ ਪੇ ਵੇ ਪਰਚਾ ਕਹੀਂ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਗਾ।
ਪਤਾ ਅਬ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਾ ਹੀ ਯਹੀਂ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਗਾ।

ਤਸੱਵਰ¹ ਤੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਥਾ ਮੇਰਾ ਲੇਕਿਨ,
ਰਕਮ² ਹੋਨੇ ਸੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਕਹੀਂ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਗਾ।

ਭਟਕਤਾ ਫਿਰ ਰਹਾ ਥਾ ਕੋਈ ਮੰਜ਼ਿਲ ਕੇ ਨਾ ਮਿਲਨੇ ਪਰ,
ਵੇ ਇੱਸਾਰੇ-ਵਫਾਏ³ ਹਮਨਸ਼ੀ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਗਾ।

ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਵਕਤ ਕੀ ਮੌਜੋਂ ਪੇ ਅਕਸਰ ਨਾਚਤਾ ਗਾਤਾ,
ਕਭੀ ਦੇਖਾ ਗਿਆ ਥਾ, ਪਰ ਵਹੀਂ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਗਾ।

ਖਿਆਲੋਂ ਕੀ ਥੀ ਭੀੜ ਇਤਨੀ ਕਿ ਉਲਝਨ ਬੜ ਗਈ ਹੋਗੀ,
ਉਸੀ ਉਲਝਨ ਮੇਂ ਵੇ ਮੇਰਾ ਯਕੀਂ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਗਾ।

ਇਧਰ ਅਹਿਲੇ-ਜ਼ਮੀਂ⁴ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਏ ਲਗਤੇ ਹੈਂ ਅਬ ਮੁੜ ਕੋ,
ਉਧਰ ਕੋਈ ਸਰੇ-ਖੁਲਦੇ-ਬਰੀਂ⁵ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਗਾ।

1. ਕਲਪਨਾ 2. ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 3. ਵਫਾ ਦੇ ਆਸਾਰ
4. ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲਾ 5. ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ

ਯਾਦ ਹੈਂ ਵੋ ਭੀ ਤੋ ਲਮਹੇ ਨਾਚਤੇ ਗਾਤੇ ਹੁਏ।
ਥੇ ਮੇਰੇ ਜਬ ਦਿਲ ਕੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨਾਚਤੇ ਗਾਤੇ ਹੁਏ।

ਹਰ ਖੁਸ਼ੀ ਹਰ ਗ਼ਮ ਭੁਲਾ ਕੇ ਨਾਚਤੇ ਗਾਤੇ ਹੁਏ।
ਆ ਗਏ ਹੈਂ ਦਰ ਪੇ ਤੇਰੇ ਨਾਚਤੇ ਗਾਤੇ ਹੁਏ।

ਲੋਗ ਵੋ ਭੀ ਥੇ ਜੋ ਰੋ ਰੋ ਕਰ ਜੀਏ ਤਾਅਖ਼ਤਤਾਮ¹
ਔਰ ਜੋ ਹੈਂ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੰਸਤੇ ਨਾਚਤੇ ਗਾਤੇ ਹੁਏ।

ਤੁਮ ਭੀ ਨਾਚੋ ਗਾਓ ਕਿ ਯੇ ਆਖ਼ਰੀ ਦਿਨ ਹੈ ਮਿਰਾ,
ਮੇਰਾ ਯੇ ਇਕ ਦਿਨ ਤੋ ਬੀਤੇ ਨਾਚਤੇ ਗਾਤੇ ਹੁਏ।

ਵਕਤ ਸ਼ਾਮੋਂ-ਗ਼ਮ, ਤਖ਼ਈਅਲ ਮੇਰਾ, ਜੀਨੋ ਕੀ ਹਵਸ,
ਯੂੰ ਲਗਾ ਤਾਰੇ ਹੈਂ ਜੈਸੇ ਨਾਚਤੇ ਗਾਤੇ ਹੁਏ।

ਯੇ ਖ਼ੁਦਾ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਲੇ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਪਾਏ ਸਬਾਤ²,
ਬਾਤ ਕਰਤਾ ਹੈ ਕਜ਼ਾ³ ਸੇ ਨਾਚਤੇ ਗਾਤੇ ਹੁਏ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੇ ਇਨ ਘਰੌਂਦੋਂ ਕੋ ਰੇਤੀਲੇ ਵਕਤ ਪਰ,
ਵੋ ਗਿਰਾਏ ਫਿਰ ਬਨਾ ਕੇ ਨਾਚਤੇ ਗਾਤੇ ਹੁਏ।

ਆਖ਼ਰੀ ਲਮਹਾਤ⁴ ਯੇ ਅਪਨੇ ਮੈਂ ਜੀ ਲੂੰ ਤੋ ਚਲੂੰ,
ਦੇਖ ਲੇਨੇ ਦੋ ਯੇ ਬੱਚੇ ਨਾਚਤੇ ਗਾਤੇ ਹੁਏ।

ਕੁਛ ਤੋ ਹੈ ਜੋ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੇ ਹਮਨੇ ਸੀਖਾ ਹੀ ਨਹੀਂ,
ਵਰਨਾ ਅਕਸਰ ਹਮ ਭੀ ਜੀਤੇ ਨਾਚਤੇ ਗਾਤੇ ਹੁਏ।

1. ਅੰਤ ਤੱਕ 2. ਸੰਪੂਰਨਤਾ 3. ਮੌਤ 4. ਪਲ

ਜੇ ਦਿਲ ਮੇਂ ਥਾ ਵੇ ਮੈਨੇ ਕਹਿ ਦੀਆ ਆਗੇ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ।
ਯੇ ਮੇਰੀ ਬੇਖੁਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਮਰਜ਼ੀ।

ਚਲੋ ਹਾਲਾਤ ਸੇ ਹਮ ਆਜ ਸਮਝੋਤਾ ਕਰੇਂ ਦੋਨੋਂ,
ਤੁਮ੍ਹਾਰੀ ਹੀ ਰਹੇ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾ ਹੋ ਕੋਈ ਮੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ।

ਕਹਾ ਥਾ ਜਿਹਨ ਨੇ ਕਿਆ ਔਰ ਦਿਲ ਕਹਿਤਾ ਥਾ ਕਿਆ ਆਖਿਰ,
ਸਮਝ ਆਈ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੇ ਦਿਲ ਕੀ ਜੋ ਭੀ ਥੀ ਮਰਜ਼ੀ।

ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਆਪ ਕੋ ਗ਼ਮ ਹੋ ਕਿ ਹੋ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਲੇਕਿਨ,
ਮੈਂ ਵੈਸੇ ਹੀ ਤੋ ਜੀਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਜੈਸੇ ਹੋ ਮੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ।

ਅਜਬ ਤਰਜ਼ੇ-ਤਗ਼ਾਫ਼ਲ¹ ਹੈ ਕਭੀ ਤੁਮਨੇ ਨਹੀਂ ਪੂਛਾ,
ਤੋ ਆਖਿਰ ਚਾਹਤਾ ਕਿਆ ਹੈ ਬਤਾ ਹੈ ਕਿਆ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ।

ਹੈ ਇਕ ਰਫ਼ਤਾਰ ਕਿ ਜਿਸ ਕੀ ਪਕੜ ਮੇਂ ਆ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਕੋ,
ਕਹਾਂ ਫ਼ੁਰਸਤ ਕਿ ਪੂਛੇਂ ਅਬ, ਹੈ ਕਿਆ ਮੇਰੀ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ।

1. ਨਜ਼ਰ-ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨਾ

♦♦

ਕਹਿਨੇ ਕੋ ਯਹਾ ਸਾਹਿਬੇ-ਈਮਾਨ¹ ਬਹੁਤ ਹੈ।
ਪਰ ਲੋਗ ਸਭੀ ਇਨ ਸੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਬਹੁਤ ਹੈ।

ਕਿਉਂ ਜਾਨੇ ਦੁਖੀ ਆਪ ਸੇ ਰਹਿਤਾ ਹੈ ਮੇਰਾ ਦਿਲ,
ਗੋ ਆਪ ਕੇ ਦਿਲ ਪੇ ਮੇਰੇ ਇਹਸਾਨ ਬਹੁਤ ਹੈ।

ਅਬ ਉਨ ਕੋ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਕੀ ਸਮਝ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਆਤੀ,
ਇਸ ਬਾਤ ਮੇਂ ਵੋ ਆਜ ਭੀ ਅਨਜਾਨ ਬਹੁਤ ਹੈ।

ਅੰਗਾਰ ਸੁਲਗਤੇ ਹੋਂ ਦਬੇ ਰਾਖ ਮੇਂ ਜੈਸੇ,
ਦਿਲ ਮੇਂ ਮੇਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਅਰਮਾਨ ਬਹੁਤ ਹੈ।

ਪਹਿਚਾਨ ਕਿਸੀ ਔਰ ਕੀ ਅਬ ਹੋਗੀ ਹਮੇਂ ਕਿਆ,
ਹਮ ਲੋਗ ਯਹਾ ਖੁਦ ਸੇ ਭੀ ਅਨਜਾਨ ਬਹੁਤ ਹੈ।

ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਕਿ ਮਿਲ ਜਾਏ ਵੋ ਮੰਜ਼ਿਲ ਕਭੀ ਮੁਝ ਕੋ,
ਗੋ ਮੇਰੇ ਭਟਕਨੇ ਕੇ ਭੀ ਇਮਕਾਨ² ਬਹੁਤ ਹੈ।

1. ਈਮਾਨ ਵਾਲੇ 2. ਸੰਭਾਵਨਾ

ਨਾ ਜਾਨੇ ਕਿਉਂ ਇਕ ਉਲਝਨ ਦਿਲ ਮੇਂ ਹਰਦਮ ਪਾਈ ਜਾਤੀ ਹੈ।
ਹਸੀਂ ਹੋਠੋਂ ਪੇ ਆਤੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਲਾਈ ਜਾਤੀ ਹੈ।

ਕਹਾਂ ਇਹਸਾਸ ਹੋਤਾ ਹੈ ਖਿਰਦ¹ ਯੇ ਮੁਝ ਕੋ ਬਤਲਾਏ,
ਮੁਝੇ ਅਲਫ਼ਾਜ਼ ਕੀ ਜੰਜੀਰ ਜਬ ਪਹਿਨਾਈ ਜਾਤੀ ਹੈ।

ਜੀਆ ਕਾਟੋਂ ਮੇਂ ਲੇਕਿਨ ਫੂਲ ਮੁਸਕਾਤਾ ਰਹਾ ਹਰਦਮ,
ਕਿ ਦਿਲ ਕੀ ਟੀਸ ਗ਼ੈਰੋਂ ਕੋ ਕਹਾਂ ਦਿਖਲਾਈ ਜਾਤੀ ਹੈ।

ਖਿਲਾ ਤਨਹਾ ਹੀ ਗੁਲਸ਼ਨ ਮੇਂ ਤੋਂ ਮੁਰਝਾ ਭੀ ਗਿਆ ਤਨਹਾ,
ਮੈਂ ਵੋ ਗੁਲ ਹੂੰ ਜਿਸੇ ਬੇਗਾਨਗੀ ਰਾਸ ਆਈ ਜਾਤੀ ਹੈ।

ਅਰੂਸੇ-ਜ਼ਿੰਦਗੀ² ਤੇਰੀ ਅਜਬ ਤਕਦੀਰ ਹੈ ਕਿਤਨੀ,
ਕਹੀਂ ਠੁਕਰਾਈ ਜਾਤੀ ਹੈ, ਕਹੀਂ ਅਪਨਾਈ ਜਾਤੀ।

1. ਅਕਲ 2. ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਦੁਲਹਨ

ਸਬੋ-ਰੋਜ਼¹ ਅਪਨਾ ਜਲਾਏ ਜਵਾਨੀ।
ਮਗਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਮੇਂ ਨਾ ਆਏ ਜਵਾਨੀ।

ਕਈ ਖਵਾਬ ਦੇਖੇ ਕਈ ਖਵਾਬ ਟੂਟੇ,
ਕਹੂੰ ਹਾਏ ਦੁਨੀਆ ਕਿ ਹਾਏ ਜਵਾਨੀ।

ਹੈਂ ਕਲੀਆਂ ਮੁਕੱਦਰ ਕਿਸੀ ਕਾ ਕਿ ਕਾਟੇ,
ਚਲੀ ਹੈ ਚਮਨ ਮੇਂ ਹਵਾਏ ਜਵਾਨੀ।

ਬੜੀ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਥੀ ਬੜੀ ਬੇਹਿਸੀ ਥੀ,
ਕਿਸੀ ਪਰ ਭੀ ਐਸੀ ਨਾ ਆਏ ਜਵਾਨੀ।

ਮੈਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਰਾਹੇ ਸਫ਼ਰ ਦੇਖਤਾ ਹੂੰ,
ਕਿ ਇਕ ਬਾਰ ਜਾ ਕਰ ਨਾ ਆਏ ਜਵਾਨੀ।

1. ਰਾਤ ਅਤੇ ਦਿਨ

♦♦

ਸੋਇਆ ਹੁਆ ਬਦਨ ਥਾ ਜਿਹਨ ਜਾਗਤਾ ਹੁਆ।
ਐਸੇ ਮੇਂ ਹੀ ਤੋ ਬੁਦ ਸੇ ਮੇਰਾ ਸਾਮਨਾ ਹੁਆ।

ਮੇਰਾ ਤੋ ਜੋ ਹੁਆ ਸੋ ਹੁਆ ਉਸ ਕਾ ਕਿਆ ਹੁਆ।
ਲਗਤਾ ਹੈ ਆਜ ਕਲ ਵੇ ਬੜਾ ਸੋਚਤਾ ਹੁਆ।

ਮੁਸ਼ਕਲ ਮੇਰੀ ਥੀ ਮੇਰਾ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਉਠਾਨਾ,
ਥਾ ਉਸ ਕੇ ਬਾਦ ਮੇਰਾ ਰਸਤਾ ਬਨਾ ਹੁਆ।

ਯੇ ਭੀ ਤੋ ਹੈ ਕਮਾਲ ਤਮਾਸ਼ਾ ਕਿ ਦਿਨ ਕੋ ਭੀ,
ਮੈਂ ਖਵਾਬ ਦੇਖਤਾ ਹੂੰ ਅਬ ਜਾਗਤਾ ਹੁਆ।

ਹਸਰਤ ਹੈ ਯੇ ਮੁਝੇ ਕਿ ਭਟਕਤਾ ਰਹੇ ਕੋਈ,
ਖੋ ਜਾਊਂ ਮੈਂ ਅਗਰ ਤੋ ਮੁਝੇ ਢੂੰਡਤਾ ਹੁਆ।

ਜਾਗੇ ਉਮੰਗ ਦਿਲ ਮੇਂ ਵੋ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਅਬ,
ਜਜ਼ਬਾ ਹਰ ਇਕ ਦਿਲ ਕਾ ਲਗੇ ਨਾਚਤਾ ਹੁਆ।

ਹੋ ਕੇ ਗੁੰਮ ਮੇਲੇ ਮੇਂ ਰਸਤਾ ਢੂੰਡਨਾ ਅੱਛਾ ਲਗਾ।
ਯਾਦ ਕਰਨੇ ਦੋ ਕਿ ਕਿਆ ਦੇਖਾ ਥਾ ਕਿਆ ਅੱਛਾ ਲਗਾ।

ਖਾ ਕੇ ਠੋਕਰ ਰੋ ਪੜਾ, ਰੋ ਕਰ ਉਠਾ, ਉਠ ਕਰ ਚਲਾ,
ਏਕ ਰਾਹੀ ਕਾ ਮੁਝੇ ਯੇ ਹੌਸਲਾ ਅੱਛਾ ਲਗਾ।

ਯੇ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਖਸਾਰਾ ਤੋ ਹੁਆ ਹਮ ਕੋ ਮਗਰ,
ਜੋ ਭੀ ਸੌਦਾ ਹਮ ਸੇ ਮੇਲੇ ਮੇਂ ਹੁਆ ਅੱਛਾ ਲਗਾ।

ਖੂਬ ਥਾ ਜਬ ਡੂਬਨੇ ਵਾਲਾ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਾ,
ਹਾਂ, ਕਿਸੀ ਕੇ ਸਾਥ ਕੋਈ ਡੂਬਤਾ ਅੱਛਾ ਲਗਾ।

ਖੁਦ-ਪ੍ਰਸਤੀ ਕੇ ਸਿਵਾ ਕੁਛ ਭੀ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ ਨਹੀਂ,
ਸਰ ਪੇ ਬਨ ਆਈ ਤੋ ਫਿਰ ਜ਼ਿਕਰੇ-ਖੁਦਾ ਅੱਛਾ ਲਗਾ।

ਮੇਰੀ ਹਰ ਇਕ ਬਾਤ ਪਰ ਥਾ ਇਖਤਿਲਾਫ਼¹ ਉਨ ਕੋ ਮਗਰ,
ਫਿਰ ਭੀ ਉਨ ਸੇ ਗੁਫਤਗੂ ਕਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਅੱਛਾ ਲਗਾ।

ਯੇ ਤਹੀ² ਦਸਤੀ³ ਕਾ 'ਆਲਮ' ਯੇ ਬੁਝਾ ਸਾ ਦਿਲ ਮੇਰਾ,
ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦੂ ਕਿ ਹਰ ਆਇਆ ਗਿਆ ਅੱਛਾ ਲਗਾ।

1. ਅਸਹਿਮਤੀ 2. ਖਾਲੀ 3. ਹੱਥ (ਤਹੀ ਦਸਤੀ-ਗਰੀਬੀ)

ਹਮੇਂ ਹਰ ਮਰਹਲਾ¹ ਜੋ ਥਾ ਨਯਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ।
ਸਮਝਨਾ ਰਾਹ ਪਰ ਹਰ ਨਕਸ਼ੇ-ਪਾ² ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ।

ਤਹੀ-ਦਸਤੀ³ ਮੇਂ ਕਿਆ ਨਫਰਤ ਕੇ ਮਾਈਨੇ ਕਿਆ ਮੁਹੱਬਤ ਕੇ,
ਹਮੇਂ ਜੀਨਾ ਹਰ ਇਕ ਇਹਸਾਸ ਕਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ।

ਹਿਕਾਰਤ⁴ ਕੀ ਨਜ਼ਰ ਸੇ ਦੇਖਨਾ ਆਸਾਂ ਲਗਾ ਮੁਝ ਕੋ,
ਮੁਹੱਬਤ ਕਾ ਵੋ ਥਾ ਜੋ ਰਾਸਤਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ।

ਤੇਰੇ ਹੋਨੇ ਪੇ ਭੀ ਦਿਲ ਨੇ ਥਕਨ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀ ਲੇਕਿਨ,
ਤੇਰੇ ਜਾਨੇ ਪੇ ਭੀ ਜੀਨਾ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ।

ਵੋ ਲਫਜ਼ੋਂ ਮੇਂ ਉਲਝ ਕਰ ਰਹਿ ਗਏ ਮਾਈਨੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝੇ,
ਯੇ ਥਾ ਇਹਸਾਸ ਜੋ ਦਿਲ ਕਾ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ।

ਜ਼ਰਾ ਸੀ ਬਾਤ ਥੀ ਬਿਗੜੀ ਤੋ ਫਿਰ ਜਾਨੇ ਕਹਾਂ ਪਹੁੰਚੀ,
ਸੰਭਲਨਾ ਫਿਰ ਹਮੇਂ ਉਸ ਬਾਤ ਕਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ।

1. ਸਥਿਤੀ 2. ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ 3. ਗਰੀਬੀ 4. ਨਫਰਤ

♦♦

ਯੇ ਭੀ ਹੈ ਮੇਰਾ ਗਮ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਕਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਾ।
ਮੇਰਾ ਵੋ ਹੋ ਕੇ ਭੀ ਤੋ ਮੇਰਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਾ।

ਉਸ ਕੋ ਮੇਰੇ ਮਰਜ਼ ਕੀ ਦਵਾ ਹੀ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੀ,
ਹੈਰਤ ਹੀ ਕਿਆ ਮਰੀਜ਼ ਜੋ ਅੱਛਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਾ।

ਜੋ ਚਾਹਤੇ ਥੇ ਆਪ ਵਹੀ ਚਾਹਤਾ ਥਾ ਮੈਂ,
ਚਾਹਾ ਥਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਭੀ ਵੈਸਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਾ।

ਹਾਲਾਤ ਹੀ ਨੇ ਫੈਸਲੇ ਮੇਰੇ ਲੀਏ ਕੀਏ,
ਮੁਝ ਸੇ ਕੋਈ ਭੀ ਫੈਸਲਾ ਅਪਨਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਾ।

ਮੇਰੇ ਵਜ਼ੂਦ ਸੇ ਉਸੇ ਹੋਨਾ ਹੀ ਥਾ ਅਲਗ,
ਫਿਰ ਕਿਆ ਗਿਲਾ ਕਿ ਵੋ ਕਭੀ ਮੁਝ ਸਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਾ।

ਬਾਕੀ ਰਹਾ ਨਾ ਉਸ ਪੇ ਮੇਰਾ ਇਅਤਮਾਦ¹ ਜਬ,
ਫਿਰ ਮੁਝ ਕੋ ਅਪਨੇ ਦਿਲ ਪੇ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਾ।

1. ਯਕੀਨ

ਮੁਝ ਕੋ ਹੈ ਕਸਮ ਤੇਰੇ ਸਰ ਕੀ, ਹਰ ਬਾਤ ਮੁਝੇ ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ।
ਉਸ ਮੈਖਾਨੇ ਕੀ ਇਸ ਮਹਿਸ਼ਰ¹ ਕੀ, ਹਰ ਬਾਤ ਮੁਝੇ ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ।

ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਮਿਲੇ ਮੁਝ ਕੋ ਸੋ ਕੁਛ ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ,
ਇਹਸਾਸ ਤੋ ਹੈ ਪਰ ਅੰਦਰ ਕੀ, ਹਰ ਬਾਤ ਮੁਝੇ ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ।

ਮਾਨੋ ਕਿ ਨਾ ਮਾਨੋ ਮੁਝ ਕੋ ਖੁਦਾ, ਲੇਕਿਨ ਤਦਬੀਰੋਂ ਮਤ ਪੂਛੋ,
ਕਹਿਤੀ ਹੈ ਯੇ ਮੂਰਤ ਪੱਥਰ ਕੀ, ਹਰ ਬਾਤ ਮੁਝੇ ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ।

ਕਿਆ ਹੈ ਉਸ ਕੇ ਅਪਨੇ ਦਿਲ ਮੇਂ ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਭੀ ਮੁਝ ਕੋ,
ਆਖਿਰ ਹਮਸਾਏ ਕੇ ਘਰ ਕੀ, ਹਰ ਬਾਤ ਮੁਝੇ ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ।

ਕੁਛ ਭੂਲ ਗਿਆ ਕੁਛ ਯਾਦ ਰਹਾ ਲੇਕਿਨ ਹਰ ਬਾਤ ਮੁਕੱਦਸ² ਥੀ,
ਅਫ਼ਸੋਸ ਯੇ ਹੈ ਉਸ ਰਹਿਬਰ ਕੀ, ਹਰ ਬਾਤ ਮੁਝੇ ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ।

ਬਸ ਏਕ ਨਜ਼ਰ ਹੀ ਦੇਖਾ ਥਾ, ਚਿਹਰਾ ਵੇ ਮੁਹਬੱਤ ਕਾ ਲੇਕਿਨ,
ਪੂਛੋ ਨਾ ਕਿ ਅਬ ਉਸ ਮੰਜ਼ਰ³ ਕੀ, ਹਰ ਬਾਤ ਮੁਝੇ ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ।

1. ਦੁਨੀਆਦਾਰੀ 2. ਪਵਿੱਤਰ 3. ਦ੍ਰਿਸ਼

ਵੇ ਫਿਰ ਨਿਕਲੇ ਹੈਂ ਘਰ ਸੇ ਆਜ ਰੁਖ ਪੇ ਡਾਲ ਕਰ ਪਰਦਾ।
ਕਿ ਚਿਹਰਾ ਦੇਖਨਾ ਚਾਹਾ ਥਾ ਪਰ ਆਇਆ ਨਜ਼ਰ ਪਰਦਾ।

ਹਕੀਕਤ ਬੇਲਿਬਾਸੀ ਕੀ ਜੋ ਮੇਰੇ ਸਾਮਨੇ ਆਈ,
ਤੋ ਘਬਰਾ ਕਰ ਮੈਂ ਚਿੱਲਾਇਆ ਕਿ ਲਾਓ ਇਕ ਇਧਰ ਪਰਦਾ।

ਤੇਰੀ ਤਹਿਜੀਬ ਕਾ ਪਰਦਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਕੁਛ ਖਿਆਲੋਂ ਪਰ,
ਕਿ ਸ਼ਬ¹ ਕੇ ਬਾਦ ਹੋ ਜੈਸੇ ਅੰਧੇਰੇ ਪਰ ਸਹਰ² ਪਰਦਾ।

ਬਦਲ ਜਾਤਾ ਹੈ ਜੈਸੇ ਰੰਗ ਦੁਨੀਆ ਕਾ ਅਚਾਨਕ ਹੀ,
ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ ਹਵਾਸ ਕਾ ਜਬ ਮੇਰੇ ਇਹਸਾਸ ਪਰ ਪਰਦਾ।

ਹਰ ਇਕ ਪਰਦਾ ਉਠਾ ਕਰ ਜਬ ਭੀ ਮੈਨੇ ਦੇਖਨਾ ਚਾਹਾ,
ਤੋ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਕੀ ਆਖੋਂ ਪਰ ਮੁਝੇ ਆਇਆ ਨਜ਼ਰ ਪਰਦਾ।

ਪਸੇ-ਪਰਦਾ³ ਹੈ ਕਿਆ ਦੁਨੀਆ ਲਗਾ ਲੇਤੀ ਹੈ ਅੰਦਾਜ਼ੇ,
ਛੁਪਾ ਸਕਤਾ ਨਹੀਂ ਚਿਹਰੇ ਕੋ ਤੇਰਾ ਮੁਖਤਸਰ⁴ ਪਰਦਾ।

ਮੈਂ ਕੁਝ ਬਾਤੋਂ ਪੇ ਕੁਝ ਬਾਤੋਂ ਕਾ ਪਰਦਾ ਡਾਲ ਦੇਤਾ ਹੂੰ,
ਪੜਾ ਰਹਿਨੇ ਦੋ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਮੇਰੇ ਹਾਲ ਪਰ ਪਰਦਾ।

1. ਰਾਤ 2. ਸਵੇਰਾ 3. ਪਰਦੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ 4. ਛੋਟਾ

ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਤਾਰ¹ ਕੋ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰੱਖੇ।
ਯੇ ਦੁਆ ਹੈ ਕਿ ਖੁਦਾ ਪਿਆਰ ਕੋ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰੱਖੇ।

ਪੇੜ ਮਰ ਜਾਏ ਅਗਰ ਏਕ ਤੋ ਮਰ ਜਾਏ, ਮਗਰ,
ਬਾਗਬਾਨ ਹੈ ਤੋ ਵੋ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਕੋ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰੱਖੇ।

ਮੇਰਾ ਈਮਾਨ ਸਲਾਮਤ ਹੀ ਰਹੇਗਾ ਹਮਦਮ,
ਪਰ ਖੁਦਾ ਹੁਸਨੇ-ਦਿਲੇ-ਯਾਰ ਕੋ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰੱਖੇ।

ਯਾ ਗਲਾ ਘੁੰਟ ਦੇ ਇਹਸਾਸ ਕਾ ਆ ਕਰ ਕੋਈ,
ਯਾ ਮੇਰੀ ਸ਼ਿੰਦਤੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੋ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰੱਖੇ।

ਅਜਨਬੀਅਤ ਹੈ ਮੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ ਇਤਨੀ ਕਿ ਕੋਈ,
ਕੈਸੇ ਅਪਨੇ ਦਿਲੇ ਬੀਮਾਰ ਕੋ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰੱਖੇ।

ਹਰ ਖੁਸ਼ੀ ਆਜ ਨਾ ਪੜ ਜਾਏ ਕਹੀਂ ਫੀਕੀ ਸੀ,
ਕੋਈ ਤੋ ਆਜ ਦਿਲੇ ਜ਼ਾਰ ਕੋ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰੱਖੇ।

1. ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ

♦♦

ਬਿਆਂ ਤੋ ਉਸ ਕਾ ਥਾ ਲੇਕਿਨ ਖਿਆਲ ਮੇਰਾ ਥਾ।
ਜੋ ਉਸਨੇ ਪੂਛਾ ਵਹੀ ਤੋ ਸਵਾਲ ਮੇਰਾ ਥਾ।

ਜੋ ਕੋਈ ਬੇਹਿਸੋ-ਬੇਜਾਨ ਸਾ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ,
ਤੋ ਮੁਝ ਕੋ ਯੂੰ ਲਗਾ ਵੋ ਇੰਤਕਾਲ ਮੇਰਾ ਥਾ।

ਯੇ ਕੈਸੇ ਹੋ ਗਿਆ ਸੁਲਝਾਓ ਮੇਰੀ ਉਲਝਨ ਕੋ,
ਅਰੂਜ¹ ਥਾ ਜੋ ਵੋ ਉਸ ਕਾ ਜਵਾਲ² ਮੇਰਾ ਥਾ।

ਸਮਝਤਾ ਗਮ ਕੋਈ ਕੈਸੇ ਮੇਰਾ ਕਿ ਮੈਂ ਖੁਦ ਹੀ,
ਸਮਝ ਸਕਾ ਨਾ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਜੋ ਹਾਲ ਮੇਰਾ ਥਾ।

ਸਵਾਲ ਬਨ ਕੇ ਰਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਰੇ ਆਗੇ,
ਜਵਾਬ ਕੁਛ ਨਾ ਮਿਲਾ ਯੇ ਮਲਾਲ³ ਮੇਰਾ ਥਾ।

ਅਸੀਰੇ-ਪੰਜਾ-ਏ-ਸਦ ਖਵਾਸ਼ਾਤ⁴ ਥਾ ਮੇਰਾ ਦਿਲ,
ਮਗਰ ਯੇ ਕੈਸੇ ਹੁਆ ਯੇ ਕਮਾਲ ਮੇਰਾ ਥਾ।

1. ਬੁਲੰਦੀ 2. ਗਿਰਾਵਟ, ਘਾਟਾ 3. ਅਫ਼ਸੋਸ 4. ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੰਜੇ ਦਾ ਕੈਦੀ

ਬਨ ਬਨ ਕੇ ਬਿਗੜਤੇ ਹੁਏ ਹਾਲਾਤ ਮੁਸੱਲਸਲ¹।
ਕਿਆ ਕਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਸਵਾਲਾਤ ਮੁਸੱਲਸਲ।

ਗੋ ਨੂਰ ਭਰਾ ਦਿਨ ਹੈ ਯੇ, ਦਿਲ ਕੋ ਮੇਰੇ ਫਿਰ ਭੀ,
ਲਗਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੈਸੇ ਹੋ ਵਹੀ ਰਾਤ ਮੁਸੱਲਸਲ।

ਅੱਛਾ ਥਾ ਕਿ ਇਕ ਬਾਰ ਬਿਛੜ ਕਰ ਵੇ ਨਾ ਮਿਲਤੇ,
ਅੱਛਾ ਥਾ ਨਾ ਫਿਰ ਹੋਤੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਮੁਸੱਲਸਲ।

ਕੁਛ ਦਿਲ ਕੋ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਖਿਰਦ² ਕੋ ਹੀ ਯਕੀਂ ਹੈ,
ਹਮ ਯੂੰ ਹੀ ਨਿਭਾਤੇ ਹੈਂ ਰਿਵਾਇਆਤ ਮੁਸੱਲਸਲ।

ਕਹਿਨੇ ਕੋ ਨਈਂ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕੁਛ, ਤੋ ਰਹੋ ਚੁਪ,
ਦੁਹਰਾਓ ਨਹੀਂ ਇਕ ਵਹੀ ਬਾਤ ਮੁਸੱਲਸਲ।

ਹਰ ਪਲ ਹੋ ਮੇਰਾ ਨੂਰ ਭਰਾ ਐ ਮੇਰੇ ਮਾਲਿਕ!
ਉਠਤੇ ਹੈਂ ਦੁਆ ਕੋ ਯੇ ਮੇਰੇ ਹਾਥ ਮੁਸੱਲਸਲ।

1. ਲਗਾਤਾਰ 2. ਅਕਲ

♦♦

ਵੋ ਭੀ ਘਰ ਮਨਹੂਸ ਹੈ ਕੋਈ ਜਹਾਂ ਦਸਤਕ ਨਾ ਦੇ।
ਮੇਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹੈਂ ਆ ਯਹਾਂ ਦਸਤਕ ਨਾ ਦੇ।

ਯੇ ਭੀ ਤੋ ਉਲਝਨ ਸਹਾਰਾ ਢੂੰਡਨੇ ਵਾਲੇ ਕੋ ਹੈ,
ਕਬ ਕਹਾਂ ਜਾ ਕਰ ਵੋ ਦਸਤਕ ਦੇ ਕਹਾਂ ਦਸਤਕ ਨਾ ਦੇ।

ਚਾਹਤਾ ਹੂੰ ਮੈਂ ਵਹੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਮੁਹਬੱਤ ਕੀ ਜਹਾਂ,
ਦਿਲ ਪੇ ਕੋਈ ਜਜ਼ਬਾ-ਏ-ਵਹਿਮੋ-ਗੁਮਾਂ¹ ਦਸਤਕ ਨਾ ਦੇ।

ਯੇ ਬਹਾਰੋਂ ਕਾ ਸਮਾਂ ਯੇ ਚਾਂਦਨੀ ਰਾਤੋਂ ਕਾ ਦਿਨ,
ਤੁਮ ਅਗਰ ਆ ਜਾਓ ਤੋ ਪੀਰੋ-ਮੁਗਾਂ² ਦਸਤਕ ਨਾ ਦੇ।

ਭੂਬਨੇ ਵਾਲਾ ਯਹਾਂ ਫਿਲਹਾਲ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ,
ਇਸ ਕਿਨਾਰੇ ਪਰ ਐ ਬਹਿਰੇ ਬੇਕਰਾਂ³ ਦਸਤਕ ਨਾ ਦੇ।

ਤਿਨਕਾ ਤਿਨਕਾ ਆਸ਼ਿਆਂ ਕਾ ਨੌਕੇ-ਮਿਜ਼ਗਾਂ⁴ ਸੇ ਚੁਨਾ,
ਡਰ ਰਹਾ ਹੂੰ ਮੈਂ ਕਹੀਂ ਬਰਕੇ⁵ ਤਪਾਂ ਦਸਤਕ ਨਾ ਦੇ।

1. ਫਰਮ, ਸ਼ੌਕ-ਸੁਖੇ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ 2. ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਪੀਰ 3. ਉਹ ਸਮੇਂਦਰ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ
ਕਿਨਾਰਾ ਨਹੀਂ 4. ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪਲਕਾਂ 5. ਅਸਮਾਨੀ ਬਿਜਲੀ

ਵੇ ਜਿਸ ਕੋ ਦੇਖ ਕਰ ਕਹਿਤੀ ਥੀ ਦੁਨੀਆ ਕਿਆ ਕਿਆਮਤ ਹੈ।
ਅਬ ਉਸਨੇ ਆਈਨੇ ਕੋ ਕਹਿ ਦੀਆ ਝੂਠਾ, ਕਿਆਮਤ ਹੈ।

ਵੇ ਉਸ ਕਾ ਦੇਖ ਕਰ ਮੁੜ ਕੋ ਨਿਗਾਹੋਂ ਹੀ ਨਿਗਾਹੋਂ ਮੇਂ,
ਬਿਨਾ ਕੁਛ ਭੀ ਕਹੇ ਹਰ ਬਾਤ ਕਹਿ ਦੇਨਾ, ਕਿਆਮਤ ਹੈ।

ਤਪਸ਼ ਕਿਤਨੀ ਹੈ, ਕਿਤਨੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੈ, ਡੂਬਤਾ ਸੂਰਜ,
ਜ਼ਅਈਫੀ¹ ਮੇਂ ਯੇ ਹੁਸਨੋ-ਇਸ਼ਕ ਕਾ ਚਰਚਾ ਕਿਆਮਤ ਹੈ।

ਬੁਝਾਈ ਪਿਆਸ ਅਪਨੇ ਆਸੂਓਂ ਸੇ ਜਿਸ ਨੇ ਬੱਚੋਂ ਕੀ,
ਕਭੀ ਉਸ ਮਾਂ ਸੇ ਪੂਛੋ ਕਿਸ ਕਦਰ ਜੀਨਾ ਕਿਆਮਤ ਹੈ।

ਜਿਹਨੋਂ ਨੇ ਚਾਂਦ ਕੋ ਦੇਖਾ ਤੋ ਰੋਟੀ ਕਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ,
ਉਨੀਂ ਸੇ ਹੀ ਹੁਆ ਹੈ ਆਪ ਕੋ ਖਦਸ਼ਾ, ਕਿਆਮਤ ਹੈ।

ਕਿਆਮਤ ਕੀ ਭਲਾ ਹਦ ਹੋਗੀ ਕੋਈ ਇੰਤਹਾ ਹੋਗੀ,
ਕਿਆਮਤ ਕਾ ਤਸੱਵਰ² ਤਕ ਭੀ ਜਬ ਇਤਨਾ ਕਿਆਮਤ ਹੈ।

1. ਬੁਝਾਪਾ 2. ਕਲਪਨਾ

ਇਕ ਅਜਬ ਸੀ ਖਾਮਸ਼ੀ ਥੀ ਰਾਤ ਕੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਮੇਂ।
ਜਾਨੇ ਕਿਆ ਕਿਆ ਸੋਚ ਉਭਰੀ ਰਾਤ ਕੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਮੇਂ।

ਖੂਬਸੂਰਤ ਖਵਾਬ ਬਿਖਰਾ, ਦਰਦ ਕਾ ਇਹਸਾਸ ਨਿਖਰਾ,
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੀ ਨੀਂਦ ਟੂਟੀ ਰਾਤ ਕੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਮੇਂ।

ਸੈਂਕੜੇਂ ਬਰਸੋਂ ਕੇ ਸੋਏ, ਹੋਸ਼ ਮੇਂ ਆਏ ਤੋਂ ਰੋਏ,
ਦੇਖ ਕਰ ਹਰ ਰੂਹ ਪਿਆਸੀ ਰਾਤ ਕੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਮੇਂ।

ਵਕਤ ਭੀ ਚੁਪ ਚਾਪ ਸਾ ਹੈ, ਰਾਤ ਭੀ ਖਾਮੋਸ਼ ਸੀ ਹੈ,
ਸੁਨ ਰਹਾ ਹੂੰ ਆਜ ਦਿਲ ਕੀ ਰਾਤ ਕੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਮੇਂ।

ਦਾਸਤਾਨੇ ਦਿਲ ਸੁਨਾਤੇ ਆਪ ਗਰ ਮਹਿਫਲ ਮੇਂ ਆਤੇ,
ਦਿਲ ਬਹਿਲ ਜਾਤਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰਾਤ ਕੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਮੇਂ।

ਦੇਖ ਕਰ ਬੜ੍ਹਤੀ ਉਦਾਸੀ ਆਖਰਸ਼¹ ਹਮਨੇ ਦੁਆ ਕੀ,
ਐ ਖੁਦਾ ਤਸਕੀਂ ਜ਼ਰਾ ਸੀ, ਰਾਤ ਕੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਮੇਂ।

ਦਿਲ ਕੋ ਅਬ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ।
ਗਮ ਨਾ ਕਰ, ਮੇਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ।

ਖੁਦਪ੍ਰਸਤੀ ਹੈ ਹਕੀਕਤ ਦੋਸਤੋ,
ਇਸ ਜਹਾਂ ਮੇਂ ਦੋਸਤੀ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੇ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਾਲਾਤਰ¹,
ਯੇ ਭੀ ਸਚ ਹੈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ।

ਮੈਂ ਹੀ ਤੋ ਖੁਦ ਮੇਂ ਸਿਮਟ ਕਰ ਰਹਿ ਗਿਆ,
ਬਾਤ ਜਬ ਕਿ ਰਾਜ਼ ਕੀ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ।

ਹੈ ਸਰਾਬ² ਆਖਿਰ ਮੁਹੱਬਤ ਕਾ ਵਜੂਦ,
ਬਾਤ ਯੇ ਲੇਕਿਨ ਨਈ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ,

ਮੇਰੀ ਆਦਤ ਹੈ ਗਜ਼ਲ ਕਹਨਾ ਮਗਰ,
ਜਾਨਤਾ ਹੂੰ ਸ਼ਾਇਰੀ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ।

1. ਵਧ ਕੇ 2. ਮ੍ਰਿਗ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ

ਖੁਦਾ ਜਾਨੇ ਕਿ ਆਖਿਰ ਝੂਠ ਕਿਆ ਹੈ ਔਰ ਕਿਆ ਸਚ ਹੈ।
ਬੜਾ ਉਲਝਾ ਹੁਆ ਲਗਤਾ ਹੈ ਜੋ ਯੇ ਆਪ ਕਾ ਸਚ ਹੈ।

ਕਹਾ ਥਾ ਝੂਠ ਹੀ ਉਸਨੇ ਮਗਰ ਮੁਝ ਕੋ ਲਗਾ ਸਚ ਹੈ।
ਜੋ ਸੁਨ ਕਰ ਮੈਂ ਅਗਰ ਖੁਸ਼ ਥਾ ਤੋ ਵੇ ਕਿਤਨਾ ਬੜਾ ਸਚ ਹੈ।

ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਬਾਰ ਸਚ ਕਹਿਤੇ ਹੁਏ ਘਬਰਾ ਰਹਾ ਹੂੰ ਅਬ,
ਕਿ ਦਿਲ ਸੇ ਝੂਠ ਮੈਨੇ ਇਸ ਕਦਰ ਬੋਲਾ, ਲਗਾ ਸਚ ਹੈ।

ਨਈ ਦੁਨੀਆ ਹੈ ਅਬ ਕਦਰੋਂ ਬਹੁਤ ਬਦਲੀ ਹੁਈ ਸੀ ਹੈਂ,
ਜਿਸੇ ਤੁਮ ਝੂਠ ਕਹਿਤੇ ਹੋ ਵੇ ਦੁਨੀਆ ਕਾ ਨਯਾ ਸਚ ਹੈ।

ਕਹਾ ਸਚ ਤੋ ਕਿਸੀ ਕੋ ਭੀ ਯਕੀਨ ਆਇਆ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ,
ਮੇਰੇ ਫਿਰ ਝੂਠ ਕਹਿਨੇ ਪਰ ਸਭੀ ਨੇ ਹੀ ਕਹਾ-ਸਚ ਹੈ।

ਸਮਝਨੇ ਮੇਂ ਉਸੀ ਕੋ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਾਰੀ ਕਟੀ ਮੇਰੀ,
ਜੋ ਖੁਦ ਭੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਏਕ ਜੀਤਾ ਜਾਗਤਾ ਸਚ ਹੈ।

ਬਿਆਂ ਮੇਰਾ ਤੋ ਸਚ ਹੈ ਆਜ ਲੇਕਿਨ ਸੋਚਤਾ ਹੂੰ ਮੈਂ,
ਨਾ ਜਾਨੇ ਕਿਆ ਲਗੇ ਕਲ ਕੋ ਜੋ ਮੇਰਾ ਆਜ ਕਾ ਸਚ ਹੈ।

♦♦

ਕਹਾਂ ਵਸੀਲਾ ਬਨ ਪਾਇਆ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਕਾ।
ਦਿਲ ਨੇ ਕਹਾਂ ਮਨਾਇਆ ਸਾਵਨ ਮਰਜ਼ੀ ਕਾ।

ਮਿਲਾ ਸਭੀ ਕੋ ਬੇਗਾਨਾਪਨ ਦੁਨੀਆ ਸੇ,
ਕਿਸ ਕੋ ਮਿਲ ਪਾਇਆ ਅਪਨਾਪਨ ਮਰਜ਼ੀ ਕਾ।

ਕਿਸ ਕੋ ਮੌਤ ਮਿਲੀ ਹੈ ਅਪਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕੀ,
ਕਿਸ ਨੇ ਯਹਾਂ ਬਿਤਾਇਆ ਜੀਵਨ ਮਰਜ਼ੀ ਕਾ।

ਮੁਸਕਾਇਆ ਵੋ ਸੌਤੇ ਸੌਤੇ ਕਿ ਉਸਨੇ,
ਸਪਨੇ ਮੇਂ ਹੀ ਪਾਇਆ ਸਾਜਨ ਮਰਜ਼ੀ ਕਾ।

ਮੇਰਾ ਚਾਹਾ ਅਕਸ ਮੁਝੇ ਜੋ ਦਿਖਲਾਏ,
ਦੂਂਡ ਰਹਾ ਹੂੰ ਮੈਂ ਵੋ ਦਰਪਨ ਮਰਜ਼ੀ ਕਾ।

ਸਾਂਸੋ ਭਰੀ ਫਜ਼ਾਏਂ ਹੈ ਪਰ ਤਨਹਾ ਹੂੰ,
ਆਜ ਬਨਾ ਕਰ ਅਪਨਾ ਗੁਲਸ਼ਨ ਮਰਜ਼ੀ ਕਾ।

ਕੌਨ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈ ਜਗ ਮੇਂ ਐਸਾ ਜਿਸ ਨੇ,
ਏਕ ਬਾਰ ਭੀ ਪਾਇਆ ਦਰਸ਼ਨ ਮਰਜ਼ੀ ਕਾ।

ਕਿਆ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਦਿਲ ਕੋ ਬੋਝਾ ਚੈਨ ਮਿਲੇ,
ਤੋੜ ਕੇ ਦੁਨੀਆ ਸੇ ਹਰ ਬੰਧਨ ਮਰਜ਼ੀ ਕਾ।

ਅਸਾਸਾ¹ ਇਸ ਜਹਾਂ ਕਾ ਹੈ ਫ਼ਕਤ² ਇਨਸਾਨ ਕਾ ਮਾਜ਼ੀ।
ਵਗਰਨਾ ਇਸ ਕਾ ਮੁਸਤਕਬਿਲ³ ਹੀ ਕਿਆ ਔਰ ਇਸ ਕਾ ਕਿਆ ਮਾਜ਼ੀ।

ਸ਼ਰੀਕੇ-ਗਮ ਅਗਰ ਹੈ ਵੋ ਮੇਰਾ ਤੋ ਇਸ ਮੇਂ ਕਿਆ ਹੈਰਤ,
ਕਿ ਮੇਰਾ ਔਰ ਉਸ ਕਾ ਤੋ ਰਹਾ ਹੈ ਏਕ ਸਾ ਮਾਜ਼ੀ।

ਮੈਂ ਹੋ ਕਰ ਗਮਜ਼ਦਾ ਮਾਜ਼ੀ ਸੇ ਕੁਛ ਭੀ ਸੀਖ ਕਬ ਪਾਇਆ,
ਮਗਰ ਕੁਛ ਪੂਛਤਾ ਤੋ ਮੁਝ ਕੋ ਦੇਤਾ ਮਸ਼ਵਰਾ ਮਾਜ਼ੀ।

ਅਬ ਉਨ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਮੁਸਤਕਬਿਲ ਸੇ ਸ਼ਿਕਵਾ ਹੋ ਤੋ ਕਿਆ, ਆਖਿਰ,
ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਜਿਨ੍ਹੇ ਲਗਦਾ ਹੋ ਅਪਨਾ ਗਮਜ਼ਦਾ⁴ ਮਾਜ਼ੀ।

ਅਭੀ ਕੁਛ ਔਰ ਜੀਨਾ ਥਾ ਵਹੀ ਲਮਹਾ ਮੁਝੇ ਲੇਕਿਨ,
ਫਿਸਲ ਕਰ ਹਾਥ ਸੇ ਮੇਰੇ ਵੋ ਲਮਹਾ ਬਨ ਗਿਆ ਮਾਜ਼ੀ।

ਰੁਲਾਤਾ ਹੈ ਮੁਝੇ ਅਕਸਰ ਵੋ ਜਬ ਭੀ ਯਾਦ ਆਤਾ ਹੈ,
ਤੋ ਗਾਹੇ⁵ ਗੁਦਗੁਦਾਤਾ⁶ ਹੈ ਮੁਝੇ ਆਕਰ ਮੇਰਾ ਮਾਜ਼ੀ।

ਅਗਰ ਯੇ ਲਮਹਾ-ਏ-ਮੌਜੂਦਾ⁷ ਹੀ ਮੇਰਾ ਸੰਵਰ ਜਾਏ,
ਤੋ ਬਨ ਜਾਏਗਾ ਅਪਨੇ ਆਪ ਹੀ ਮੇਰਾ ਨਯਾ ਮਾਜ਼ੀ।

ਮੁਝੇ ਯੇ ਲਮਹਾ-ਏ-ਮਖਸੂਸ⁸ ਜੀਨਾ ਹੈ ਕਿ, ਰਹਿਨੇ ਦੋ,
ਯੇ ਮੁਸਤਕਬਿਲ ਕਾ ਅੰਦੇਸ਼ਾ ਯਾ ਵੋ ਉਲਝਾ ਹੁਆ ਮਾਜ਼ੀ।

1. ਸੰਪਤੀ 2. ਸਿਰਫ਼ 3. ਭਵਿੱਖ 4. ਦੁਖੀ 5. ਕਦੇ ਕਦੇ 6. ਹਸਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ, ਕੁਤਕਤਾਰੀਆਂ 7. ਹੁਣ ਦਾ ਪਲ 8. ਖਾਸ ਪਲ

ਬੁਰਾ ਹੋਤਾ ਭਲਾ ਹੋਤਾ ਮਗਰ ਕੁਛ ਫੈਸਲਾ ਹੋਤਾ।
ਤੋ ਮੁਮਕਿਨ ਥਾ ਕਿ ਥੋੜਾ ਚੈਨ ਦਿਲ ਕੇ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੋਤਾ।

ਕਰਿਸ਼ਮਾ ਦੇਖ ਕਰ ਵੇ ਮੈਂ ਵਹੀਂ ਪਰ ਰੁਕ ਗਿਆ ਵਰਨਾ,
ਮੁਸਾਫਿਰ ਥਾ ਮੈਂ ਆਖਿਰਕਾਰ ਅਪਨੇ ਘਰ ਗਿਆ ਹੋਤਾ।

ਅਗਰ ਫੁਰਸਤ ਮਿਲੀ ਹੋਤੀ ਮੁਝੇ ਤੇਰੇ ਖਿਆਲੋਂ ਸੇ,
ਤੋ ਕਿਆ ਮੈਂ ਰੋ ਦੀਆ ਹੋਤਾ ਯਾ ਥੋੜਾ ਹੰਸ ਦੀਆ ਹੋਤਾ?

ਬਜਾ¹ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ, ਲੇਕਿਨ ਅਚਾਨਕ ਟੂਟਤਾ ਕੈਸੇ,
ਵੇ ਰਿਸ਼ਤਾ ਮੇਰਾ ਉਸ ਕਾ ਥਾ, ਜੋ ਆਖਿਰ ਪਿਆਰ ਕਾ ਹੋਤਾ।

ਕਹੀਂ ਵੇ ਮਿਲ ਗਏ ਤੋ ਕਿਆ ਕਹੋਗੇ ਸੋਚ ਲੋ ਐ ਦਿਲ!
ਵਗਰਨਾ ਫਿਰ ਨਾ ਕਹਨਾ ਕਿ ਜੋ ਕਹਨਾ ਥਾ ਕਹਾ ਹੋਤਾ।

ਮੇਰਾ ਗ਼ਮ ਦੇਖ ਕਰ ਅਫ਼ਸੋਸ ਇਤਨਾ ਭੀ ਨਾ ਕਰ ਹਮਦਮ,
ਮੁਝੇ ਯੇ ਗ਼ਮ ਨਾ ਹੋਤਾ ਗਰ ਤੋ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਹੋਤਾ।

ਮੇਰਾ ਯੇ ਗ਼ਮ ਭੀ ਤੋ ਅਪਨੀ ਮੇਰੀ ਤਖ਼ਲੀਕ² ਹੈ ਵਰਨਾ,
ਜੋ ਅਬ ਯੇ ਹਾਲ ਹੈ ਮੇਰਾ ਨਾ ਯੇ ਹੋਤਾ ਤੋ ਕਿਆ ਹੋਤਾ।

1. ਦਰੁੱਸਤ 2. ਸਿਰਜਣਾ

ਚੰਦ ਲਫਜ਼ੋਂ ਕੇ ਜਾਲ ਮੇਂ ਰੱਖਾ।
ਦਿਲ ਕੋ ਰੰਜੇ ਮਲਾਲ¹ ਮੇਂ ਰੱਖਾ।

ਗਮ ਕਾ ਸਾਇਆ ਭੀ ਉਸਨੇ ਇਕ ਲਾਕਰ,
ਨਜ਼ਮੇ ਰੋਜ਼ੇ ਵਸਾਲ² ਮੇਂ ਰੱਖਾ।

ਜੋ ਭੀ ਹਮ ਨੇ ਜਵਾਬ ਮੇਂ ਚਾਹਾ,
ਉਸ ਕੋ ਅਪਨੇ ਸਵਾਲ ਮੇਂ ਰੱਖਾ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੋ ਭੀ ਹਮ ਨੇ ਦਾਅਵਤ ਦੀ,
ਮੌਤ ਕੋ ਭੀ ਖਿਆਲ ਮੇਂ ਰੱਖਾ।

ਜੋ ਅਨਾ³ ਥੀ ਵੋ ਤਾਕ⁴ ਪਰ ਰੱਖੀ,
ਖੁਦ ਕੋ ਉਸ ਕੇ ਜਲਾਲ ਮੇਂ ਰੱਖਾ।

ਜੋ ਭੀ ਜਜ਼ਬਾ ਉਜਾਲਨਾ ਚਾਹਾ,
ਵੋ ਗਜ਼ਲ ਕੇ ਜਮਾਲ⁵ ਮੇਂ ਰੱਖਾ।

1. ਦੁੱਖ 2. ਮਿਲਣ ਦੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵੇਲੇ 3 ਅਣਖ 4. ਪੜਛੱਤੀ
5. ਮੁਬਸ਼ਰਤੀ

♦♦

ਹਮਾਰੇ ਚਾਹਨੇ ਸੇ ਤੋ ਕਹੀਂ ਕੁਛ ਭੀ ਕਹਾਂ ਬਦਲਾ।
ਨਾ ਬਦਲੀਂ ਖਵਾਹਸ਼ੋਂ ਦਿਲ ਕੀ ਨਾ ਕਤਅਨ¹ ਦਰਦੇ ਜਾਂ ਬਦਲਾ।

ਵਹੀ ਹੈ ਦੂਰੀਏ ਮੰਜ਼ਿਲ, ਵਹੀ ਬੇਰਹਿਰਵੀ² ਅਬ ਭੀ
ਅਗਰਚੇ³ ਕਾਫ਼ਲਾ ਬਦਲਾ ਵੋ ਮੀਰੇ ਕਾਰਵਾਂ⁴ ਬਦਲਾ।

ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਹਨੇ ਪਰੇਸ਼ਾਂ ਕੋ ਫ਼ਰਾਗਤ⁵ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਪਾਈ,
ਗੋ ਮੈਨੇ ਹਮਨਵਾ ਬਦਲੇ, ਗਲੀ ਬਦਲੀ, ਮਕਾਂ ਬਦਲਾ।

ਮੈਂ ਬੁਦ ਪਹਿਚਾਨ ਅਪਨੀ ਕਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਤੋ ਵਹਿਸ਼ਤ ਮੇਂ,
ਵੋ ਅਪਨਾ ਆਈਨਾ ਬਦਲਾ, ਨਜ਼ਰ ਬਦਲੀ, ਗੁਮਾਂ⁶ ਬਦਲਾ।

ਸਕੂਨੇ ਦਿਲ ਕੀ ਖ਼ਾਤਿਰ ਹਮ ਨੇ ਅਪਨੀ ਕਮ-ਨਿਗਾਹੀ⁷ ਮੇਂ,
ਕਭੀ ਜਾਮੋ-ਸਬੂ⁸ ਬਦਲੇ, ਕਭੀ ਪੀਰੇ-ਮੁਗਾਂ⁹ ਬਦਲਾ।

ਫਿਰ ਅਪਨੇ ਆਪ ਸੇ ਨਜ਼ਰੇ¹⁰ ਮਿਲਾ ਕਰ ਬਾਤ ਕਰਨੇ ਕੋ,
ਜ਼ਿਹਨ ਬਦਲਾ, ਅਨਾ ਬਦਲੀ, ਫਿਰ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਬਿਆਂ ਬਦਲਾ।

ਨਾ ਜਾਨੇ ਜੁਸਤਜੂ¹¹ ਕਿਆ ਥੀ, ਮਗਰ ਅਪਨੀ ਇਸੀ ਧੁਨ ਮੇਂ,
ਵੋ ਸ਼ਾਖ਼ੇ ਆਸ਼ਿਆਂ ਬਦਲੀ, ਫਿਰ ਅਪਨਾ ਗੁਲਿਸਤਾਂ ਬਦਲਾ।

ਹਮੇ ਅਬ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਨ ਹੀ ਬਦਲ ਕਰ ਦੇਖ ਲੇਨੇ ਦੋ,
ਕਿ ਚਾਰਾਸਾਜ਼¹² ਬਦਲੇ, ਅਬ ਤਲਕ ਯਾ ਮਿਹਰਬਾਂ ਬਦਲਾ।

ਯਹਾਂ ਹਰ ਸ਼ੈਅ ਬਦਲਤੀ ਹੈ ਯੇ ਸੁਨਤੇ ਆਏ ਥੇ ਲੇਕਿਨ,
ਨਾ ਤੁਮ ਬਦਲੇ, ਨਾ ਮੈਂ ਬਦਲਾ, ਨਾ ਦਸਤੂਰੇ ਜਹਾਂ ਬਦਲਾ।

1. ਜ਼ਰਾ ਭਰ ਕੀ 2. ਅਸਪੱਸ਼ਟਤਾ 3. ਭਾਵੇਂ 4. ਕਾਫ਼ਲੇ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ 5. ਚੈਨ, ਸਕੂਨ 6. ਸੱਕ 7. ਬੇਸਮਝੀ 8. ਜਾਮ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ 9. ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਪੀਰ 10. ਤਲਾਸ਼ 11. ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ

ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ
ਜਾਣਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ
ਵੱਸੇ ਨੂੰ ਮਨਮੋਹਨ
ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ।
ਉਸਦਾ ਸਤਿਕਾਰ
ਡਾ. ਫਾਰੂਕ ਅਹਿ

ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ
ਅਨੋਖਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ
ਏਨੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ
ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ
ਪ੍ਰ. ਖਾਲਿਦਾ ਜ਼ਹੁ

ਮਨਮੋਹਨ ਆਲਮ
ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਰੰਗ
ਡਾ. ਸ਼ਫੀਕ, ਏਸ਼ੀ

ਕੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਆਪਣੀ ਹੋਰ
ਮੀਰ ਤਕੀ ਮੀਰ ਤੋਂ ਫਿਰਾਕ ਤਕ ਦੇ ਕਲਾਸੀਕੀ
ਤ ਇਹਤਿਆਤ ਅਤੇ ਤਾਜ਼ਗੀ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਤੱਕ
ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ,
ਹੀਦਾ ਹੈ।

ਈਮਜ਼ (ਨਿਰੂਯਾਰਕ)

ਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੋਹਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦਾ
ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਤਜਰਬਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਠਕ ਨੂੰ
ਲੈਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸ਼ਾਇਰ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਅਤੇ ਇਹਸਾਸ
ਗਦੇ ਹਨ।

ਈਮਜ਼ (ਨਿਰੂਯਾਰਕ)

ਜਿੰਨੀ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ, ਲੁਤਫ ਵਧ ਜਾਂਦਾ
ਅਰਥ ਦਾ ਤਰਜਮਾਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਨਿਰੂਯਾਰਕ)

ਪ੍ਰਧ ਫਾਓ